

The background features an abstract design with three sets of concentric green circles. One set is in the top right, a smaller one is in the middle right, and a large one is in the bottom right. Thin green lines intersect these circles, creating a dynamic, geometric pattern.

A KÖRNYEZETÜGY KÖZÉPTÁVÚ STRATÉGIÁJA

Vitaanyag

**Környezetvédelmi és Vízügyi
Minisztérium
2008.01.18.**

Tisztelt olvasó!

Az elmúlt évtizedekben a környezetvédelem egyre fontosabb lett, és mára kulcskérdéssé vált. A környezetvédelem aktualitását, a zöld szemléletmód érvényességét a 21. század elején már aligha kell bizonygatni: mindannyian tapasztaljuk fogyasztói életvitelünk kedvezőtlen környezeti hatásait. Ezek a kérdések az ezredfordulóra a nemzetközi tudományos érdeklődés középpontjába kerültek. Számos színvonalas kutatás, konferencia foglalkozik a területtel. A szakembereknek, a szakpolitikusoknak, és nem utolsósorban a civil programoknak köszönhetően eljutottunk odáig, hogy a környezetvédelem már nem marginális terület, ellenkezőleg: szempontrendszere beépült szinte minden szakterület döntéshozatali folyamatába.

Magyarországon is elindult ez a pozitív folyamat, ami a legszemléletesebben abban látszik, hogy a 2008. évi költségvetés nyertese a környezetvédelem. Minden eddiginél több pénz jut a terület fejlesztésére és fenntartására. Ennek elérésében a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumnak nagy szerepe volt. Munkánknak ezzel azonban messze nincs vége. Magyarország hosszútávon fenntartható fejlődését, versenyképesebbé válását csakis úgy érhetjük el, ha a környezetvédelmet, a környezeti szempontokat központi közpolitikai kérdésnek tekintjük.

E jövőkép alapja az a középtávú stratégia, amelynek tervezetét a kezében tartja. A célunk az volt, hogy olyan anyag készüljön, amely tartalmazza a legfontosabb területekre vonatkozó törekvéseket, s hatékony válaszokat kínál a környezeti kihívásokra. A legfontosabb területek a lakosság környezettudatosságának erősítése szemléletformálással, rendszeres társadalmi párbeszéddel és életen át tartó környezeti alap- és szakképzéssel; a települési életminőség és környezetminőség javítása, természeti értékeink megőrzése és a környezetbiztonság erősítése. Mindezek alapja a fenntarthatóság szempontjait figyelembe vevő szemléletmód, amely áthatja a stratégiát. Célunk, hogy a fenntarthatóság követelményrendszere megjelenjen a kormányzati működés és a törvényalkotási folyamat minden szintjén.

A középtávú tervezés lehetővé teszi a ciklusokon átnyúló programok stabil megalapozását, egységes keretbe rendezi a konkrét teendőket. A szemléletmód-váltás elősegítése mellett a jogalkotási és szabályozási feladatokat is kijelöli, valamint megnevezi azokat a területeket, amelyekre az elkövetkező években nagyobb figyelmet kell fordítanunk. A stratégia az átfogó célok kijelölése mellett hivatkozik azokra a dokumentumokra, akciótervekre, amelyek a részletes szempontokat tartalmazzák a szakpolitikákra vonatkozóan.

A stratégia tervezetét most nyilvános vitára bocsátjuk, a végső változat ennek eredményeképp születik meg. Környezetünk védelme és fenntartása közös társadalmi feladat és felelősség. Természetesnek tartjuk a vitát, amelynek során mindenki érdemben szólhat hozzá a stratégiához. Természetesnek tartjuk a civil társadalom bevonását a döntéshozatali folyamatokba, és nem csak környezetvédelmi kérdésekben, hiszen a „zöld politika“ ezt is jelenti.

Fodor Gábor
Környezetvédelmi és Vízügyi Miniszter

Tartalomjegyzék

1	A stratégia általános célkitűzése, érték- és célrendszere	4
1.1	A stratégia általános célkitűzése	4
1.2	A stratégia érték- és célrendszere	4
2	A stratégia általános cselekvési területei.....	5
2.1	A környezettudatosság erősítése.....	5
2.2	Környezeti oktatás és szakképzés fejlesztése	7
2.3	A környezeti információk nyilvánosságának kiszélesítése	8
2.4	Tudomány- és innovációpolitika, környezeti kutatás és fejlesztés	10
2.5	Környezeti beruházások és a fejlesztéspolitika környezeti szempontjai	11
2.6	A nemzetközi együttműködés erősítése	12
2.7	Az Európai Unióhoz kapcsolódó stratégiai feladatok	14
3	A stratégia gyakorlati megvalósításának keretei	16
3.1	A Nemzeti Környezetvédelmi Program	16
3.2	Környezet-technológia és innováció	16
3.3	Jogszabályi keretek, szabályozáspolitikai	18
3.4	Közgazdasági keretek: adó-, közbeszerzési és támogatási rendszerek.....	20
4	A települési életminőség és a települési környezetminőség javítása	21
4.1	Környezet-egészségügy	22
4.2	A levegő minőségének védelme	23
4.3	Megfelelő minőségű ivóvíz biztosítása	24
4.4	A szennyvízkezelés fejlesztése	26
4.5	A települési hulladékgazdálkodás fejlesztése	27
4.6	A zajterhelés csökkentése	28
5	Környezetünk védelme, természeti erőforrásaink és értékeink megőrzése.....	29
5.1	Természeti környezetünk védelme, természeti értékeink megőrzése.....	29
5.1.1	Védett természeti értékek, területek, Natura 2000 területek: megőrzés, állapotjavítás, fenntartás, kezelés.....	30
5.1.2	Az erdők természetvédelme	37
5.1.3	Élettelen természeti értékek megőrzése, fenntartása	38
5.1.4	Tájvédelem.....	39
5.2	Éghajlatváltozás, klímapolitika	40
5.3	Vizeink védelme és fenntartható használata.....	42
5.3.1	Vízminőség-védelem, a vízszennyezés csökkentése	42
5.3.2	A vízgazdálkodás térségi összefüggései	44
5.4	Talajok védelme és fenntartható használata	48
5.5	Ásványkincsekkel való fenntartható gazdálkodás	49
6	A fenntartható termelés és fogyasztás elősegítése	49
6.1	Az energiagazdálkodás környezeti szempontjai	50
6.2	A közlekedési eredetű környezet-terhelés csökkentése.....	53
6.3	Az ipari, bányászati eredetű környezetterhelések megelőzése, csökkentése.....	54
6.4	Környezeti szempontok a mezőgazdaságban	56
6.5	Az erdőgazdálkodás környezeti aspektusai	57
6.6	Fenntartható fogyasztás	58
7	A környezetbiztonság javítása	60
7.1	Az árvízi kockázatok felmérése és kezelése, az árvízvédelmi rendszer biztonságának növelése	60
7.2	Belvízgazdálkodás	62
7.3	Belterületi vízrendezés fejlesztése.....	63
7.4	Környezeti kárelhárítás.....	63
7.5	Szennyezett területek felszámolása, kármentesítése	64
7.6	Kémiai biztonság javítása.....	66

1 A stratégia általános célkitűzése, érték- és célrendszere

1.1 A stratégia általános célkitűzése

Magyarországon az állampolgárok életminőségének javításához, az egészséges környezethez való alkotmányos joguk érvényesítéséhez, a társadalmi és gazdasági fejlődéshez alapvető feltételek: a természeti erőforrások fenntartható használata, a környezet minőségének javítása, a természeti örökség megőrzése, a környezeti biztonság megerősítése.

A **környezetügy középtávú stratégiája** ezen alapvető feltételek érvényesítését hivatott elősegíteni oly módon, hogy egy új, értékelvű szemléletet követő jövőkép alapján bemutattja az eléréséhez szükséges főbb célkitűzéseket és cselekvési irányokat, melyek egyúttal alapul szolgálnak a középtávú és éves tervek, programok kidolgozásához és megvalósításához.

A **Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumnál** – a zöldtárcanál – felhalmozott tudás, szakmai tapasztalat, a környezet ügye iránti érzékenység és felelősség arra kötelez bennünket, hogy az ország jövője, a fenntartható fejlődés érdekében elkötelezett és kezdeményező szerepet töltsünk be mind a kormányzaton belül, mind a szakmai szervezetek körében.

A környezettel kapcsolatos alapvető életkörülmények – tiszta levegő, ivóvíz, természeti környezet, természeti értékek és erőforrások – meghatározó jelentőségűek az állampolgárok életminősége, egészsége és tevékenységei szempontjából, ezért közvetlenül érdekelték a környezet védelmében, a káros környezeti változások elkerülésében. **Ennek érdekében kell közösen – a társadalom minden tagjának részvételével – erősíteni a környezettudatos magatartást, s ahol szükséges, ott változtatni az ezzel ellentétes szokásokon és életmódokon.** Ehhez szemléletváltozás szükséges, állampolgári, civil és vállalkozói tudatosság, valamint a minden érintett fél közötti hatékony együttműködés, mert enélkül a zöldtárca törekvései, a környezetkárosítás elleni küzdelem, a mégoly megalapozott stratégia is csupán részleges és korlátozott eredményeket érhet el. Ezért mindenekelőtt az értékelvű politizálás és közpolitika-alkotás meghatározó szereplői körében a természeti erőforrások védelmének és a fenntartható fejlődés szellemiségének elsődlegességet kell kapnia.

A **fenntartható fejlődés** fogalmának elfogadása és érvényesítése azt jelenti, hogy a zöldtárcanak nemcsak az ország ma itt élő állampolgárai, hanem a **jövő nemzedékek** érdekeit is képviselnie kell.

Ezek szellemében alapvető célunk, hogy munkánk, következetes kiállásunk révén a környezet ügyének jelentőségével az összes politikai-gazdasági döntéshozó, és általában a Magyar Köztársaság valamennyi állampolgára azonosuljon, és ez tetteiben is érvényre juthasson.

A minisztérium a felelősségi körébe tartozó három nagy szakterületről – környezetvédelem, természetvédelem, vízügy – egységesen, **környezetügyként** gondolkodva **a fenntartható fejlődést és a környezeti nevelés segítségével erősödő környezettudatosságot kívánja az ország jövőképének meghatározó pillérévé tenni.**

1.2 A stratégia érték- és célrendszere

A zöldtárca **stratégiájának és minden tevékenységének alapja az a tisztelet és felelősség,** melyet az emberi élet és a természeti környezet, mint legfőbb értékek iránt érzünk, s amely elkötelezettségünket és törekvéseinket táplálja az emberi társadalom és a természet közötti

harmonikus viszony kialakítása érdekében. E kapcsolatrendszerben **célunk az emberi „jóllét” javítása**, melyhez a természeti környezet biztosítja az alapfeltételeket. A „jóllét” biztosításához – a megfelelő tudományos ismeretek birtokában – a gazdaságnak csakis fenntartható módon szabad hasznosítania a természeti erőforrásokat.

A **fenntarthatóság**, mint érték középpontba helyezése egyidejűleg jelenti a környezethez fűződő viszony ezen eszmerendszer alapján történő szemléleti és gyakorlati megközelítését is.

A társadalmi és környezeti felelősség tudatában a hosszú távú célok elérése és a mindennapi tevékenységek során is **kiemelt feladat az elővigyázatosság, illetve a megelőzés, továbbá a hitelesség és a társadalmi együttműködés** elvének következetes érvényesítése. Az érték- és célrendszer középpontjában az egészséges, tiszta környezethez való alkotmányos jog biztosítása áll, amely ugyanakkor szükségessé teszi a jogkövető magatartás és **a környezet-etikus szemlélet erősítését**. Tárcánk átfogó felelőssége jelenik meg abban, hogy feladatai magas színvonalú ellátásával segítse elő az ország társadalmi-gazdasági fejlődését és versenyképességének javítását, ugyanakkor tudatosan lépjen fel a társadalmi, tudati és környezeti értékek rombolása ellen.

Ezen általános értékek, célok és elvek jelentik a stratégia alapját és ezek következetes érvényesítésére kell törekedni a stratégia minden egyes célterületén. A stratégia előbb a környezetvédelemmel kapcsolatos átfogó cselekvési területeket, cselekvési irányokat ismerteti és meghatározza e területeken a gyakorlati megvalósítás kereteit. Ezt követően a stratégia az egyes konkrét szakterületekhez kapcsolódó részletes cél- és eszközrendszert írja le.

E középtávú stratégia létrehozásánál az volt a célunk, hogy a jelenlegi politikai cikluson túlnyúló határozott célkitűzéseket és cselekvési iránymutatást fogalmazzunk meg, amit időszakonként felül kell vizsgálni.

2 A stratégia általános cselekvési területei

2.1 A környezettudatosság erősítése

Az állampolgári és vállalkozói szemléletváltás érdekében **átfogó társadalmi párbeszéd** kezdeményezésére van szükség annak megértetésére, hogy a környezet védelme csak akkor lehet eredményes, ha **fenntartható** termelési eljárásokra és fogyasztási szokásokra térünk át. E téren nem csupán tájékoztatni szükséges, de meg is kell nyerni az állampolgárokat, a vállalkozókat a környezet védelme, a természeti erőforrások fenntartható használata érdekében.

Életmódunk, gazdasági tevékenységeink környezeti hatásai egyre jelentősebb mértékben és módon befolyásolják környezetünk állapotának alakulását. A környezetminőség változása ugyanakkor visszahat életminőségünkre. E kölcsönhatás eredményét, kedvező vagy kedvezőtlen jellegét hosszabb távon a környezettudatosság, a társadalom tagjainak a környezethez való viszonya befolyásolja leginkább.

Ezért alapvető célkitűzésnek tekintjük a társadalmi környezettudatosság olyan szintjének elérését, amelynek révén **a lehető legkisebbre csökkenthető a környezetterhelés**, beleértve a szennyezőanyag kibocsátás és a hulladéktermelés minimalizálását, a nem megújuló és a feltételeken megújuló erőforrások – anyagok és energiahordozók –, valamint a víz takarékos használatát.

Megkerülhetetlen az **egyéni felelősség** kérdése, valamint annak felismerése, hogy a környezettudatos viselkedés és cselekedetek sok esetben a rövidtávú érdekeltségi, „kényelmi”

szempontok háttérbe szorításával, esetenként többször fordítással járnak, de a pozitív hatások, illetve az elkerült károk rövidebb vagy hosszabb távon ellensúlyozzák ezt.

A **szemléletformálás alapvető feltétele** annak is, hogy a környezetvédelemmel kapcsolatos szakpolitikai programok, jogszabályok és intézkedések elérjék céljukat, végrehajthatók, illetve betarthatók legyenek, s a végrehajtás számonkérhető, a végre nem hajtás pedig szankcionálható legyen.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A **környezettudatos szemléletformáláshoz** elkötelezettségre, hitelességre, szellemi kapacitásokra, valamint a végrehajtást támogató partnerségi, intézményi és finanszírozási háttérre van szükség. Ugyanakkor a szemlélet változásával összhangban kell alakítani a politikát és a szabályozást is. A különféle **szakpolitikák és szabályozások** előkészítésekor szükséges felmérni, hogy a társadalom milyen módon tudja elfogadni az adott politikát, szabályt, viselkedési normát, illetve ezek elfogadottsága miként növelhető.

Meg kell erősíteni, minden érintett fél bevonásával ki kell szélesíteni azt az **együttműködési rendszert**, amely révén a szemléletformálás hatékonysága jelentősen növelhető. A szemléletformálás sikerességét csak a társadalom egészét érintő, valamennyi érdekeltet (kormányzati szereplőket, önkormányzatokat, oktatási és kutatási intézményeket, a magánszektor és a civil szervezeteket) felölelő partnerségi rendszer tudja biztosítani.

A megvalósítás során a környezetvédelmi tárca és a különböző érdekcsoportok **együttműködésének kereteit** rögzíteni szükséges, biztosítva a környezeti szempontok érvényesülését a kormányzati munkában, valamint a kormányzaton kívüli érdekcsoportok által felhalmozott tudás hasznosítását és az általuk megfogalmazott igények befogadását.

A **finanszírozás** terén a különféle pályázati források kihasználásának maximalizálása mellett elengedhetetlen a civil kezdeményezések és a magánszektor fokozottabb bevonása.

A szemléletformálás nem maradhat meg az elméleti ismeretek szintjén. Szükséges a konkrét problémák és a **konkrét megoldások életszerű bemutatása** is - legyen szó akár az emberi tevékenységek káros környezeti hatásairól és az azok megelőzését, elhárítását szolgáló megoldásokról, technológiákról, akár a természeti értékek, a nemzeti parkok megismertetéséről, vagy a természetvédelmi szemlélet társadalmi erősítéséről.

A káros környezeti hatások, nem fenntartható folyamatok és a lehetséges megoldások kidolgozásában a **kutatás és fejlesztés** szerepe meghatározó. A környezetügy tárgyköréhez tartozó kutatás-fejlesztési tevékenység számottevő erősítése szükséges. A nemzetközi követelményekkel és tapasztalatokkal összhangban nagyobb hangsúlyt kell fektetni a környezetpolitikai kutatások elősegítésére, valamint a formális és informális oktatás fejlesztésére is.

A környezettudatosság növelése, illetve a fenntarthatósággal össze nem egyeztethető életmódbeli szokások visszaszorítása érdekében a **média** közreműködésének és szerepének kiemelt figyelmet kell kapnia.

A szemléletformálás terén azért is szükséges jelentős előrelépés, hogy a közérdekre épülő tiltó és bírságoló megoldások mellett az **önkéntes megállapodások, ösztönző rendszerek** is a környezetügy hatékony eszközeivé válhassanak.

A szemléletformálásban a **gazdasági szereplők** viselkedése nagyjelentőségű. Ezért minden jogi és gazdasági szabályozó eszközzel támogatandó – többek között – a környezettudatos vállalatirányítás és a zöld közbeszerzés széles körű elterjesztése, valamint a „zöld” magatartásra sarkalló, a társadalmi elismertséget fokozó ösztönző rendszerek kialakítása. A

környezeti biztosítékadás és biztosítási rendszer bevezetésével is elő kell segíteni a környezet iránt érzett felelősség növelését.

A **környezeti problémák országhatárokon áttérjedő hatásai** miatt a szemléletformálás során tekintettel kell lenni a globális és regionális összefüggésekre, a nemzetközi együttműködés jelentőségére is.

2.2 Környezeti oktatás és szakképzés fejlesztése

A környezeti oktatás és nevelés átfogó célja, hogy elősegítse minden **korosztály környezettudatos szemléletének, magatartásának, életvitelének kialakulását**. Ezzel érhető el, hogy a felnövekvő nemzedék is képes legyen majd tevékenységében, döntéseiben alkalmazni ezt a szemléletet és ismeretanyagot. A környezetvédelem kérdésének előtérbe kerülése szükségsszerűvé teszi, hogy az oktatásban és a nevelésben a mainál lényegesen nagyobb teret kapjanak a környezeti jelenségek, folyamatok és összefüggések megismerését szolgáló tantárgyak és tevékenységek, és ez a nevelés–oktatás–szakképzés rendszerében tudatosan felépítve végig megjelenjen.

A környezeti oktatás és nevelés feladatai csak úgy teljesíthetők eredményesen, ha azok szerves részét képezik **a fenntartható fejlődéssel, a fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek** átadásának. A fenntarthatóság pedagógiai gyakorlata feltételezi az egész életen át tartó tanulást.

A környezeti nevelés alapja a **természetismeret**, amely a közvetlen élményszerzésen keresztül is formálja a helyes cselekvésre készítető, pozitív viszonyulást a természeti értékekhez, azok védelme érdekében. Az élményszerzés fontos színterei a nemzeti parkok és a védett természeti területek, illetve azok látogató- és bemutatóhelyei.

A környezeti nevelés alapvetően **az állam által – civil- és egyéb magánszervezetek közreműködésével – ellátott**, nagyrészt állami finanszírozású tevékenységeket takar. A jövőre nézve indokolt e tevékenység ellátásába a civil- és egyéb szervezetek nagyobb mértékű bevonása, valamint piacképes, részben magánfinanszírozású szolgáltatások elterjedésének ösztönzése. A szakképző intézmények átalakítása kapcsán is figyelemmel kell lenni e szempontokra.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A fenti célkitűzések eléréséhez az egyik alapvető feladatot **a környezeti – és átfogóbban a fenntarthatóságra való – nevelés, oktatás, szakképzés** és a pedagógusok továbbképzésének erőteljesebb támogatása és fejlesztése jelenti. Ez egyaránt vonatkozik a hagyományos – az óvoda- és iskolarendszeren belüli és kívüli oktatásra és képzésre –, valamint a médián keresztül történő és egyéb eszközökkel megvalósuló nevelésre is.

A **közoktatás minden szintjén** fejleszteni szükséges a környezeti nevelést. Támogatni kell az iskolarendszeren belüli és kívüli – a környezettudatosság kialakulását elősegítő – tananyagok kidolgozását, elfogadtatását és oktatását. A **felsőoktatás** minden szakterületén célszerű általánossá tenni a „Környezettan” oktatását, illetve elő kell segíteni további környezetvédelmi tárgyú képzések akkreditációját. A **pedagógusok** képesítési követelményeibe be kell építeni a környezeti neveléssel kapcsolatos elvárásokat, a kutatási eredmények felsőoktatásban történő hasznosítása érdekében új partnerségi rendszert kell létrehozni a környezeti szakirányú képzést végző egyetemekkel és főiskolákkal. E rendszerben a felsőoktatási intézmények, a kutatóhelyek és a zöldtárca közösen határozzák

meg a tananyagok témaköreit, és kölcsönösen gondoskodnak a kutatási eredmények tananyagba integrálásáról és hasznosításáról. A környezetvédelmi szempontok érvényesülését a felnőttképzés során is biztosítani szükséges mind a képesítést adó szakképzés, mind a szakmai továbbképzés keretében.

Az **oktatási és nevelési programokban** érvényre kell juttatni a környezetügyi szempontokat. Folyamatosan mérni szükséges a fiatal korosztályok környezettudatosságát, és ezen eredmények alapján célzott fejlesztési programokat kell kialakítani. Mindehhez szükséges a környezettudatos magatartást általánossá tevő és elmélyítő, környezeti nevelő és szemléletformáló programok („Zöld óvoda” rendszer, Öko-iskola hálózat, Erdei Iskola Program, környezettudatos iskolahálózat, nemzetközi programok) megvalósításának és fejlesztésének szakmai támogatása, eszközök biztosítása, pedagógus-továbbképzések szervezése, a programok fenntartását biztosító bázisintézmények és program-koordinátori tevékenységek támogatása, új programok kezdeményezése. A programok lebonyolítása során törekedni kell a hálózatszerű működésre és az egyes programok egymást erősítő elemeinek összehangolására, továbbá a programokat kiemelkedő módon megvalósítók támogatására.

A **szakképzés** keretében a környezeti szempontok érvényesítése kiemelt feladatot jelent. A környezettudatosságot és a gyakorlati környezetvédelmet az egyes szakmák elválaszthatatlan, szerves részévé kell tenni. Ezzel összhangban a jogszabályok által előírt szakképzési tárcafeladatok szükségessé teszik a környezetvédelmi és vízügyi szakképesítések tananyagainak fejlesztését.

Az előírt képzési programokon túlmenően az életkori sajátosságok és a szakmai érdeklődési körök szerint különféle **tanulmányi versenyek** szervezése és védnöksége, a diákok és a felkészítő pedagógusok munkájának elismerése szintén a nevelőrendszer erősítendő elemei.

A **határokon átnyúló együttműködés** fejlesztése terén alapvető cél, hogy a környezettudatosság a szomszédos országokkal, illetve azok hazánkkal határos térségeivel történő kétoldalú, illetve regionális együttműködések keretében is erősödjön. Ehhez is kapcsolódóan a hazánkkal határos, jelentős részben magyarlakta területeken folytatni kell a külhoni szervezetekkel közösen kialakított „Magyar-magyar Zöld Programot”, amelyben a környezettudatosság erősítése, az oktatás/nevelés, illetve a fiatalok bevonása a programokba és a döntéshozatalba szintén fontos feladat.

2.3 A környezeti információk nyilvánosságának kiszélesítése

Környezetünk állapotának, és az azt befolyásoló tényezőknek az **ismerete elengedhetetlen** ahhoz, hogy tudatosan léphessünk fel a környezetkárosító folyamatok ellen, és erősíthessük azokat, amelyek **jobb környezetminőséget, nagyobb környezetbiztonságot** eredményeznek.

A **környezet állapotára és a környezetvédelmi problémákra vonatkozó információkra** mind nagyobb szükség van, azok egyre nagyobb mennyiségben jutnak el az emberekhez, és egyre nagyobb figyelmet élveznek a világpolitika szintjén is. Bővíteni kell az ilyen jellegű információk értékeléséhez, közreadásához, hasznosításához szükséges lehetőségeket és ismereteket, továbbá erősíteni kell a lakosság környezeti információk iránti érdeklődését.

E téren különösen hatékonyabbá kell tenni a **környezeti igazgatást**, valamint a lakosságnak és a gazdálkodó szervezeteknek nyújtott szolgáltatásokat. Ebbe beleértendő a környezeti demokrácia kiszélesítése; az állampolgárok és a gazdasági szereplők közötti bizalom növelése; nyitottabb, két- és többoldalú kapcsolatok kiépítése a közsféra képviselői és az állampolgárok között; az állampolgárok részvételének erősítése a közösséget érintő, környezetüggyel is kapcsolatos döntésekben.

Ehhez szorosan kapcsolódik a környezeti információ és tudásanyag civil felhasználókkal (szakemberek, oktatók, lakosság) való, továbbá a külső és a hatósági munkatársak egymás közötti megosztásának fejlesztése; valamint a szakterületi szabályozás, tervezés és igazgatás hatékonyságának javítása. A **környezeti információ szabad áramlásának biztosítása**, valamint a környezeti tartalomszolgáltatás folyamatos fejlesztése jelentős mértékben hozzájárul a szolgáltató és esélyteremtő állam létrehozásához.

A **környezeti információ elérhetőségét** minden érintett számára megfelelő szolgáltatások kialakításával biztosítani kell (különösen az ilyen szolgáltatással korábban el nem látott társadalmi rétegeknek, illetve a vidéken vagy ritkán lakott területeken élő népességnek). A környezeti tartalomszolgáltatás mennyiségi és minőségi fejlesztésével, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetőségeinek javításával a civil szféra területéről egyre többen és egyre felkészültebben tudnak részt venni a közösségeket érintő, környezettel kapcsolatos ügyekben hozott döntésekben, ami a környezeti demokrácia érvényesülésének egyik legfontosabb eleme.

Törekedni kell a meglévő **adatszolgáltatások összehangolására**, közérthető információvá alakítására. Előtérbe kell helyezni az elektronikus adatszolgáltatás fejlesztését és rövidíteni kell azt az időtartamot, ami ahhoz szükséges, hogy az újabb környezeti információk hozzáférhetőek legyenek.

A statisztikai célú adatkezeléseket oly módon indokolt bővíteni, hogy a hatósági adatrendszerekből statisztikai adatösszegzések legyenek képezhetők, és ezek további elemzés és értékelés számára a statisztikai adatkezelés körében felhasználhatókká váljanak. A hivatalos statisztikai szolgálat tagjai által, az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program keretében gyűjtött, a környezeti folyamatok elemzéséhez szükséges statisztikai adatokat integrálni kell. Ezen – valamint a mérő- és megfigyelő rendszerekből nyert adatok – bázisán kell kialakítani – hosszabb távon – az **integrált környezetértékelési rendszert**, amely megteremti a kapcsolatot az emberi tevékenységek (a természeti erőforrások felhasználása és környezetszennyezés), a környezet állapota és a környezetvédelmi intézkedések, valamint a környezetpolitika célterületei között.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A fejlesztések egyik alapvető iránya a környezeti információk nyilvánosságának biztosítása, a **környezeti demokrácia erősítése**. Erre vonatkozóan eleget kell tennünk – többek között – a környezeti információkhoz való nyilvános hozzáféréstől szóló nemzetközi egyezmény (Aarhusi Egyezmény) és EU-szabályozás rendelkezéseinek is. Továbbá fontos feladat a konzultáció intézményének erősítése és a társadalomnak a döntésekbe történő aktív bevonása.

Az **Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer** továbbfejlesztéseként el kell készíteni az Európai Nemzeti Szennyezőanyag-kibocsátási és -szállítási Nyilvántartást, és el kell végezni a vízmennyiségi, vízminőségi, illetve a természetvédelmi adatszolgáltatások fejlesztését, egységesítését, illetve azok összehangolását a **nemzetközi adatszolgáltatási követelményekkel**. Mindez elengedhetetlen a környezetet, környezetminőséget érintő folyamatok értékeléséhez, a környezettel kapcsolatos döntések szakmai megalapozásához, s egyúttal a vonatkozó nemzetközi és európai közösségi előírások betartásához, információszolgáltatási követelmények teljesítéséhez.

A **környezeti adatszolgáltatást egységes rendbe** kell szervezni, ennek keretében az Európai Környezeti Tájékoztató és Megfigyelő Hálózat magyarországi rendszerét teljes körűen ki kell építeni. Az elektronikus ügyintézés (engedélyek, adatszolgáltatás) és tájékoztatást (adatok közzététele) általánossá kell tenni. Az eredményes tájékoztatás és döntéstámogatás érdekében

szükség van a környezeti és a környezeti vonatkozású mutatók fejlesztésére, továbbá az ágazati és területi jelentéstételi kultúra kialakítására. Ezt a célt tervezi szolgálni a Környezeti Informatikai Központ, amely a társtárcaikkal és a többi környezeti adatgazdával (oktatás, kutatás, civil szféra) együttműködve összehangolja Magyarország környezeti vonatkozású nemzetközi adatszolgáltatásait, biztosítja a szolgáltatott adatok központi tárolását, valamint azok rendszeres közzétételét és az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszerbe történő bekapcsolását. A közösségi szabályozásnak megfelelően fokozatosan kiépítjük a téradat-infrastruktúrát is, s a Környezeti Informatikai Központot összekapcsoljuk az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs rendszerrel.

2.4 Tudomány- és innovációpolitika, környezeti kutatás és fejlesztés

A versenyképesség szempontjából a megfelelő tudás forrását a **tudományos kutatások** eredményei, köztük a természeti és épített környezetre, az emberre, illetve a társadalomra vonatkozó felismerések képezik. Az alkalmazásukhoz szükséges kompetenciákat a tudás menedzsmentje, a szellemi tulajdonnal, a vállalkozói és piaci ismeretekkel kapcsolatos készség jelenti.

A környezeti kutatás-fejlesztés szerepe kiemelkedően fontos a magasan képzett, **környezettudatosan gondolkodó munkaerő** képzésében, együttműködési készségének fejlesztésében, mivel csak a tudomány művelése során sajátíthatók el azok a készségek és képességek, amelyek révén az ország társadalmi és gazdasági versenyképessége megteremthető, fenntartható és növelhető.

Az Európai Unióban a **kutatás-fejlesztés-innováció** (K+F+I) kiemelt stratégiai terület, amely a Kutatási Technológiafejlesztési és Demonstrációs Keretprogramokon keresztül valósul meg. Ennek egyik eszköze az Európai Kutatási Térség tagállamok közti kialakítása, amely az európai szintű kutatás, fejlesztés jövőbeni végzésének, koordinációjának és finanszírozásának elsődleges helyszíne lesz. A tárca közvetlen feladatait (stratégiák, koncepciók, állapotértékelés, mérő- megfigyelő és információs rendszerek, jogi-, gazdasági és műszaki szabályozás, nemzetközi egyezmények, tudatformálás) tudományosan megalapozó tárcakutatási tervek megvalósításához továbbra is elsősorban állami források biztosítása szükséges.

Az Európai Unióban bevált gyakorlat mintájára célszerű az állami források bevonásával (elsősorban virtuális) **Kutatási Kiválósági Központok** szervezése a környezetvédelem szakterületein is.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A fenti célkitűzések eléréséhez fontos feladat a hazai környezetvédelmi, természetvédelmi, vízügyi és meteorológiai **kutatások-fejlesztések országos koordinációja**, a stratégiai feladatok (döntéshozatal, jogalkotás) megalapozásához szükséges kutatások-fejlesztések, valamint a nemzetközi környezetvédelmi műszaki tudományos együttműködésekben való közreműködés.

Fontos teendő a tárca **kutatás-fejlesztési koncepciójának** továbbfejlesztése a középtávú stratégiai célkitűzések figyelembevételével, támaszkodva a Kormány Tudomány- és Technológiapolitikai és Innovációs koncepciójában megfogalmazott célkitűzésekre és a középtávú Intézkedési Terv által előírtak végrehajtására.

Az országos koordináció érdekében – az eddigi gyakorlatnak megfelelően – továbbra is célkitűzés marad a hazai kutatásirányító intézményekkel, az érintett tárcaikkal és az iparági

szervezetekkel **a környezetvédelmi kutatások és az innováció terén való minél hatékonyabb együttműködés**, a K+F+I stratégiák, pályázati rendszerek kialakítása érdekében. A környezetvédelem ágazatközi jellege miatt e tevékenység gyakorlatilag a teljes hazai K+F+I szférára (államigazgatás, egyetemek, akadémiai kutató intézetek, civilek stb.) kiterjed.

Fontos feladat a környezetvédelmi műszaki fejlesztés és innováció területén működő **kis- és középvállalkozások** által elnyerhető források részarányának növelése. Ugyanakkor azokon a közcélú, globális területeken, ahol a gazdasági szféra közvetlenül nem, vagy kevésbé érdekelt, állami forrásokból közös tárcaközi programokat kell indítani a környezet állapotának fenntartása és javítása érdekében.

Erőteljes állami szerepvállalás szükséges a Nemzetközi Műszaki Tudományos Együttműködések szervezése, különös tekintettel az EU Kutatási Technológiafejlesztési és Demonstrációs Keretprogramjaiban való hazai részvétel elősegítésére.

2.5 Környezeti beruházások és a fejlesztéspolitika környezeti szempontjai

A 2004-es EU csatlakozás óta nyilvánvaló változás a hazai szakpolitikák kialakításában, hogy fejlesztési forrásaik egyre jelentősebb részét az EU-támogatások teszik ki. A környezetvédelemre, mint a kohéziós politika egyik meghatározó elemére ez fokozottan igaz.

Az elmúlt néhány évben döntő mértékben meghatározásra került **a nemzeti környezetpolitika fejlesztésekkel kapcsolatos 2007-2013 közötti időszakra vonatkozó cél- és eszközrendszere**, és 2007 második felében megindult az elkészített tervek és programok végrehajtása. Ezen időszak környezeti fejlesztései döntő részben a Környezeti és Energia Operatív Program (KEOP), de egyes regionális vagy szakterületi szempontból jól lehatárolható témák tekintetében az Új Magyarország Fejlesztési Terv egyéb operatív programjai, illetve az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programban keretében valósulnak meg. A KEOP források felhasználását nagymértékben a települési környezetvédelmi infrastruktúrafejlesztések (szennyvíz, ivóvíz, hulladék) és az ezekhez kötődő derogációs kötelezettségek teljesítése határozzák meg. Nagy jelentőséget kapnak ezen túlmenően a felszíni és felszín alatti vizek védelmét és az árvízvédelmet célzó beruházások. A források tekintetében egyelőre kisebb, de perspektívájában nagy jelentőségűek a megelőző szemléletet tükröző energiahatékonysági és megújuló energia felhasználási, a természetvédelmi és a fenntartható életmód terjedését ösztönző intézkedések, illetve a környezeti információ és adatszolgáltatást elősegítő fejlesztések.

Az **operatív programok végrehajtásának környezeti hatásait, illetve hatékonyságát folyamatosan nyomon kell követni**. Az akcióterveket ezen tapasztalatok, valamint a 2. és a készülő 3. Nemzeti Környezetvédelmi Program vonatkozó célkitűzéseiből eredő feladatok figyelembevételével szükséges módosítani az előírt kétévenkénti felülvizsgálat, illetve megújítás keretében.

Az **EU kohéziós politikájának megújítása** is kulcsfontosságú tényezője az elkövetkezendő 10-15 év hazai környezetfejlesztésének. 2007. május 30-án az Európai Bizottság „Növekvő régiók, növekvő Európa” címmel közzétette a gazdasági és társadalmi kohézióról szóló negyedik jelentését. A kohéziós politika jövőjéről szóló vitában hazánk minden esetben az európai érdekek mentén kívánja kialakítani pozícióját oly módon, hogy az megfelelő rugalmasságot biztosítson a magyar (ill. egyéb tagállami) speciális érdekek kezelésének. Így ma még nem rögzíthető egyértelműen a 2013 utáni európai fejlesztési feltételek a környezetvédelem vonatkozásában. Ami bizonyosan megállapítható, hogy még fokozottabban kell majd **összehangolni a fejlesztéseinket az energiahatékonyság és -takarékoság**

szempontjaival, valamint érvényre kell juttatni a közösségi klímavédelmi stratégiát és a kapcsolódó célokat. Az EU-s és egyéb nemzetközi együttműködésekben megvalósuló fejlesztések terén a megelőzésnek még nagyobb hangsúlyt kell kapnia.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A környezetvédelmi szempontoknak be kell épülniük a fejlesztéspolitikával kapcsolatos kormányzati döntésekbe, ezzel egyúttal arra ösztönözve a társadalmat, hogy takarékoskodjon a természeti erőforrásokkal és csökkentse a környezetterhelést.

A **Környezeti és Energia Operatív Program** részletes támogatási stratégiáját meghatározó akcióterveket két éves gördülő tervezéssel kell aktualizálni és az akciótervek további kifejtésével a konkrét pályázati konstrukciókat kidolgozni, meghirdetni és a fejlesztések végrehajtását – nyomonkövetését biztosítani. A 2007-2008-as időszakot követően az akcióterveket a 3. NKP-ban foglalt stratégiai célkitűzésekkel összhangban kell kialakítani.

A **kormányzati beruházások** során példát kell mutatni a környezettudatos megoldások, vívmányok bevezetésével és tudatos alkalmazásával.

A vállalatok, a teljes üzleti szféra képviselői – működésük, illetve fejlesztéseik révén – jelentős hatást gyakorolnak a környezetre. Ezért a párbeszéd, **az együttműködés erősítése szükséges a vállalkozásokkal**, partneri viszonyt teremtve az üzleti szféra és az érintett kormányzati, tudományos és társadalmi zöld szervezetek között. Célunk velük együtt, közösen munkálkodva egy új „zöld”, „**fenntarthatósági társadalmi szerződés**” megalkotása. Az üzleti szféra felelősségvállalása érdekében a zöldtárca támogatja a vállalati társadalmi felelősségvállalás gyakorlatát.

2.6 A nemzetközi együttműködés erősítése

Hazánk környezeti állapotának alakulása sajátos földrajzi adottságainak köszönhetően elválaszthatatlanul összefügg a tágabb térségünkben zajló természeti folyamatokkal, a környezetre ható társadalmi-gazdasági tevékenységekkel és azok kölcsönhatásaival is. **A hazai környezetpolitika alakításának és végrehajtásának eredményessége érdekében ezért aktív részesei kívánunk lenni a nemzetközi, illetve az európai közösségi együttműködésnek.**

Hazánk környezeti állapotát jelentősen befolyásolják az **országhatáron áttérjedő környezeti hatások**, ugyanakkor a nálunk keletkező szennyezőanyagok kibocsátásával magunk is hozzájárulunk tágabb régióink környezeti problémáihoz, s bizonyos mértékben a globális környezeti problémák alakulásához is.

Felszíni vizeink 95%-a külföldről érkezik hazánkba, és ez alapvetően érinti a felszíni vizek minőségi állapotát. Ezért kiemelten fontos feladatunk a szomszédos országokkal való együttműködés erősítése, a vonatkozó **határvízi megállapodások** betartása, a Víz Keretirányelvnek megfelelően elkészítendő vízgyűjtő gazdálkodási tervek összehangolása. Hazánk környezetbiztonságának erősítéséhez elengedhetetlen a határvizeinkkel kapcsolatos nemzetközi együttműködés erősítése, elsősorban a vizek rendkívüli szennyezésének, valamint a vizek kártételeinek megelőzése terén. Az új EU elvárásoknak megfelelően fejleszteni kell a szomszédos országokkal való együttműködést a határokkal osztott felszín alatti vizek védelme érdekében is.

A határokon áttérjedő, illetve a globális jelentőségű levegőszennyezés tekintetében az elmúlt évtizedekben sokoldalú és sokirányú nemzetközi együttműködés alakult ki, amelyben aktívan részt vettünk és a vállalt kibocsátás-csökkentő, levegőminőség-javító kötelezettségeinknek eleget tettünk. Több vonatkozásban azonban – a természeti környezet és az emberi egészség

védelve érdekében – szigorúbbá váltak az előírások (többek között az ózonkárosító anyagokkal, a szerves szennyező anyagokkal, az üvegházhatású gázokkal kapcsolatban), így fontos célkitűzésünk a ránk vonatkozó újabb kötelezettségek teljesítése. Az elővigyázatosság és a megelőzés elvének gyakorlati megvalósítását jelenti a szomszédos országok, illetve hazánk határon áterjedő esetleges környezeti hatásokkal járó beruházásainak engedélyezési eljárásában az Espoo-i Egyezmény alkalmazása.

Számos más témakörben is – így többek között az ipari balesetek és a nagyobb jelentőségű ipari beruházások országhatáron áterjedő esetleges **káros hatásainak megelőzése/mérséklése**, a biológiai sokféleség megőrzése, a környezetállapot részletes értékelése stb. témájában – különösen érdekeltek vagyunk a nemzetközi együttműködés intézményeinek, programjainak, megállapodásainak erősítésében és az ebből fakadó feladataink végrehajtásában. Az Európai Unió tagjaként **arra kell törekednünk**, hogy a legtöbb esetben a többi EU-tagállammal közösen, **egyeztetett módon lépjünk fel ezeken a nemzetközi fórumokon**, illetve erre is tekintettel, aktívan részt kell vennünk álláspontunk képviselésében az EU különböző fórumain.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A **szomszédos államokkal** tovább erősítjük a környezet- és természetvédelmi, valamint a vízügyi együttműködést. Nagyobb figyelmet kell fordítanunk a környezetállapotot ténylegesen vagy esetlegesen károsan befolyásoló gazdasági-ipari tevékenységekre, tervezett beruházásokra – mindenekelőtt a megelőzés, az elővigyázatosság elvének érvényesítésével, a környezet jó állapotához is fűződő kölcsönös érdekek figyelembevételével. Ebben a vonatkozásban különös jelentőséget tulajdonítunk a határvízi megállapodások keretében elfogadott feladatok teljesítésének. Valamennyi szomszédos országgal e megállapodások egyik elsődleges feladata a vízgyűjtő-gazdálkodási tervek összehangolt kidolgozása, az intézkedési tervek, programok közös megvalósítása.

Fontos feladatnak tekintjük **hazánk környezeti biztonságának növelését**, a határon áterjedő szennyezések megelőzését, elhárítását, valamint természeti és környezeti értékeink megóvását célzó nemzetközi együttműködési megállapodások létrehozását és következetes végrehajtását. E célok elérését elősegíthetik - egyebek mellett - az Európai Közösség által támogatott, határon átnyúló projektek is.

Tágabb térségünk – számunkra is döntő fontosságú – jó környezeti állapotáért az érintett országokkal közösen kell cselekednünk, s így elsősorban a Duna-medencei, a Tisza-vízgyűjtőre vonatkozó, a Kárpátok-térségi együttműködés továbbfejlesztésében vagyunk kiemelten érdekeltek. Ennek részeként továbbra is nagy jelentőséget tulajdonítunk a Nemzetközi Duna Védelmi Egyezménynek, továbbá aktívan részt veszünk a Duna-medence szintű és az ahhoz kapcsolódó Tisza-térségi nemzetközi együttműködésben.

EU-tagként az elmúlt években megkezdődött egy új nemzetközi fejlesztési, együttműködési stratégia kialakítása, melynek keretében a környezetvédelem területén feladatunk egyebek mellett a hazai kapacitás- és igényfelmérés, a szakmai háttér, a szakértői nyilvántartás kialakítása és kezelése, a vízgazdálkodás, vízvédelem, a környezeti infrastruktúrafejlesztés és a természetvédelem területén.

Viszonylag új együttműködési témaként jelentkezik az érintett – elsősorban fejlődő – országokkal való **környezet- és vízipari együttműködési lehetőségek** feltárása és kiaknázása, s ennek részeként a hazai környezeti ipar piacra jutásának elősegítése.

A **sokoldalú nemzetközi együttműködés** eredményei számos esetben közvetlenül segítik a hazai környezetpolitika fejlesztését és végrehajtását. Ezért, lehetőségeink függvényében

továbbra is aktívan részt veszünk az érintett ENSZ intézmények, az OECD, az Európa Tanács tevékenységében, a pán-európai és a „Visegrádi országokkal” folytatott környezetvédelmi együttműködésekben. Térségünkben a környezet- és természetvédelmi együttműködés erősítését hivatott betölteni a Kárpátok területén a fenntartható fejlődés elősegítését célzó nemzetközi egyezmény. Nemcsak végre kell hajtanunk a környezet-, természetvédelmet és a vízügyet érintő multilaterális egyezményekkel kapcsolatos hazai feladatainkat, hanem arányos felelősségünk elismerésével aktívan be is kell kapcsolódnunk az új rendelkezések, kötelezettségek kidolgozásába. Jelenleg ez különösen érvényes az üvegházhatású gázok kibocsátásának globális csökkentését célzó nemzetközi tárgyalásokra.

A **külhoni magyarsággal** kapcsolatos 2007. évi Kormány-tájékoztatóban foglaltak szerint, a Magyar Köztársaság olyan nemzeti politikát kíván folytatni, amely a gazdasági-társadalmi előrehaladást szolgáló fejlesztési stratégiák rendszeréből áll. Ahhoz, hogy a környezetvédelmi tárca az eddigieknél is szorosabb és célirányosabb partnerség révén tudjon megfelelni kormányzati feladatának és a határon túli magyar szervezetek igényeinek, az egyes magyar régiók sajátosságait is figyelembe vevő együttműködési mechanizmus kialakítása vált szükségessé. Ezt szolgálja a „Magyar-magyar Zöld Program”, illetve a határon túli magyar partnerekkel közösen megalakított „Magyar-magyar Öko Fórum”. Ezek célja a környezet- és természetvédelem területén megvalósított akciók, jövőbeni tervek összehangolása, a Zöld Program kollektív megvalósítása. A közös tevékenység azokra a fő cselekvési irányokra összpontosítva indult el, ahol – a határon túli magyar szervezetek részéről – az igény és az érdekeltség leginkább megfogalmazódott (oktatás-képzés-szakképzés, fiatalok bevonása, tudásbázis kialakítása, környezetgazdaság, civil szervezetek együttműködésének ösztönzése). A kiépülő kapcsolatrendszer fő célja a magyar szellemi tőke hasznosításával szakterületünkön is hozzájárulni a magyar-magyar kapcsolatok fejlesztéséhez.

A Zöld Program megvalósításának lényeges szempontja, hogy ezáltal is erősödnek a **gazdasági jellegű magyar-magyar kapcsolatok** a Kárpát-medencében. Ehhez folyamatosan ösztönözni kell, illetve elő kell segíteni az innovatív környezetipari vállalkozások bekapcsolódását, valamint regionális (önkormányzati) projektek közös megvalósítását. Az üzleti együttműködésben a határok mentén megvalósuló környezetvédelmi beruházások, valamint a térség kiegyensúlyozott fejlődése a magyarországi környezetállapotot is javítják, illetve jótékonyan csökkentik az ezirányú biztonsági kockázatokat.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A **Magyar-magyar Zöld Programot**, illetve a határon túli magyar partnerekkel közösen megalakított Magyar-magyar Öko Fórumot tovább kell folytatni és fejleszteni.

A Zöld Program megvalósításának keretében fontos szerepet kell tulajdonítani a **gazdasági jellegű kapcsolatok** erősítésének. Továbbra is elő kell segíteni a környezetipari vállalkozások bekapcsolódását és regionális projektek kidolgozását, közös megvalósítását.

2.7 Az Európai Unióhoz kapcsolódó stratégiai feladatok

Hazánk 2004 óta az EU tagja, melyből adódóan környezetpolitikánkat az EU vonatkozó politikájával, jogi- és egyéb szabályozórendszerével összhangban kell fejleszteni. E téren alapvető célkitűzéseink:

- a **közösségi szakpolitikai programok és joganyag** hatékony végrehajtása,

- **az újabb közösségi programok és jogszabályok alakításában való tevékeny részvétel**, és ennek során egyfelől a közösségi fellépés erősítése, hatékonyabb környezetpolitika és szabályozás elérése, másfelől a hazai sajátosságok, érdekek megfelelő képviselete,
- az EU-tagállamokkal együtt a nagytérségi és **globális környezeti problémák** megelőzéséhez, illetve megoldásához való hozzájárulás.

2011 első félévében Magyarország látja el az Európai Unió soros elnöki tisztét. Ez, a Spanyolországgal (2010 első félév) és Belgiummal (2010 második félév) szoros együttműködésben levezénylendő időszak kulcsfontosságú lesz az ország, ezen belül a hazai környezetpolitikai kormányzati felkészültség és hatékonyság megítélése szempontjából is. Az elnökségi feladat összetettsége pontos és tervszerű előkészítést, majd hatékony végrehajtást igényel. A magyar elnökség időszakára célunk a fenntarthatósággal, illetve a globális környezeti kihívásokkal összefüggő, ugyanakkor a hazai sajátosságokkal (környezeti adottságaink, fő környezetügyi céljaink, nemzetközi szinten is elismert tudás) összhangban lévő környezetpolitikai prioritások kiválasztása, az ezeket is magában foglaló program kidolgozása és megvalósítása.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Kiemelt hazai feladatot jelent az **európai közösségi jogszabályok** minél hatékonyabb és pontosabb végrehajtása. Ennek keretében erősíteni szükséges a zöld tárca jogalkalmazást egységesítő, elvi irányító szerepét a területi szervek tevékenységében. Az ezzel kapcsolatos feladatokat a hatósági munkát segítő tájékoztatás és a rendszeres képzések jelentik.

Fontos feladatot jelent az **EU környezetpolitikáját** keretbe foglaló, átfogó, illetve a szakterületi közösségi intézkedési programok továbbfejlesztésében és végrehajtásában való aktív részvétel, továbbá a környezeti szempontoknak az EU-szintű ágazati, fejlesztési, támogatási programokba történő integrálásának elősegítése.

Európa-politikai célkitűzéseinkhez szorosan kapcsolódik Magyarország tagállami működésének eredményességét, környezeti biztonságának növelését, a határon áterjedő szennyezések megelőzését és elhárítását, valamint természeti és környezeti értékeink megóvását, hazánk fenntartható fejlődését elősegítő **tagállami együttműködés** továbbfejlesztése.

Az EU-val kapcsolatos feladatok érintik a **regionális és szomszédsági együttműködés** erősítését is, beleértve e tagállamokkal a közös érdekérvényesítő együttműködés elősegítését az uniós döntéshozatali folyamatokban, valamint az aktív szerepvállalást az EU-csatlakozásra készülő és integrációs törekvésű országok felkészülésében.

Az EU keretében sokoldalú egyeztetési folyamatot jelent a **nemzetközi programokkal, egyezményekkel kapcsolatos közösségi álláspontok** kialakítása és képviselete, továbbá az e programokból, egyezményekből adódó kötelezettségek végrehajtása. Magyar részről biztosítanunk kell az ezekben a feladatokban való hatékony részvételt is.

A 2011. évi **EU-elnökségre való felkészülés** programját 2008-ban – a kormányzati menetrenddel összhangban – kell véglegesíteni, illetve megkezdeni ennek végrehajtását. Kiemelkedő jelentőségű feladat az elnökségi időszak környezetpolitikai prioritásainak kiválasztása, az ezeket is magában foglaló program kidolgozása.

3 A stratégia gyakorlati megvalósításának keretei

3.1 A Nemzeti Környezetvédelmi Program

Az ország természeti örökségének megőrzését, természeti erőforrásainak védelmét, fenntartható használatát és a megfelelő környezeti minőség elérését biztosító középtávú célok és eszközök átfogó keretét a **Nemzeti Környezetvédelmi Program** jelenti. Ehhez illeszkedve készülnek a térségi és települési környezetvédelmi programok. A társadalom és gazdaság egészét érintő Program megvalósítása a kormányzat, a régiók, az önkormányzatok, a gazdálkodó szervezetek és a lakosság tevételes közreműködését igényli, s így finanszírozása is a különböző források egyidejű bevonásával és felhasználásuk összehangolásával valósulhat meg.

A jelenleg hatályos Program 2008-ban zárul. E tekintetben kettős feladat áll előttünk. A Program végrehajtásának tapasztalatai, valamint a hazai és az EU szintű stratégiai tervezésben történt változások szükségessé teszik a **középtávú környezetpolitikai tervezés szabályozásának és rendszerének megújítását**. Ennek fő irányai:

- A Program tervezési ciklusának, rendjének összehangolása az EU környezet- és fejlesztéspolitikai tervezési rendjével.
- Az országos, a regionális, a kistérségi és a települési szintű környezeti tervezés, programozás rendjének megújítása, a decentralizáció, a szubszidiaritás és a koordináció követelményeinek hatékonyabb érvényesítésével.
- A környezeti tervek és programok javasolt tartalmi elemeire, követelményeire vonatkozó szabályozás korszerűsítése.
- A környezeti tervezési szempontok egyéb átfogó, ágazati, illetve területi tervekbe és programokba történő integrálását elősegítő eszközrendszer fejlesztése.

A fentiekkel összefüggő feladatunk a 2009-től kezdődő időszakra szóló **3. Nemzeti Környezetvédelmi Program elkészítése**. Az új Program főbb elemeit képezi a környezetüggyel kapcsolatos és a fenntartható fejlődés elősegítését szolgáló cél-, feladat- és eszközrendszer meghatározása, tekintettel hazai adottságainkra, az EU kapcsolódó környezetpolitikai célkitűzéseire, a hazai átfogó és szakterületi programokra. A környezetpolitikai célok megvalósítása és környezeti ügyekben az ágazatok közötti összhang javítása érdekében kiemelten fontos az új Program politikai, kormányzati, ágazatközi szerepének és költségvetési tervezési hatásának erősítése.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Meg kell újítani a **középtávú környezetpolitikai tervezés** szabályozását és rendszerét és ehhez is illeszkedően el kell készíteni a **3. Nemzeti Környezetvédelmi Programot**.

3.2 Környezet-technológia és innováció

A korszerű technológiák létrehozásának és alkalmazásának kiemelt kezelését környezetvédelmi és versenyképességi szempontok egyaránt indokolják. A teljes **gazdaság korszerű környezetvédelmi technológiákkal történő működtetése** csökkenti a gazdasági tevékenységek, a termelési eljárások, a fogyasztás és szolgáltatás anyag- és energiaigényét, a környezet terhelését.

A környezeti technológiák fejlesztésének támogatása és piaci pozícióinak javítása az Európai Unió célkitűzései között is kiemelt helyet kap. Az EU 2004-ben elfogadott Környezettechnológiai Akcióterve a **kutatástól a beruházásig tartó teljes folyamat ösztönzését**, valamint a környezetvédelmi ipar és technológia széleskörű elterjesztését akadályozó tényezőknek gazdasági, adminisztratív eszközök alkalmazásával történő megszüntetését célozza meg.

A magyar gazdaság fellendüléséhez a környezettechnológiai vállalkozások, a környezetvédelmi ipar is hozzájárul, amely az utóbbi években jelentős mértékben bővült hazánkban. A nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásai 2006-ban az összes végrehajtott beruházás 4,4%-át tették ki. A környezetvédelmi beruházások 71%-a közvetlen (csővégi) **környezetvédelmi beruházás** formájában valósult meg, a beruházások 29%-a a termelési folyamatba integrált beruházás volt. Mind a közvetlen, mind az integrált beruházások volumene nőtt. Kedvező tendenciát mutat, hogy az integrált beruházások közel kétszer olyan gyors (59%) ütemben növekedtek, mint a közvetlenek.

A tendencia erősítésére megfelelő intézkedéseket kell kidolgozni és végrehajtani, mert a környezetvédelmi ipart hagyományos értelemben gyakran azonosnak tekintik a „csővégi” megoldásokat alkalmazó megoldásokkal, amelyek a szennyezés kezelésére összpontosítanak (szennyvízkezelés, hulladékkezelés stb.). Az **integrált, megelőző környezetvédelmi kutatás-fejlesztések, beruházások** kiemelt támogatásával a csővégi megoldások szerepe csökkenthető. A megelőzés a legköltséghatékonyabb megoldás már középtávon is, ezért makrogazdasági szinten is segíti az ország versenyképességének javítását.

A környezetvédelmi ipar bővülésével erősödő hazai kis- és középvállalkozások hosszú távú növekedésének egyik alappillére **a nemzetközi piacokon való megjelenés/terjeszkedés** jelentheti. Ma a mintegy 2000 hazai környezetvédelmi vállalkozás 40%-a végez exporttevékenységet. 2006-ra a környezetvédelmi értékesítés exportteljesítménye meghaladta a 72 Mrd forintot, ami jelentős növekedés. Az export részaránya az értékesítésben ugyancsak nőtt, meghaladta a 20%-ot. A magyar környezetvédelmi iparban felhalmozódott tudás, a fejlett technológiák, és innovatív megoldások alkalmazásának hazai gyakorlata nemcsak a külpiacokon való fokozottabb megjelenés lehetőségét vetíti elő, de azt is, hogy a magyarországi nagyberuházásoknál, infrastrukturális fejlesztéseknél a magyar környezetvédelmi beszállítók előtérbe kerüljenek.

A magyar **innovatív megoldások, technológiák, tudás exportjának** elsődleges területei a szomszédos országok és a világ feltörekvő térségei, melyek politikájában egyre inkább előtérbe kerül a környezetvédelem ügye. A magyar jelenlét ezeken a piacokon, és az ily módon megvalósuló környezetvédelmi beruházások az üzleti haszon mellett a környezeti terhelések csökkentését is szolgálják elsősorban regionális, de globális szinten is. Ezt a törekvést támogatja a kereskedelemfejlesztési és K+F eszközök strukturált alkalmazását ösztönző környezet-technológiai export (Kexport) program.

A környezet védelme nemzeti, regionális és globális dimenzióban egyaránt nagy teret kap. Ennek eredményeként a következő időszak egyik gazdasági motorja a modern környezettechnológiai megoldásokat alkalmazó **környezetvédelmi ipar** lesz, s ebben nekünk is ki kell vennünk a részünket, amihez átgondolt intézkedéscsomagra van szükség. A környezettechnológia támogatása megjelenik a 2007-2013 közötti hazai kutatás-fejlesztési programokban, és a versenyképességi, gazdasági támogatásokban is. Az érintett operatív programokon keresztül megvalósuló támogatások hatására **a környezettechnológia, környezetvédelmi ipar piaci pozíciói**, K+F feltételei, az innováció piacra jutási lehetőségei, valamint az exportlehetőségek javulnak. A hazai intézmények, vállalkozások szerepének

növelése az uniós szintű intézkedésekben, programokban meghatározó jelentőségű az iparág számára.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Alapvető feladat az energia- és anyaghatékony, víztakarékos, a kibocsátást minimalizáló technológiák elterjesztése. A hazai környezettechnológiai vállalkozások piaci pozíciónak javítása érdekében az EU Bizottság szándékával összhangban rendszeresen **megújítjuk nemzeti cselekvési tervünket**.

A K+F+I és kereskedelemfejlesztési és egyéb eszközök összehangolásával elő kell segíteni a környezet- és víziparral kialakított, a köz- és üzleti szféra együttműködésével megvalósuló **környezet-technológiai export** (Kexport) program kiszélesítését, különös figyelemmel a feltörekvő térségekben megvalósuló környezetvédelmi és vízügyi beruházásokba történő intenzív bekapcsolódás ösztönzésére.

Célunk **az integrált (technológián belüli) környezetvédelmi fejlesztések**, beruházások arányának további növelése, 2020-ra legalább a jelenlegi arány megduplázása.

3.3 Jogszabályi keretek, szabályozáspolitikák

Az évtized eleje óta felgyorsult a **környezetjogi szabályozás**, amelynek egyik oka az Európai Közösséggel kapcsolatos jogközelítési feladatok teljesítése. Szabályozórendszerünk sok új területre terjedt ki, számos más területen pedig átalakult, megújult, alapvetően átrajzolódott a jogi szabályozás képe. A hazai és a közösségi jogalkotás szintjén ugyanakkor a továbbiakban is szükségesnek tartjuk az egyes környezeti jogterületek közötti összhang javítását, valamint a végrehajthatóság, alkalmazhatóság érdekében a feltételek biztosítását.

A környezetet érő hatások szabályozásának alapvetően két fő iránya alakult ki: a **közvetlen (engedélyező-tiltó, korlátozó jellegű) és a közvetett (gazdasági) szabályozási módszer**. Mindkét szabályozás alapja, hogy a környezet igénybevételeért, terheléséért, szennyezéséért felelős magatartását oly módon befolyásolja, amely eredményeképpen a felelős a **szennyezés megelőzését, a kialakult környezeti károk mérséklését, felszámolását végzi el**. A közvetlen (normatív) szabályozás általában jogszabályok útján a felelősök számára normákat ad meg, amelyeknek betartásáról az állam hatósági eszközökkel gondoskodik. A közvetett (gazdasági) szabályozás a felelősök anyagi érdekeltségeire épít.

A fenntartható fejlődés alapfeltételét képező természeti rendszerek megóvása érdekében a jogi szabályozás fejlesztésének egyik fő iránya a tevékenységi, műszaki, technológiai határértékek, előírások újragondolása, a másik a környezeti károk megelőzésének és felszámolásának finanszírozásában a piackonform gazdasági eszközök továbbfejlesztése.

Szükségesnek mutatkozik a kialakult rendszer vívmányainak megtartása mellett a szabályozási tárgyak, szabályozási célok áttekintése és a korrekciós döntések meghozatala. Az egyik legfontosabb általános szempont a **környezeti szempontok integrációja**, azaz a környezetet érő hatások szabályozása ne elszigetelt maradjon, hanem annak egységes, áttekinthető, világos, integrált kezelése szükséges mind a szakpolitikák, mind azok megvalósítása szintjén. Az elővigyázatosság és a környezeti felelősség elvét szem előtt tartva szükséges, hogy a környezeti szempontok a hazai jogrendszer egészébe is beépüljenek.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Az állam és a környezeti szereplők közötti partneri viszonyra épített környezetvédelmi szabályozás továbbfejlesztése szükséges mind a tervezés, jogalkotás, mind a jogalkalmazás során. A környezet ügyében partnerként kezeljük az állampolgárokat és szervezeteiket, a gazdálkodó szervezeteket, az önkormányzatokat és az állami hatalomgyakorlás minden szervét. A szabályozás során biztosítjuk az információ-áramlást – többek között a közösségi-jog előkészítésében jelentős feladatokat ellátó szakmai, jogi műhelyek és a tárca között -, ami elősegíti a szabályozás előkészítésben résztvevők ismereteinek naprakészségét. A hatályos joganyagot a jogalkalmazók (területi szervek, gazdasági szereplők, zöld szervezetek) bevonásával folyamatosan át kell világítani, és az átvilágítás eredményétől függően a szükséges normatív tartalmú módosításokat el kell végezni.

Megfelelő, ösztönző hatású szankciórendszer kiépítése: további megfontolást érdemel, hogy a környezetre kiemelten kockázatos, illegális tevékenységet folytatók számára rendkívül szigorú, ún. represszív jellegű joghátrányokat helyezünk kilátásba, emelve a bírságtételeket, kiterjesztve a büntetőjogi tényállások alkalmazásának lehetőségét. Ugyanezen gondolkodási mód mentén meg kell vizsgálni, hogy lehetséges-e valamely kedvezményrendszert életbe léptetni az igazoltan jogkövető magatartást folytató környezethasználók esetében.

Meg kell vizsgálni a **környezethasználók önszabályozó eszközeinek** (közigazgatási szerződések, önkéntes megállapodások, vállalati környezetvédelmi programok, környezeti auditálás) továbbfejlesztési lehetőségeit. Ez részben rugalmasabb szabályozókat kívánhat, részben pedig nem is feltételezi a közvetlen szabályozást. Át kell tekinteni, hogy szükséges-e minden esetben fenntartani az engedélyező rendszert, vagy egyes esetekben a környezeti célt hatékonyabban szolgálhatja-e egy bejelentési-regisztrációs rend, valamint a hatóságot egyes esetekben más közintézmények, köztestületek helyettesíthetik-e.

Meg kell vizsgálni, hogy a meglévő működő, de költséges jogintézményeket fel lehet-e váltani más jogi konstrukciókkal (pl.: az állami felelősség körébe tartozó kármentesítések finanszírozása, a termékdíj-betétdíj rendszer szerepe a hulladékgazdálkodási kötelezettségek végrehajtása kapcsán).

Forrásképző szerep (egyes környezeti feladatok ellátására finanszírozási alap) erősítése: gondoskodni kell arról, hogy a gazdasági szabályozó eszközök alkalmazásából származó bevételek környezeti célú támogatási rendszer forrásaiként jelenjenek meg, így elérve a gazdasági szereplők tevékenységét módosító környezetvédelmi célt.

Célszerű újragondolni, hogy milyen szabályozási tárgyak körében lehetnek hatékonyak a **gazdasági szabályozó eszközök**, és milyen szabályozási tárgyaknál hatékonyak a hagyományos engedélyező-szankcionáló eszközök és mechanizmusok. A különböző ágazati jogterületek közötti koherenciát szükséges erősíteni.

Fontos feladat a **hatósági nyilvántartási rendszer** fejlesztése, továbbá a környezethasználók adatszolgáltatási fegyelmének javítása, ahol erre szükség van.

Folytatni szükséges a **deregulációt** és az **átláthatóság** követelményének érvényesítését. A hatósági engedélyezési hatáskörök dominanciája mellett erősíteni kell a hatósági tevékenységen belül az ellenőrzés arányát, amelyhez a szükséges jogi szabályozási feltételeket is biztosítani kell. A tevékenységi, műszaki, technológiai határértékek, előírások újragondolása a jogalkalmazási szempontok figyelembevételét is igényli és az új szabályozás bevezetéséhez megfelelő felkészülési időt kell biztosítani.

3.4 Közgazdasági keretek: adó-, közbeszerzési és támogatási rendszerek

A piaci szereplők és a fogyasztók döntéshozatala során gyakran nem valós mértékben jelennek meg a döntések környezeti hatásai, költségei. Ennek következtében a gazdálkodók és fogyasztók magatartása számos esetben nem felel meg a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodásra és a környezeti értékek hatékony védelmére vonatkozó követelménynek. A **közgazdasági szabályozóeszközök** célja az externális környezeti költségek megjelenítése a piaci szereplők és a fogyasztók döntéshozatala során. Amennyiben a szabályozóeszközök segítségével sikerül a tevékenységek környezeti költségeit pénzügyi elemként megjeleníteni a gazdasági döntések során, ez elősegítheti a kisebb környezeti igénybevétellel, használattal, illetve terheléssel járó termelési módok, gazdasági technológiák elterjesztését.

A jelenleg alkalmazott környezetvédelmi szabályozóeszközök (környezetvédelmi termékdíj, környezetterhelési díj, energia-adó, betétdíj, igénybevételi járulékok) működési tapasztalatai alapján a gazdasági eszközök bevezetése, illetve mértéke nem változtatta meg a működő adóformák egyensúlyát, és az eszközök csak részben bizonyultak hatékonynak a környezeti szempontok érvényesítésében. Mindezek alapján szükséges a gazdasági szabályozóeszközök környezeti szempontú áttekintése, **a környezeti szempontú szabályozás eszköztárának bővítése.**

A **gazdasági szabályozás zöldítésének** ki kell terjednie az államháztartást, a gazdaságot és a lakosságot érintő szabályozásokra egyaránt. Ennek lényege, hogy az állam a szabályozás során következetesen alkalmazza a „szennyező (használó) fizet” elvet, amely alapján a környezetet használó fizesse meg környezethasználatának társadalmi költségeit. A képződő többletbevételeket, az adórendszer versenyképességet javító belső átrendezésére kell felhasználni, illetve a közpénzek elköltése során a környezeti-társadalmi hasznokat maximalizálni, a költségeket pedig minimalizálni lehet.

Ennek érdekében módosítani, „zöldíteni” kell az adó- és költségvetési befizetési rendszert, a támogatások rendszerét, valamint a közbeszerzést.

Az **adórendszer zöldítése** során nem új zöldadók bevezetése a legfontosabb cél, hanem a környezeti szempontok általános érvényesítése a teljes adórendszerben. Egy zöld szemlélettel strukturálisan átalakított adórendszerben **az adóterhek** a közvetlen adózásról **a fogyasztásra**, különösen a környezetvédelem szempontjából ártalmas fogyasztásra **helyeződnek át**, ennek következtében a környezettudatos állampolgári magatartás az adózás tekintetében is jelentős előnyökkel jár. Ezen túl szükséges, hogy az államkasszába történő befizetéseken belül a környezet és a természeti értékek védelmét szolgáló eszközök a valós ösztönzéshez szükséges, fokozatosan növekvő mértékben jelenjenek meg.

Számos, közpénzből nyújtott támogatás – bár gazdasági és társadalmi szempontból hasznos – a környezetre és az emberi egészségre gyakorolt hatások tekintetében károkat okoz, melyet mielőbb szükséges megváltoztatni. A **támogatási rendszer zöldítésének** lényege, hogy a közpénzekből csak olyan projektek kapjanak támogatást, amelyek messzemenően figyelembe veszik a környezetvédelmi követelményeket és a fenntartható fejlődés szempontjait.

A **közbeszerzési rendszer** alapvető és hosszú távú befolyást gyakorol arra, hogy a kormányzat, az önkormányzatok és a nagy közszolgáltatók közpénzekből finanszírozott tevékenységüket a fenntartható fejlődés szempontjainak megfelelően végezzék. A közpénzek hatékony felhasználásának követelménye magában foglalja, hogy az környezeti szempontból is hatékony legyen. A jelenlegi közbeszerzési szabályozás a környezeti szempontok figyelembe vételére csak lehetőséget biztosít, vagyis az ajánlatkérőre bízta ennek alkalmazását. Ezért

középtávon szükséges, hogy a jelenlegi szabályozáshoz képest, a bírálati szempontok között a környezeti szempontok kötelezően és hangsúlyozottan kerüljenek figyelembevételre.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A cél az, hogy a környezeti szempontok általánosan érvényesüljenek a teljes gazdasági szabályozó-, illetve adórendszerben.

Teljes körűen felül kell vizsgálni az **adó- és költségvetési befizetési rendszert**, és át kell tekinteni, hogy mely meglévő adók érintik a környezet-, illetve természeti erőforrás-használatot, és ezek mértéke mennyiben tükrözi az érintett tevékenység társadalmi költségeit, ideértve az adókedvezményeket és az adóalap-csökkentési lehetőségeket is (költségként történő levonás, közvetett támogatás). Szükséges lehet a meglévő eszközök korszerűsítése, környezetvédelmi jellegének erősítése (pl. beruházási adókedvezmények) mellett új környezeti adók bevezetése is, miközben az így képződő többletbevétel ellensúlyozza az adórendszer egyéb elemeinek módosítását, mérséklését, illetve visszaforgatásra kerüljön.

A képződő többletbevételekből – jogszabályi garanciákkal – biztosítani kell az adottságainknak jobban megfelelő, élők munkáigényes ágazatokban **az élők munkát terhelő adók és járulékok csökkentését**, egyéb adóterhek mérséklését, bizonyos környezetvédelmi intézkedések finanszírozását. Mindez hozzájárul az ország versenyképességének javításához is.

A meglévő **támogatási rendszerek** felülvizsgálata során fel kell tárni és fokozatosan megszüntetni a környezetre káros közvetlen támogatásokat, valamint a támogatási rendszer bírálati szempontjai közé kötelezően be kell építeni a fenntartható fejlődés szempontjait. Emellett szükséges új támogatási rendszerek kidolgozása a környezetbarát magatartás, az innováció, kutatás-fejlesztés előmozdítása érdekében.

A központosított **közbeszerzések** hatálya alá tartozó egyes termékek esetében, majd az ezek körén kívül eső közbeszerzésekre (pl. önkormányzatok beszerzései) vonatkozóan ki kell dolgozni a kötelező fenntarthatósági, környezetvédelmi előírásokat. Cél, hogy a „zöld közbeszerzés” megvalósítása során az ajánlatkérő a beszerzési folyamat minden szakaszában figyelembe vegye a környezetvédelem szempontjait. Az életciklusuk során a környezetre lehető legkisebb hatást gyakorló megoldások előnyben részesítése elősegíti a környezetbarát technológiák elterjedését, a környezetbarát termékek előállítását. Az ilyen termékek és szolgáltatások elterjedésének ösztönzése szükséges: a nemzeti környezetbarát termékminősítő rendszer és az EU ökocímke termékminősítő rendszer fejlesztése, az EU vállalati környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerében (EMAS) való részvétel ösztönzése.

4 A települési életminőség és a települési környezetminőség javítása

Mindennapjaink jelentős részét települési környezetben éljük le. A települési infrastruktúra, a szolgáltatások színvonala, a település környezeti állapotának jellemzői, a település és a környező táj kapcsolata életminőségünket meghatározó fontos tényezők. Az **„élhető település”** fogalma a lakosok számára elsősorban a környezeti ártalmaktól mentes (jó levegőjű, csendes), esztétikus, komfortos, megfelelő rekreációs feltételekkel is rendelkező és biztonságos lakóhelyet jelent. Ehhez hozzátartozik többek között, hogy legyen egészséges az ivóvíz, megbízható az energiaellátás, megoldott a szennyvíz elvezetése és tisztítása, valamint az elkerülhetetlenül keletkező hulladék rendszeres és szervezett gyűjtése, kezelése.

Mindehhez az is szükséges, hogy **a településfejlesztés és –rendezés, illetve a közösségi infrastruktúra- és szolgáltatásfejlesztés során is messzemenően figyelembe vegyék a fenntarthatóság szempontjait**, beleértve többek között az energiatakarékos és egyúttal „klímatudatos” építést és fenntartást, a környezetkímélő – mindenekelőtt közösségi - közlekedés elterjesztését, zöldfelület-gazdálkodási szempontok megfelelő érvényesítését.

Az „élhető település”-ért a kormányzat és az önkormányzatok mellett **a lakosság** is sokat tehet, pl. a természeti erőforrások takarékos használatával, a környezettudatos fogyasztási szokások átvételével és gyakorlatával, a környezeti kultúra elterjesztésével.

4.1 Környezet-egészségügy

A hazai lakosság nemzetközi összehasonlításban is igen rossz egészségi állapota, és az ezt mintegy 15-16%-ban befolyásoló környezeti tényezők minősége érzékelteti, hogy időszerű a környezet-egészségügy területén a **kormányzati és nem kormányzati tevékenység erősítése** annak érdekében, hogy a **lakossági egészségkockázat csökkenjen**.

Az Európai Unió környezetpolitikájában – az Egészségügyi Világszervezet (WHO) kezdeményezéseivel párhuzamosan – egyre hangsúlyosabb szerepet kap a környezeti tényezők emberi egészségre gyakorolt hatásának értékelése és mérséklése, az egészséget nem károsító környezet megteremtésének és fenntartásának igénye.

A lakosság számára egészséges környezet kialakítása mellett kiemelt célunk a **gyermek-specifikus környezet-minőségi** követelmények érvényesítése, és a gyermekeket fenyegető környezeti veszélyek csökkentése. A nem megfelelő minőségű víz, levegő, a szennyezett talaj által okozott megbetegedések mellett komplex környezet-egészségügyi kihívást jelent a klímaváltozás egészségügyi hatásainak megelőzése.

Az életminőség javítása szempontjából fontos feladatnak tartjuk a **zöldfelületi rendszer** tájvédelmi, település egészségügyi, településklimatológiai és környezetvédelmi szempontból fontos elemeinek védelmét és fejlesztését. Ezek közé tartozik a létesítmények (elsősorban ipari és közlekedési létesítmények) melletti védő erdők és kiegyenlítő zöldfelületek megőrzése, kiegészítése, telepítése, az utak és utcák fasorainak állapotfelmérése, az útépitésekhez kapcsolódó véderdő, fasor ültetések, fasor rekonstrukciók és tájfásítások.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Összhangban a WHO Európai Gyermek Környezet-egészségügyi Akcióprogramjának regionális célkitűzéseivel az alábbi területeken szükséges előrelépni:

- A víz útján terjedő megbetegedések visszaszorítása, **a megfelelő minőségű ivóvízzel** való ellátás fejlesztése;
- **Gyermekbalesetek számának csökkentése**, a fiatalok fizikai inaktivitásából eredő betegségek megelőzése, valamint minden gyermek számára biztonságos, egészséges lakókörnyezet megteremtése;
- **A légúti, asztmás-allergiás megbetegedések visszaszorítása**, a kültéri és főleg a beltéri levegőből eredő expozíció csökkentése;
- Terhesség alatt, valamint gyermek- és fiatalkorban a **veszélyes vegyi anyagok** (például nehézfémek, dioxin, a reprodukciót és hormonrendszert károsító anyagok), fizikai tényezők (erős zaj, elektromágneses terek) és mikrobák okozta betegség kockázatának csökkentése.

Fontos környezet-egészségügyi feladat a gyermekek egészsége és környezete közötti összefüggésekre vonatkozó **adatgyűjtés és kutatás**, konkrét egészségfejlesztő projektek végrehajtása. A megbízható tudományos eredményeken alapuló hatékony **információátadás, képzés és kommunikáció** kulcsfontosságú a környezettel és egészséggel kapcsolatos tudatosság kialakításában, a környezeti veszélyek tudatos elkerülésében. A lakosság információkkal való ellátásának, a környezettudatosság fejlesztésének legfontosabb területei a környezet és az egészség összefüggésében: a biológiai allergének, a települési levegő minősége, az ivóvízminőség, a klímaváltozás hatásaira való felkészülés, valamint a kémiai biztonság kérdésköre.

Szükségesnek tartjuk az igénybe vételre kerülő biológiailag aktív felületek magas biológiai aktivitású területek létesítésével történő területi pótlását, valamint azt, hogy a nem megelőzhető környezetterhelő hatások mérsékléséhez magas biológiai aktivitású kiegyenlítő zöldfelületek, illetve védő erdők telepítése is közvetlenül kapcsolódjon, illetve ezek a telepítések megfelelő anyagi támogatásban részesüljenek.

A Magyarországon az egyik legerősebb allergénnek számító **parlagfű** visszaszorítása érdekében az összehangolt kormányzati fellépésen túl a földtulajdonosok, gazdálkodók és önkormányzatok tudatos és szakszerű földhasználatának megvalósítása is szükséges.

A környezet-egészségügy kérdéskörében a **genetikailag módosított szervezetek** rövid és hosszú távú ökológiai hatásaival kapcsolatos független vizsgálatok indításához hazai vagy uniós szintű egységes protokoll kidolgozása szükséges, amely tartalmazza a géntechnológiával módosított szervezetek egészségügyi és környezeti hatásvizsgálatainak követelményrendszerét. Addig is azonban a zártkörűség elve alapján – ragaszkodnia kell az ilyen termékek hazai forgalmazási tilalmához.

A környezeti problémák kezelése, a megfelelő intézkedések meghozatala és az ellenőrzés több tárcát érintő feladat. Erősíteni kell a környezet-egészségüghöz kapcsolódó **kormányzati programok összehangolását** (Nemzeti Környezetvédelmi Program, Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram, Élelmiszerbiztonsági program, Parlagfű-mentesítési program stb.), továbbá a célok megvalósításában a társadalom különböző **érdekcsoportjaival való együttműködést**.

4.2 A levegő minőségének védelme

Településeink **levegőminőségét ma már elsősorban a közlekedés és a lakossági fűtés határozza meg**, de a meteorológiai helyzettől függően időszakosan szerepe lehet a nagyobb távolságról érkező szennyezésnek is. Az ipari kibocsátások hatása a szigorú követelmények életbe lépésével csökkent.

A legnagyobb egészségügyi kockázatot téli időszakban a **kisméretű szálló por** és a nitrogén-oxidok, nyári időszakban a talaj közeli ózon jelenti.

Fő célkitűzésünk **a levegő minőségének további javítása**, ahol jó a levegő minősége annak megőrzése, az emberi egészséget és a természeti környezetet veszélyeztető légszennyezettség kialakulásának megelőzése.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A levegő minőségének javításához elengedhetetlenek a megbízható mérési adatok, mivel ezek alapozzák meg a légszennyezettség csökkentését szolgáló rövid és hosszú távú intézkedéseket és teszik lehetővé a megtett intézkedések hatásainak értékelését. A levegőminőség

alakulásának nyomon követését az **Országos Légszennyezettségi Mérőhálózat** üzemeltetésével biztosítjuk. Az adatok elősegítik a lakosság folyamatos tájékoztatását és a levegő szennyezettségi állapotának folyamatos vizsgálata teszi lehetővé esetleges vészhelyzet esetén is az azonnali beavatkozást. A levegőminőség javítására irányuló törekvések – és ezzel összefüggésben az EU előírások változása – szükségessé teszik a mérőhálózat folyamatos fejlesztését, a mérendő anyagok körének bővítését (pl. a háttérállomások felszereltségének javítása és kiegészítése a kisméretű szálló port mérő műszerekkel, a jelenlegi ózonmonitorok elhelyezésének áttekintése). A mérőhálózat fejlesztését alapvetően az EU környezetvédelmi forrásainak felhasználásával valósítjuk meg.

Az elmúlt években a környezetvédelmi hatóság azokra a területekre, **ahol a légszennyezettség meghaladta az egészségügyi határértéket**, az érintett önkormányzatokkal együttműködve intézkedési programokat dolgozott ki, melyek végrehajtása a települési önkormányzatok tevőleges közreműködését igényli (pl. helyi közlekedéssel, lakossági fűtéssel kapcsolatos intézkedések).

A **közlekedési kibocsátások** mérséklése érdekében szükségesnek tartjuk a meglévő szabályozórendszer továbbfejlesztését, így pl. az új gépjárművekre vonatkozó emissziós követelmények szigorítását és a környezetvédelmi felülvizsgálat további korszerűsítését (többek között kiterjesztését a motorkerékpárokra is), valamint a gépjárművek adóstruktúrájának a környezeti szempontok szerinti felülvizsgálatát és módosítását. A közlekedés okozta környezetterhelés csökkentését elősegítő további feladatokat a közlekedéssel foglalkozó külön rész tartalmazza.

Az **ipari eredetű légszennyezés** esetében a környezetvédelmi hatóságok fokozottan ellenőrzik a kibocsátási határértékek betartását, és megkövetelik az elérhető legjobb technika alkalmazását.

A **légszennyezés határokon áterjedő hatásai** miatt alapvető érdekünk, hogy együttműködjünk az Európai Unióval és más nemzetközi szervezetekkel. A közös célok, új szempontok (pl. kisméretű szállópor szennyezettség csökkentése) alapján elkészítjük az új hazai levegőminőségi stratégiát és az elérhető legjobb technikákkal összhangban felülvizsgáljuk a jogszabályban meghatározott határértékeket.

4.3 Megfelelő minőségű ivóvíz biztosítása

Magyarország minden települése rendelkezik közműves vízellátással. A lakások több mint 94%-a csatlakozik a vezetékhálózatra, a lakosság további 4-5%-a 150 m-en belül elérhető közközfolyón keresztül vételezhet hálózati vizet. Az ellátási hiányosságok a lakosság 1-2%-át érintik, főként azokat, akik a különálló belterületi településrészekben vagy a települések külterületi részén laknak. A hazai közműves vízellátás 94%-ban a felszín alatti vízkészletre épült. A vízmennyiség kétharmadának kitermelése sérülékeny földtani környezetben lévő vízbázisból történik. A közüzemi vízművek által szolgáltatott **víz minősége** az ország lakosságának 32%-ára kiterjedően néhány paraméter tekintetében **nem felel meg az uniós és a hazai előírásoknak**. Közegészségügyi szempontból öt paraméter - bór, fluorid, nitrit, arzén és/vagy ammónium – kifogásolható (25%), illetve a vas és/vagy mangántartalom haladja meg a határértéket (7%). A közüzemi vízellátással nem rendelkező területeken szintén hasonló minőségi problémák jellemzőek a lakosság egyedi kutas ellátására.

Magyarország a Csatlakozási Szerződésben **kötelezettséget** vállalt arra, hogy a bór, fluorid, nitrit és arzén paraméterek tekintetében az átmeneti mentességek szerinti **határidőre** biztosítja a vonatkozó irányelv **határértékeinek történő megfelelést**. A Nemzeti Fejlesztési Terv (2004-

2006) keretében megvalósult projektek révén előrelépés történt az Ivóvízminőség-javító Program végrehajtásában, ugyanakkor látható volt, hogy ez a határidő betartásához nem elegendő, ezért Magyarország a kötelezettség teljesítésének átütemezését kérte az Európai Bizottságtól.

A **víziközmű szolgáltatásban** napjainkban mintegy 370 szervezet vesz részt, ezen belül 320 lát el vízmű üzemeltetési feladatot (a további 50 szervezet csak csatornaművet üzemeltet). Az elmúlt években számos, az ivóvíz-szolgáltatás mennyiségi és minőségi biztonságát veszélyeztető probléma halmozódott fel.

Célunk az, hogy Magyarország minden települése, településrésze, állampolgára reális időkereten belül, közel egyenlő eséllyel jusson hozzá az **egészséges ivóvízhez biztonságos és megfizethető szolgáltatás útján**. E komplex célkitűzés elérése érdekében gondoskodni kell a már megkezdett országos programok ütemezett végrehajtásáról (Ivóvízbázis-védelmi Program, Ivóvízminőség-javító Program), valamint olyan **szabályozó- és fogyasztóvédelmi rendszer** kialakításáról, amely megszüntetve a jelenlegi hiányosságokat, biztosítja a szolgáltatás magas színvonalát és zavarmentes működését. Ezért az elkövetkező évtized alapvető célkitűzése az EU-s határértékeknek is megfelelő **ivóvízellátás teljes körű biztosítása**, amely mintegy 3 millió lakos számára a szolgáltatott ivóvíz minőségének további javítását jelenti.

Alapvető célkitűzés a jelenlegi szolgáltatói struktúra átalakítása annak érdekében, hogy a jelenleginél gazdaságosabban működő, biztonságos, a fogyasztók érdekeit szem előtt tartó rendszer alakulhasson ki. Olyan jogszabályi környezet szükséges, ahol a víziközművek üzemeltetése kapcsán elsődleges fontosságú a szakmai hozzáértés, a rendszerek folyamatos karbantartásának biztosítása. Biztosítani kell **a vízszolgáltató rendszerek megfelelő állapotát** annak érdekében, hogy a fenntartási munkálatok elhanyagolása miatt **ne léphessen fel vízellátási probléma**.

A vízellátás kapcsán azonban szemléletformálásra is szükség van, tekintettel arra, hogy a lakosság a folyamatos és zavartalan szolgáltatás meglétét adottságként kezeli, magától értetődőnek tekinti. Tudatosítani kell, hogy **az egészséges ivóvíz olyan kincs, amely nem áll korlátlanul rendelkezésünkre. Ösztönözni kell a takarékosagra**, biztosítani kell, hogy a víz a lakosság körében is azt az értéket képviselje, amelyet a vízzel foglalkozó szakember neki tulajdonít.

Az **Ivóvízminőség-javító Program** megvalósítása az egészségkárosodás megelőzése mellett alapvető hatással bír az élelmiszerbiztonsági elvárások teljesülésére, illetve ezen keresztül az élelmiszeripar export- és versenyképességének megőrzésére.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A **sérülékeny vízbázisok** alapállapot felmérése szerepel a KEOP intézkedései között. Ki kell alakítani a még hiányzó védőterületeket, és meg kell tenni a szükséges intézkedéseket, hogy a vízbázisok ne szennyeződjenek. A biztonságba helyezést a különböző szakterületeknek megfelelően több operatív program is segíti. Az ivóvíz minőségének javítása a KEOP fontos intézkedése, a rendelkezésre álló támogatási keret a közegészségügyi szempontból kiemelt paraméterek tekintetében a teljes **Ivóvízminőség-javító Program** megvalósítását lehetővé teszi. A további vas és/vagy mangán problémák megoldását regionális források segíthetik.

A környezetvédelmi tárca felméri az **ellátási hiányosságokat**, és szakmai segítséget nyújt az ellátásért felelős önkormányzatoknak a megoldások feltárásában.

A **víziközmű** szolgáltatásban, azon belül az ivóvíz szolgáltatás területén felhalmozódott problémák megoldását fogja szolgálni a víziközművekről és a víziközmű szolgáltatásról szóló törvény, valamint a kapcsolódó rendeleti szabályozások. A törvény meghatározza azokat a jogszabályi kereteket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy szolgáltatás nyújtására csak az arra **alkalmas** víziközmű üzemeltetők kaphassanak lehetőséget. Szigorítja az üzemeltetés **hatósági ellenőrzését**, illetve lefekteti a **díjképzés alapelveit** is annak érdekében, hogy a karbantartási munkák elmaradása miatt ne léphessen fel ellátási probléma. A célkitűzések elérését segítő eszköztár a következő években várhatóan tovább bővül az EU Ivóvíz Irányelv megújításának eredményeképpen bevezetésre kerülő **Vízbiztonsági Terv Rendszerrel**.

4.4 A szennyvízkezelés fejlesztése

Magyarországon a **csatornabekötéssel rendelkező lakások** aránya jelenleg 67,5%, további mintegy 9% ellátott területen van, mégsem rendelkezik csatornabekötéssel, 25% pedig ellátatlan területen található. Az összegyűjtött szennyvizek 68%-a tisztítás után, míg 32%-a tisztítás nélkül kerül vissza a környezetbe. A teljes körűnek tekinthető vezetékes ivóvíz szolgáltatáshoz képest a közműves szennyvízelvezetés jelenleg mintegy 30%-os elmaradásban van. Jelenleg nincs olyan jogszabály, amely kiépült csatornarendszer esetén kötelezővé tenné a rákötést. A lakosság 9%-a nem veszi igénybe a szolgáltatást, annak ellenére, hogy az elérhető lenne számára. A hatályos jogszabályi környezetben nincs olyan eszköz a hatóságok kezében, amelynek felhasználásával hatékonyan tudnák ösztönözni a csatornára való rákötést, és ezzel meg tudnák akadályozni az ehhez kapcsolódó környezetszennyezést.

A cél: a lakosság 90%-a számára **biztosítani a csatornázottságot**, valamint az összegyűjtött **szennyvizek 100%-ának** legalább biológiai fokozatú **tisztítását** 2015. december 31-ig. A célkitűzés teljesítése egyben EU-kötelezettségeink és vállalásaink határidőre történő teljesítését is jelenti, emellett hozzájárul a „közműolló” fokozatos bezárásához is. A fejlesztések nyomán csökken a települési környezet terhelése, javul a vízbázisok és az érzékeny víztestek védelme. Biztosítani kell ugyanakkor, hogy a kiépülő új rendszerek működtetése – megfizethető szolgáltatási díjak mellett is – gazdaságos és hatékony legyen.

A csatornázás biztosítása mellett **olyan jogszabályi környezetet is kell teremteni, amely eredményeként a rákötések aránya nő**. Nem elegendő csupán az uniós elvárásoknak eleget téve kiépíteni a lakosság 90%-a számára a rendszereket, hanem biztosítani kell, hogy azt igénybe is vegyék – tekintettel pl. a szikkasztással járó jelentős környezetszennyezésre.

Szükséges a **2000 lakosegyenérték alatti kistelepülések** problémájának megoldása is, melynek során meg kell vizsgálni, hogy az adott településeken melyek a leggazdaságosabban alkalmazható szennyvíz-elvezetési és -tisztítási technológiák.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A cselekvési irányokat és célokat, a feladatok ütemezését, valamint a szükséges ráfordítások mértékét a **Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és -tisztítási Megvalósítási Program** tartalmazza. A Program végrehajtása – beleértve az uniós források elnyerését célzó pályázatok elkészítését is – elsősorban az önkormányzatok, állami főművek esetében pedig az állam feladata. A környezetvédelmi tárca a források megfelelő felhasználása, az EU kötelezettségek határidőre történő teljesítése érdekében megfelelő szakmai segítséget nyújt az önkormányzatok számára.

A települési szennyvízelvezetéshez és –tisztításhoz szükséges **műszaki megoldások kiválasztását** a település nagysága, földrajzi elhelyezkedése, valamint környezetvédelmi és gazdasági szempontok határozzák meg. Így kiépülhet a hagyományos közműrendszer, de főleg a kis településeken (2000 lakosegyenérték alatt), vagy települési külterületen – amennyiben ezt egyéb feltételek lehetővé teszik – alkalmazhatók a szakszerűen kialakított egyedi szennyvízelhelyező létesítmények is. A közműves szennyvízelvezető és –tisztítóművel gazdaságosan el nem látható területekre alkalmas szennyvíztisztító kisberendezések széleskörű megismertetését tervezzük. Ennek egyik eszköze, hogy olyan projekt indításához nyújtunk segítséget, mely példát mutat a szennyvíztisztító kisberendezések alkalmazására a kistelepülések szennyvízkezelési problémáinak megoldására („Pilot projekt”). Ehhez olyan fórumok létrehozása szükséges, ahol a magyar érintettek külföldi, már nagy tapasztalattal rendelkező települési vezetőktől, illetve üzemeltetőktől kaphatnak információt.

A környezetvédelmi célkitűzések teljesítéséhez a beruházások megvalósítása mellett fontos feltétel a **csatornára való rákötés** kötelezettségének jogszabályi előírása, illetve a kapcsolódó szankciórendszer megteremtése (azaz ahol kiépített szennyvízelvezető rendszer van és a rákötés műszakilag megoldható, ott a szolgáltatást az érintettek kötelesek igénybe venni). Ennek előírása a víziközművekről és víziközmű szolgáltatásról szóló (előkészületben lévő) törvény egyik fő feladata lesz.

A **víziközművekről és víziközmű szolgáltatásról szóló törvény** feladata lesz annak biztosítása, hogy csak a szakmailag alkalmas víziközmű üzemeltetők szolgáltatthassanak, figyelembe véve a fogyasztói érdekeket, a közegészségügyi kockázatot és a biztonsági követelményeket.

A **Nemzeti Települési Szennyvízelvezetési és –tisztítási Megvalósítási Program végrehajtásához a KEOP keretében pályázati úton nyerhető támogatás**. A pályázati célok között szerepel – többek között – az új rendszerek kiépítése, csatornahálózat és/vagy tisztítókapacitás bővítése, a tisztítási fokozat növelése, a szennyvíziszap kezelése-hasznosítása, megújuló energiaforrásként történő hasznosítása, egyedi berendezések alkalmazása, települési folyékony hulladék gyűjtésére alkalmas korszerű szállítójármű beszerzése. A program keretében gondoskodni kell a települési folyékony hulladék ártalommentes elhelyezését biztosító előkezelő és fogadó létesítmények kialakításáról a szennyvíztisztító telepeken. A regionális operatív programok a határidős teljesítésre nem kötelezett 2000 lakosegyenérték alatti települések (agglomerációk) közművel való ellátását támogathatják.

A **Települési Szennyvíz Információs Rendszer** kialakítása és működtetése segíti a megvalósuló fejlesztések monitorozását, egyben lehetővé teszi az Európai Unió által előírt adatszolgáltatási igények kielégítését. A rendszer a szennyvíztisztító telepek és gyűjtőrendszerek kataszter-jellegű adatait fogja tartalmazni.

Hosszú távon vizsgálni szükséges a **tisztított szennyvizek befogadókra gyakorolt hatásait**, a környezeti terhelés csökkentésének lehetőségeit.

4.5 A települési hulladékgazdálkodás fejlesztése

2006-ban 4,7 millió tonna **települési szilárd hulladék** képződött. Ez azt jelenti, hogy egy átlagos háztartásban évente 300-320 kg/fő hulladék keletkezik, amihez további 150-170 kg/fő hulladék járul a közterületekről és a munkahelyekről összegyűjtött „kommunális” hulladék formájában. E mennyiségből közel 52 kg/fő kerül szelektíven begyűjtésre majd hasznosításra, 42 kg/fő a fővárosi hulladékégetőben energetikai hasznosításra. A maradék 80% (376 kg/fő)

továbbra is hulladéklerakókba kerül. A szelektív gyűjtési rendszer mintegy 4,5 millió lakos számára elérhető.

Alapvető célunk, hogy

- lehetőleg **ne növekedjen a képződő hulladék mennyisége**,
- a szelektív gyűjtés és **hasznosítás mértéke** legalább 100 kg/fő/évre **növekedjen**,
- a **szelektív gyűjtési lehetőségek** a lakosság legalább 80%-ának rendelkezésére álljanak,
- a **hulladéklerakás aránya csökkenjen** 50% alá,
- a lerakás csak **szabályszerűen kialakított regionális lerakókban** történjen,
- a régi lerakók fokozatosan **rekultiválásra** kerüljenek.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Az egész ország területére kiterjedő korszerű hulladékkezelési rendszerek kiépülése érdekében – az EU támogatási forrásainak hatékony igénybevételeével is – biztosítjuk az alábbi feladatok elvégzésének feltételeit:

- A **hulladékképződés megelőzése**, illetve mérséklése érdekében fokozzuk a lakossági **felvilágosító és szemléletformáló tevékenységet**. Ennek elősegítése érdekében támogatjuk az ezt megvalósító társadalmi és gazdasági szervezeteket, oktatási intézményeket, illetve az ezzel összefüggő oktatási anyagokat, tanfolyamokat. A **gazdasági szabályozás** eszközeit úgy fejlesztjük, hogy mind a lakosságnak, mind a gazdasági szereplőknek érdekében álljon az újrahasználatos termékek alkalmazása és kevesebb hulladék „termelése”.
- A megelőzés, illetve a **szelektív gyűjtés és hasznosítás fokozása** érdekében olyan **hulladékkezelési díj-rendszert** vezetünk be, amely egyértelműen kevesebb lakossági hulladék keletkezést ösztönöz, valamint a hulladékok hasznosításából származó bevételekkel egyúttal csökkenti a hulladékkezelési díjakat.
- A **lerakás mérséklése** érdekében bevezetjük a **hulladéklerakási díjat**, így fokozva más kezelési módok versenyképességét. Biztosítjuk a szerves hulladékokból előállított komposzt biztonságos felhasználásának feltételeit.
- A környezetvédelmi és önkormányzati **hatósági feladatok** között nagyobb hangsúlyt kap az ellenőrzés, a hulladékelhagyás és az illegális hulladékkezelés megakadályozása, illetve szankcionálása. Ennek keretében felülvizsgáljuk és szigorítjuk a hulladékgazdálkodási bírság kiszabásának szabályait is.

A települési hulladékgazdálkodás fejlesztésének fő céljait az I. Országos Hulladékgazdálkodási Terv tartalmazza, amely 2008-ban zárul. Célunk az érintettekkel együttműködésben a 2009-2014. közötti időszakra vonatkozó II. **Országos Hulladékgazdálkodási Terv** kialakítása és végrehajtása.

4.6 A zajterhelés csökkentése

A magyarországi zajhelyzet, a települések zajállapota hasonló, mint Európa más országaiban. Több nagyforgalmú út, vasútvonal mellett, a repülőterek környezetében a zajterhelés meghaladja azt a szintet, ami még veszélytelen az emberi egészségre. Az Európai Unió

előírásai szerint ütemezetten készülő **stratégiai zajtérképek alapján intézkedési tervek készülnek**, és ezek megvalósítása biztosítja majd a zajállapot javulását.

2007-ben elkészült Budapest és a közvetlen környezetében található 21 település, a Ferihegyi repülőtér, valamint a 6 millió jármű/év-nél forgalmasabb közutak és a 60 000 jármű/év-nél forgalmasabb vasutak stratégiai zajtérképe, és elkezdődött az intézkedési tervek előkészítése, és kidolgozása is.

A zaj elleni védelem stratégiai célkitűzése, hogy **minden területen szűnjön meg a határérték feletti zajterhelés**, és csökkenjen a lakosságot zavaró zajhatások előfordulása és mértéke is.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A célkitűzések eléréséhez szükséges jogszabályi kereteket a környezeti zaj értékeléséről és kezeléséről szóló Kormányrendelet adja meg. A jogszabály a **stratégiai zajtérképek és intézkedési tervek** készítését és megvalósítását a települési önkormányzatok, illetve a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium által kijelölt szerv felelősségi körébe helyezi.

Tovább bővül a **stratégia zajtérkép és intézkedési terv készítésére kötelezett települések** és közlekedési **létesítmények köre**: 2013 közepéig valamennyi 100.000 főnél népesebb városra, 3 millió jármű/évnél forgalmasabb közútra, 30.000 jármű/évnél forgalmasabb vasútra és 50.000 művelet/évnél forgalmasabb repülőtérre kell stratégiai zajtérképet és intézkedési tervet készíteni. Elsődlegesen azokra a sűrűn lakott területekre kell koncentrálni, ahol a vizsgálatok 75 dB-nél magasabb zajterhelést mutattak ki.

A feladatok megvalósítását az **EU források** felhasználására indított hazai programok (a vonatkozó operatív programok), illetve egyéb nemzetközi pályázati források (pl. EGT és Norvég Finanszírozási Mechanizmus keretében hirdetett pályázat) segítik.

5 Környezetünk védelme, természeti erőforrásaink és értékeink megőrzése

Természeti erőforrásaink jövőjét a meglévő természeti-környezeti rendszerek együttes és az elővigyázatosság elvén alapuló, átfogó védelme és fenntartható használata biztosítja. Bármelyik környezeti elem sérülése, nem fenntartható módon történő hasznosítása az egész rendszert károsítja.

5.1 Természeti környezetünk védelme, természeti értékeink megőrzése

A Kárpát-medence és ezen belül Magyarország élővilágának sokfélesége – az élettelen földtani, felszínalaktani értékek változatossága mellett – a különböző eredetű növény- és állatfajok egymásmellettségében, a flóra- és faunaelemek gazdagságában rejlik. A pannon régió – mint önálló biogeográfiai régió – európai uniós elismerése is azt jelzi, hogy **hazánk jelentős természeti tőkével járul hozzá az Európai Közösség természeti értékeihez**. Magyarország területének 9,4%-a egyedi jogszabállyal, nemzeti szinten védett természeti terület. A közösségi jelentőségű területek (Natura 2000 területek) aránya – magukban foglalva a hazai jogszabályok alapján védett természeti területeket – az ország területének 21%-át teszik ki.

A hazai védett természeti területek, illetve a Natura 2000 területek megőrzése és védelme általában folyamatos és gyakran speciális beavatkozást igényel. A **természeti értékeket** a környezetterhelések, az élőhelyek átalakítása, illetve megszüntetése, a nem megfelelő

földhasználat következtében történő feldarabolódás, a túlzott mértékű hasznosítás, a hagyományos területhasználat felhagyása, az özfajok terjedése és a szennyezés veszélyeztetik.

A szennyezés speciális, manapság **újfajta veszélyt** jelentő formája lehet a **genetikai szennyezés**. A géntechnológia növénytermesztési alkalmazása a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából jóval több veszélyt hordoz magában, mint amennyi esetleges hasznot hozhatna. Kevés információ, kevés független kutatási eredmény áll rendelkezésünkre a genetikailag módosított szervezetek kockázatairól.

Mit nyújt a természet és a természetvédelem a társadalom számára? A jelen és a jövő generációk számára az **egészséges élet** feltételeként **biztonságos környezetet**, a gazdasági jólétet megalapozó stabil természeti rendszereket. Tudásszerzési lehetőséget, pihenést, kikapcsolódást, feltöltődést. Nemzeti parkjaink, illetve más védett természeti területeink, természeti értékeink, barlangjaink többségének meglátogatása természetismereti, szemléletformálási, oktatási, üdülési, felüdülési, gyógyulási célokat is szolgál.

A védett és közösségi jelentőségű természeti értékek, és területek megőrzését nagyban segíti ezek bemutatása és a nagyközönséggel való megismertetése. Ezek legfontosabb helyszíneinek, a látogatóközpontoknak fontos küldetésük van a társadalmi kapcsolatok új alapokra történő helyezésében, a környezettudatos gondolkodás kialakításában és erősítésében is. A látogatóközpontok egyúttal a környezeti nevelés kiemelkedő szakmai fórumai is.

5.1.1 Védett természeti értékek, területek, Natura 2000 területek: megőrzés, állapotjavítás, fenntartás, kezelés

A vadon élő és veszélyeztetett szervezetek, életközösségek és azok élőhelye megőrzésének leghatékonyabb módja a jogszabállyal való védetté nyilvánítás. Jelenleg az egyedi jogszabállyal védett, országos jelentőségű **védett természeti területek kiterjedése 840 ezer hektár**, és további 180 ezer hektár - döntően már Natura 2000 terület - védetté nyilvánítása indokolt a jövőben. A nemzeti védettségen túl a **Natura 2000** területekkel érintett földrészletek kihirdetése is fontos védelmi eszköz. E területek **kiterjedése 1,96 millió hektár**.

Hazánkban a természeti értékek jelentős hányada konkrétan kötődik az erdő-, és mezőgazdasági művelés alatt álló területekhez, az emberi hatásra kialakult ökoszisztémákhoz. **A természetvédelem, valamint a mező- és erdőgazdaság egymásrautaltsága** Magyarország esetében fokozottan is igaz, tekintettel a mezőgazdasági művelés alatt álló területek magas arányára, az erdők kiterjedésére és a természeti értékek, illetve a gazdálkodási módok közötti összefüggésre.

Az utóbbi 30-40 évben megindult és a legutóbbi évtizedben, vészes mértékben felgyorsult az extenzíven hasznosított területek művelésből történő kivonása, ami súlyosan veszélyezteti az adott területhez kötődő természeti értékeket. 2000 óta ezért számos jelentős **élőhely-rehabilitációs programot** valósítottunk meg (pl. hortobágyi táj-rehabilitáció, a pannon tölgyesek és dolomit gyepek élőhely-rekonstrukciója, a lápok rehabilitációja a beregi síkon, a gyepterületek rehabilitációja és a mocsarak védelme).

Az Európai Unió „A biológiai sokféleség csökkenésének 2010-ig történő megállítása” programjának megvalósítása érdekében is elengedhetetlen, hogy a védett és közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének eléréséhez és fenntartásához szükséges eszközök és feltételek rendelkezésre álljanak. Ezért alapvető célunk, hogy a táj- és természetvédelmi szempontrendszer beépüljön a természeti erőforrásokat hasznosító ágazatok működésébe és szabályozásába is. Mind a területi védelem, mind az

ágazati programok segítségével el kell érni, hogy **számottevően mérséklődjön**, illetve megálljon a **fajok, élőlényközösségek, élőhelyek és tájak sokféleségének csökkenése**.

A védelem fontos eszközei a védett természeti területekre vonatkozó **természetvédelmi kezelési tervek**, amelyek a védett természeti területek használói számára kiszámíthatóvá teszik tevékenységük tervezését, ugyanakkor biztosítják a természeti értékek megőrzését. A klasszikus természetvédelmi kezelési terveken túl az egyéb természetvédelmi-tájvédelmi tervek (pl. a Natura 2000 területek fenntartási tervei, az érzékeny természeti területek megvalósíthatósági tervei) a természetvédelmi előírások érvényesülésének elősegítése mellett hozzájárulnak a gazdasági, társadalmi, környezeti érdekek összehangolásához. Ez költségtakarékos és egyúttal hatékony, környezetkímélő megoldásokat eredményezhet, az egyszerűbb hatásági eljárásokkal együtt.

A környezet és az egész élővilág védelme érdekében a **génmódosított szervezetek** (GMO) hazai és uniós engedélyezése során maximálisan törekedni kell az **elővigyázatosság elvének** alkalmazására, a folyamatok nyomon követésére és a várható hatások, kockázatok pontos felmérésére. Továbbra is **prioritásnak kell tekinteni az ország GMO mentességének megőrzését**, az Országgyűlésnek a géntechnológiai tevékenységgel, annak mezőgazdasági és élelmiszer-előállítási alkalmazásával kapcsolatos magyar stratégiáról szóló 53/2006. (XI. 29.) OGY határozatával összhangban.

A negatív hatások felgyorsulásának elkerülése érdekében **jelentős változások szükségesek a társadalmi értékrendben és a szakpolitikákban** is. Ennek érdekében, valamint nemzetközi kötelezettségünknek is eleget téve szükséges a biológiai sokféleség megőrzéséről szóló nemzeti stratégia és cselekvési terv véglegesítése, és kormányzati szintű elfogadása.

Kiemelt célkitűzés, hogy megismertessük az egész társadalommal a természeti tőke és a természet által nyújtott ökológiai szolgáltatások értékét. El kell érni, hogy a **gazdasági számításokban az ökológiai mutatók** kellő súllyal szerepeljenek.

A védelem – az egységes kezelés és megbízható hatásági munka – kulcsfontosságú eszköze a **Természetvédelmi Információs Rendszer** (TIR). Ez a térinformatikai alapú rendszer egységes keretet biztosít a természetvédelmi szakfeladatok tudományos és adminisztratív támogatásához, a törzskönyvek, nyilvántartások, kutatási és monitorozási eredmények kezeléséhez, valamint az e-kormányzat azon törekvéséhez, hogy a közpénzből, közérdekből gyűjtött állami alapadatok kölcsönös cseréje a közintézmények között megvalósuljon. A következő évek legfontosabb feladata a rendszer adatokkal való feltöltése és folyamatos aktualizálása, országos adatgyűjtő és monitorozó programok működtetése (Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer).

A kis létszámú, összesen 200 fős **Természetvédelmi Őrszolgálat** kiemelt feladata az ország 840 ezer hektár védett természeti területének és a védett természeti értékeknek, továbbá a régészeti lelőhelyeknek és leleteknek őrzése, megóvása, károsításának megelőzése, felügyelete. Az állami természetvédelmi őr sokrétű, szakmai természetvédelmi kezelési feladatokat lát el. Emellett intézkedésre jogosult és kötelezett hatásági személy, fokozott büntetőjogi védelemmel. Feladataik nagysága meghaladja kis létszámuk teljesítőképességét. A létszámnövelést indokolja, hogy az őrszolgálat jogszabályokban rögzített feladatai jelentősen megnöttek az utóbbi időben, és a jelenlegi létszám nem elegendő azok megfelelő ellátásához. A természetvédelmi őrök létszámának növelése több milliárdos természeti és eszmei kár megelőzését tenné lehetővé.

A természetvédelmi célkitűzések érvényesülését segítik a KEOP **természetvédelmi támogatásai**: a magyarországi Natura 2000 hálózat, illetve a gyűjteményes kertek, arborétumok, védett természeti értékek, területek helyreállítása, megőrzése, a vonalas

létesítmények természetbarát átalakítása, a védett és Natura 2000 területeken a természetközeli erdő- és mezőgazdálkodás infrastrukturális hátterének megteremtése.

A magas szintű munkavégzés, a szabályozási feladatok kellő alátámasztása, a jobb érdekérvényesítés, a források jobb kihasználása, az Európai Unió által finanszírozott minél több projekt kidolgozása és lebonyolítása, a tagországi feladatok háttérmunkáinak ellátása érdekében egyre elkerülhetetlenebb feladat a nem minisztériumi szakigazgatási feladatok ellátása hasonlóan a többi közösségi tagállamhoz.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A védett természeti értékek, és élőhelyek állapotának javítása érdekében **további élőhely rekonstrukciókra** van szükség.

Folytatni kell és fel kell gyorsítani a természetvédelmi **kezelési tervek**, az egyéb természetvédelmi tervek készítését.

A biológiai változatosság megőrzésének érdekében a gazdálkodás alá vont agrár-területek **természetkímélő és fenntartható gazdálkodásának támogatása**, valamint a hazai erdők természetes folyamatokra alapozott gazdálkodási rendszereinek kidolgozása kiemelkedő jelentőségű feladat.

Az őshonos fajok és a hazai életközösség megőrzése érdekében hazai stratégiát kell kidolgozni az **inváziós fajok** visszaszorítására, újabbak bekerülésének megelőzésére.

Független hatásvizsgálatokat kell végezni a **géntechnológiával módosított szervezetek** az egyedülállóan gazdag hazai természeti környezetre gyakorolt lehetséges kockázataival kapcsolatban.

A **Természetvédelmi Információs Rendszer** felhasználóbarát alakítása, a természeti állapot-értékelő és adatgyűjtő rendszer további fejlesztése, feltöltése elsődleges feladat. Erősíteni kell a TIR lakossági moduljának népszerűsítését is, amely elősegíti a nyilvánosság megteremtését, a lakossággal való kapcsolattartást, valamint a természeti értékekre és az ökoturisztikai látványosságokra való figyelemfelhívást. A TIR-ben rejlő lehetőségek kibontakoztatásához a kormányzat egyéb szereplői által előállított, naprakész adatbázisok térítésmentes hozzáférési rendjének biztosítása elengedhetetlen. Ezek közül folyamatban van az Erdészeti Szakmai Információs Rendszerrel történő összekapcsolás. E kapcsolat végelegesítése mellett a jövő kiemelt feladata a földnyilvántartás rendszerével történő kapcsolat kiépítése.

A természetvédelmi ellenőrző apparátus, kiemelten a **természetvédelmi őrk** létszámának megkétszerezésével, valamint a szervezethez kötődődő hatósági és finansziális eszközök szélesítésével a jövőben jelentős kockázatot jelentő, természeti értékeket károsító tevékenységek megelőzését javítani szükséges.

Fontos feladatunk, hogy a elősegítsük a természetvédelemre fordítható **közösségi támogatások** - kiemelten a KEOP és az agrár-környezetvédelmi támogatások – **teljes körű hasznosítását** természetvédelmi célkitűzéseink elérése érdekében.

A tagországi feladatok háttérmunkáinak ellátása érdekében szükséges a természetvédelmi szakterületet segítő **tudásközpont** létrehozása. Ennek révén stabilabbá, kiszámíthatóbbá és hatékonyabbá válhat a természetvédelmi közigazgatás, valamint a szakfeladatok zökkenőmentes ellátása, egyes szakfeladatok központi irányítása, ellenőrzése.

Nemzeti parkok

A nemzeti park – **a nemzet parkja** – fogalma a világ minden országában ugyanazt jelenti: olyan – természeti és táji értékekben gazdag – terület, amelyeken az értékőrzés elsődlegessége mellett a bemutatás, ismeretterjesztés is kiemelt feladat és tilos minden ezzel ellentétes tevékenység. A nemzeti park területe zónákra van felosztva. A természeti övezet a szigorú védelem, a kezelt övezet a természetvédelmi célú kezelések és beavatkozások, míg a bemutató övezet a bemutatás, az idegenforgalom és ismeretterjesztés területe. Célunk, hogy nemzeti parkjaink mielőbb a **nemzetközi gyakorlatnak** is megfelelően olyan módon kezelt területek legyenek, amelyek fontos célterületeivé válnak az élményszerzésnek és a turizmusnak és ezen keresztül járuljanak hozzá térségük fejlődéséhez.

A nemzeti parkot irányító szervezet – az igazgatóság – a világ nagy részén olyan intézmény, amely meghatározó szerepet tölt be a térségben, alapvetően meghatározza annak arculatát és a fejlesztések irányát. Jelenleg hazánkban 10 nemzeti park és 9 nemzeti park igazgatóság működik. A nemzeti park igazgatóságok a nemzeti parkok működtetése mellett ellátják a védett és fokozottan védett természeti értékek, védett és fokozottan védett természeti területek, a Natura 2000 területek, valamint a nemzetközi természetvédelmi egyezmények hatálya alá tartozó területek a természetvédelmi kezeléssel kapcsolatos feladatait is.

Nemzeti park igazgatóságaink az elmúlt években egyre inkább **térségfejlesztő erővé** is váltak. További célunk, hogy nemzeti parkjainkat olyan intézmények irányítsák, amelyek nyitottak a társadalommal való együttműködésre, hozzájárulnak a térség fejlődéséhez, és ezen keresztül, a környezettudatos viselkedés kiemelkedő társadalomformáló erőivé válnak.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Hazai nemzeti parkjainkban mielőbb ki kell alakítani a nemzeti parkok különböző funkcióit (megőrzés, kezelés, bemutatás) biztosító **zónarendszert**. Világosan meg kell fogalmazni az egyes zónákban – a különböző művelési ágban nyilvántartott területeken - folytatható, illetve tiltott tevékenységeket.

Gondoskodni kell arról, hogy az **alföldi nemzeti parkok** (Hortobágyi, Kiskunsági, Körös-Maros, Fertő-Hanság Nemzeti Park), illetve az Aggteleki Nemzeti Park állami tulajdonban lévő területei – a Kormány 2082/2007 (V. 15.) határozatának megfelelően – mielőbb a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésébe kerüljenek.

Gondoskodni kell arról, hogy a nemzeti parkok területén lévő **állami tulajdonú területek vagyonkezelése** egységes szempontok szerint, a természetvédelmi elvárások egyértelmű elsődlegessége mellett a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a nemzeti park igazgatóságok feladata legyen.

Erősíteni szükséges a **nemzeti park igazgatóságok integratív, koordinatív és térségfejlesztő szerepét**, új alapokra kell helyezni a kapcsolatot a nemzeti parkok területén, illetve vonzáskörzetében élő helyi lakossággal és az önkormányzatokkal. Kiemelten kell fejleszteni a nemzeti parkok környezettudatosság fokozásával és a társadalmi ismeretterjesztéssel kapcsolatos szerepét.

A célok elérése érdekében kiemelt feladat a nemzeti parki ökoturizmus fejlesztése: a meglévő **öko-turisztikai, bemutató-látogató-fogadó létesítményeink** kihasználtságának javítása, a létesítmények fejlesztése, korszerűsítése, újak létesítése, a mai kor követelményeinek való megfeleltetése. Célunk, hogy minden nemzeti parkban, illetve a jelentősebb tájvédelmi körzetekben legyen legalább egy látogatóközpont.

Be kell vezetni a **nemzeti parki termék** fogalmát, és gondoskodni kell annak minél szélesebb körben történő megismertetéséről.

Védett természeti területek

Magyarországon jelenleg a nemzeti parkokon kívül **37 tájvédelmi körzet és 162 természetvédelmi terület** alkotja a védett természeti területek hálózatát. Ezek természetvédelmi kezelése mellett gondoskodni kell a sérült területek rehabilitációjáról, a biológiai sokféleség és komponenseinek védelméről, az ökológiai hálózat megőrzéséről.

A jövőbeni védetté nyilvánítások a meglévő területek bővítését szolgálják, de számos **újabb védett természeti terület** kialakítása is indokolt, illetve szükséges.

Magyarország védett természeti területein a földtulajdon-viszonyok meghatározóan az állami tulajdonra épülnek. Ez a nemzetközi gyakorlat tapasztalatai alapján a természeti értékek megőrzésének legeredményesebb tulajdoni formája és e tulajdoni forma fejezi ki leginkább a természeti értékek megőrzésének össz nemzeti érdekelttségét. Az országos jelentőségű **védett természeti területek 76%-a van állami tulajdonban** (640.000 hektár). Az állami tulajdonú védett természeti területekből 275.000 hektár vagyonkezelői a nemzeti park igazgatóságok (további 30.000 hektár vagyonkezelésükbe adása folyamatban van). A többi állami tulajdonban lévő védett természeti terület többségét állami erdőgazdasági zrt-k kezelik. A védett természeti területek védettségi szintjének helyreállításáról szóló 1995. évi XCIII. tv. 2010. december 31-ig történő végrehajtása során még **további mintegy 110.000 hektár**, korábban szövetkezeti földhasználatú terület **állami tulajdonba** és nemzeti park igazgatóság vagyonkezelésébe **vételének kell megtörténnie**.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Kiemelt feladatunk a 2007-ben közreadott, védelemre tervezett területek jegyzékében meghatározott területek **védetté nyilvánítása**.

El kell érni, hogy az **ökológiai hálózat elemei** (Natura 2000, védett, illetve védelemre tervezett természeti területek, érzékeny természeti területek stb.) megjelenjenek az **Országos Területrendezési Tervben** és a területi tervezés egyéb terveiben egyaránt.

Az **állami tulajdonba vételre** tervezett, jelentős természetvédelmi értékű, vagy stratégiai fontosságú védett természeti területek – mielőbbi – nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésébe kerülése érdekében biztosítani kell az adásvétel, illetve kisajátítás költségvetési fedezetét.

A védettségi szint helyreállítása, a kedvezőbb birtokviszonyok kialakítása, valamint az ökológiai integritás növelése és rehabilitációs beavatkozások elvégzése érdekében **uniós és hazai forrásokat** (önrész) kell mozgósítani.

Natura 2000 területek

Az Európai Unió által „közösségi jelentőségűnek” tekintett növény- és állatfajok, életközösségek védelmét szolgáló Natura 2000 ökológiai hálózat hazai területeinek 2004. évi **kijelölése csak az első lépés volt** a Natura 2000 területek oltalma szempontjából. E fajok és élőhelyek védelmét, azok kedvező természetvédelmi helyzetének fenntartását hosszú távon kell biztosítani. A hazai Natura 2000 területek **hálózata 467 különleges természet-megőrzési területből és 55 különleges madárvédelmi területből áll**.

A Natura 2000 ökológiai hálózat védelmét biztosító intézkedések sorában kiemelt feladat a **közösségi élőhelyek és fajok nemzeti szintű védelme** és az uniós kötelezettségeink teljesítése.

A fenntartást igénylő Natura 2000 területeken, ahol az állami tulajdon aránya rendszerint alacsonyabb, mint a védett természeti területeken, különösen fontos, hogy a Natura 2000 területeken gazdálkodók hozzájussanak azokhoz a forrásokhoz, amelyek segítik a természeti értékörzést. A **Natura 2000 területeken folyó gazdálkodási tevékenység támogatását** a lehető legteljesebb mértékben **ki kell terjeszteni**, ezzel is növelve a Natura 2000 hálózat megőrzésének társadalmi elfogadottságát.

A Natura 2000 hálózat bevezetésében és működtetésében érintett valamennyi szereplőben tudatosítanunk kell, hogy az agrár-környezetgazdálkodáshoz hasonlóan a Natura 2000 komplex célt: a fenntartható környezethasználatot, a biodiverzitás védelmét, a környezettudatosság kialakítását és a gazdálkodók kellő jövedelmét szolgálja. A célkitűzések, programok mellé rendelt kifizetések szemléletváltást eredményezhetnek a gazdálkodókban, így a Natura 2000 működtetése, a természet védelme, a táj és a hozzá kapcsolódó élővilág fenntartása, megóvása már nem csupán nehézségként, hanem mindinkább felismert lehetőségként, majd pedig tudatos tevékenységként, természetes magatartásként lesz értékelhető.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A hazánkban előforduló fajokra és élőhely-típusokra az EU Bizottság határozatának megfelelően a **területkijelölést ki kell egészíteni**, azaz újabb Natura 2000 területeket kell kihirdetni, valamint a kihirdetett Natura 2000 területek helyrajzi számait meg kell jeleníteni az ingatlan-nyilvántartásban is.

Ki kell dolgozni a Natura 2000 területekre vonatkozó fenntartást segítő **tervezés szabályait**, ahol szükséges, magukat a fenntartási terveket is el kell elkészíteni.

Szükséges a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetének folyamatos nyomon követését biztosító **adatgyűjtő és monitorozó rendszer** felállítása, a működtetés intézményi és pénzügyi hátterének megteremtése.

A Natura 2000 területek és a Mezőgazdasági Parcella-azonosító Rendszer (MePAR) megfeleltetését az uniós agrártámogatások érdekében a közeljövőben be kell fejezni.

Biztosítani kell, hogy az állami szereplők (beleértve a nemzeti park igazgatóságokat is) részesedjenek a **területalapú támogatásból** minden olyan esetben, ahol ezt az EU szabályozás kifejezetten nem tiltja (Natura 2000 kompenzáció, kedvezőtlen adottságú területek támogatása).

Tovább kell folytatni az **érzékeny természeti területekre vonatkozó tervezést**, összhangban az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program agrár-környezetgazdálkodási előírásaival. Gondoskodni kell a jelenlegi ÉTT rendszer módosításáról, felülvizsgálatáról, esetlegesen magas természeti értékű területekké (MTÉT) történő átminősítéséről.

Védett és védelemre tervezett természeti területek vagyonkezelése

A természetvédelmi kezelés a védett természeti, vagy Natura 2000 területek és értékek, felmérését, nyilvántartását, megóvását, őrzését, fenntartását, bemutatását, valamint helyreállítását célzó valamennyi tevékenység. A **természetvédelmi kezelést** valamennyi védett területen el kell végezni, míg a **vagyonkezelés** csak a saját tulajdonban (vagyonkezelésben) lévő területekre terjed ki.

A nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésében lévő védett és védelemre tervezett természeti területek nagysága az összes védett természeti területek mindössze 30%-a. A

nemzeti park igazgatóságok tulajdonában lévő állatállomány az elmúlt két év alatt közel 15%-kal gyarapodott (kb. 7.600 db).

2006 óta a természetvédelmi vagyonkezelési tevékenység **egységes alapelvek szerint**, miniszteri utasítás alapján történik, illetve elkészült, és jóváhagyásra került valamennyi nemzeti park igazgatóság vagyonkezelési koncepciója és 10 éves vagyonkezelési terve is.

Az eredményes természetvédelmi vagyonkezelés a pozitív szakmai, társadalmi hatásokon túl hozzájárul **a nemzeti költségvetés tehermentesítéséhez**, ezért kívánatos a lehetőség szerinti legnagyobb mértékű állami tulajdonú védett, vagy védelemre tervezett földterület vagyonkezelésbe vétele.

A **Hortobágyi Nemzeti Park** területén speciális helyzetet jelent a Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Kht., illetve a Hortobágyi Halgazdaság Rt. tevékenysége, amelyek kiegészítik a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság teendőit.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Kiemelt feladat a nemzeti park igazgatóságok jóváhagyott vagyongazdálkodási koncepciójában és hosszú távú tervében meghatározott fejlesztések, illetve a természeti értékek megőrzését, gazdagítását szolgáló **vagyonkezelés** megvalósítása.

A **Hortobágyi Nemzeti Park** területén tevékenykedő állami gazdálkodó szervezetek tevékenységét össze kell hangolni a nemzeti parki célkitűzésekkel.

Veszélyeztetett fajok megőrzése

A védelmi eszközök speciális formája az egyes fajokra vonatkozó **fajmegőrzési tervek** kidolgozása, illetve megvalósítása, melynek lényege az adott faj speciális igényeinek kiemelt figyelembe vétele. A veszélyeztetett állat (22) és a veszélyeztetett növényfajok (20) védelme a kidolgozott fajmegőrzési tervek alapján folyamatosan zajlik, a hazai és uniós támogatásoknak köszönhetően. Egyes fajoknál állományfelmérések, élőhely-rekonstrukciók és egyéb, a szaporodást segítő beavatkozások történtek.

A veszélyeztetett fajok állományának megőrzése érdekében kidolgozott tervek megvalósítása esetenként **speciális intézkedéseket igényel** (pl. az elektromos távvezetékoszlopok szigetelését biztosító szigetelőpapucskok felszerelése, mesterséges gólyafészektartók kihelyezése, épületlakó denevérek élőhelyeinek védelme stb.). Az ökológiai folyosók folytonosságának biztosítása érdekében tervezett műszaki létesítmények - például az autópályákat és egyéb vonalas létesítményeket áthidaló vadátjárók, békaalagutak - kiépítésével biztosított fajvédelmi beavatkozások az emberi tevékenység okozta veszélyforrásokat csökkentik.

Az agrár-környezetgazdálkodási programokkal terület-specifikus, az adott terület természeti értékeit (pl. földön fészkelő madárfajok, lepke-, sáska- és egyéb rovarközösségek, védett növények, pl. orchidea fajok) figyelembe vevő kaszálási technológiákat kell támogatni, illetve azok kidolgozását szakmai tanácsadó szolgálattal is segíteni szükséges.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Folytatni kell a jóváhagyott **fajmegőrzési programok** végrehajtását (speciális intézkedések, pl. szükség esetén egyes területek állami tulajdonba vétele, és élőhelyek rekonstrukciója).

Kiemelten fontos az **épületlakó denevérek** védelmében kialakított együttműködés továbbvitele a panelépületek szigetelését támogató pályázatok állami felelőseivel

Fontos célunk a **természetbarát kaszálási gyakorlat** kialakítása, illetve népszerűsítése.

A **legveszélyeztetettebb fajokra** vonatkozó, folyamatban lévő LIFE-programokat eredményesen le kell zárni, illetve új projekteket kell kidolgozni a következő 6 évre szóló LIFE+ források minél nagyobb mértékű felhasználása érdekében.

5.1.2 Az erdők természetvédelme

Hazánk erdőterülete jelenleg meghaladja a 2 millió hektárt (ez az ország területének több mint 20%-a). Ebből megközelítőleg **650 ezer hektár az olyan természetközeli állapotú erdő**, amely **kiemelt jelentőséggel bír** a biológiai sokféleség megőrzése terén. Erdeink egyötöde, (körülbelül 390 ezer hektár) védett természeti területen álló erdő.

Az erdőkkel szemben támasztott társadalmi igények az elmúlt időszakban jelentős mértékben megváltoztak. A gazdasági szempontok (faanyag-termelés) korábbi elsődlegességéhez képest mára az erdők védelmi, közcélú funkciói kerültek előtérbe. Ezek a társadalmi elvárások elsősorban az **állami tulajdonban lévő erdőkben biztosíthatók**. Az erdők állami tulajdonban való tartásának legfontosabb oka éppen az, hogy ily módon a közcélú feladatok sokkal hatékonyabban és eredményesebben teljesíthetők.

Különösen a védett természeti területeken ellentmondás feszül az erdőkkel kapcsolatos társadalmi elvárások és a jelenlegi erdőgazdasági részvénytársasági vagyongazdálkodási forma között. Mindemellett jelentős, nagy kiterjedésű állami területeken az állami feladatokat egymással párhuzamosan eltérő érdekű állami menedzsmentek végzik (nemzeti park igazgatóságok és állami erdőgazdasági zrt-k), aminek eredményeként **erőforrás-pazarlás és jelentős konfliktusok hátráltatják a szakmai munkát**.

A védett természeti területek erdeiben – azok elsődleges rendeltetéséből következően – nem erdőgazdálkodást, hanem **természetvédelmi erdőkezelést**, természetvédelmi célú vagyongazdálkodást **kell folytatni**. Az erdőgazdálkodásnak ugyanis a faanyag fenntartható megtermelése, míg a természetvédelmi erdőkezelésnek a biológiai sokféleség megőrzése az elsődleges célja. A védett természeti területeken lévő állami erdők természetvédelmi célú vagyongazdálkodása **nem lehet alárendelve eredményközpontú gazdálkodási kényszernek**.

Az **állami erdők** tekintetében olyan szervezeti, gazdálkodási-kezelési formát és finanszírozási rendszert kell kialakítani, amelyik megfelel a társadalmi elvárásoknak, tükrözi az egyértelmű társadalmi szerepvállalást, biztosítja állami erdők közcélú szolgáltatásainak megvalósulását, az állami és társadalmi ellenőrzés lehetőségét. A működtetés során csökkennek az általános költségek, ésszerűsödik a foglalkoztatás, és nem keveredik az állami vagyon a vállalkozói vagyonnal. E vagyongazdálkodási forma kialakítása kiemelten fontos a természetvédelmi oltalom alatt álló, és a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából meghatározó erdők esetében.

Célunk, hogy az összefüggő, nagy erdőtömbökben egységes szemléletű állami vagyongazdálkodás valósuljon meg mind a védett, mind a nem védett természeti területeken.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Legfontosabb cél a **védett természeti területeken lévő erdők természetvédelmi célú kezelésének** megvalósítása, a folyamatos erdőborítás biztosítása, a Natura 2000 területeken lévő és a nem védett erdőkben pedig a természetközeli erdőgazdálkodás széles körű elterjesztése.

Felül kell vizsgálni az **állami erdők vagyongazdálkodását** és ki kell dolgozni az állami erdők közcélú feladatainak teljesítését leginkább szolgáló rendszert.

Az **állami erdővagyon hasznosítását** az állami erdők közcélú feladatait és a fenntartható gazdálkodást maradéktalanul megvalósítani képes állami erdőgazdasági szervezet, illetve a nemzeti park igazgatóságok útján kell ellátni.

5.1.3 Élettelen természeti értékek megőrzése, fenntartása

Hazánk változatos **földtani és felszínalaktani képződményei** a Kárpát-medence több százmillió éves földtörténeti múltjának, a földkéreg és az élővilág fejlődésének meg nem újuló és meg nem újítható emlékeit őrzik.

Élettelen természeti értékeink körében a törvény erejénél fogva védelem alatt állnak a barlangok, források, víznyelők, kunhalmok és földvárak. Ezek tényleges számának, elhelyezkedésének és **állapotának országos felmérése, természetvédelmi nyilvántartásba vétele** a barlangok esetében már befejeződött (4022 ismert barlang); a többinél folyamatban van. A jelenlegi állapot szerint a nyilvántartásba vett források száma 1692, a víznyelőké 408, a kunhalmoké mintegy 1700, a földváraké pedig 370. Mindezek ingatlan-nyilvántartási bejegyzése azonban a szükséges ingatlan-megosztások idő- és költségigénye miatt még nem történt meg, ami gyengíti az „ex lege” védelem hatékonyságát is.

Az arra érdemes további **földtudományi értékek egyedi jogszabállyal történő védetté nyilvánítási programja** keretében a leginkább veszélyeztetett 11 ásványfaj már védelem alá került. Megtörtént, illetve megkezdődött a védelemre méltó földtani alapszelvények, illetve kiemelkedő jelentőségű mesterséges üregek körének felmérése is. A földtani értékek általános védelme terén jelentős előrelépés a nyílt külterületi karsztok jegyzékének közzététele.

A megőrzéssel és fenntartással kapcsolatos gyakorlati teendőknek az élettelen természeti értékek vonatkozásában is az egyes területekre és értékcsoportokra készítendő **kezelési terveken**, illetve a fokozottan védett (145 db) és megkülönböztetett védelmet igénylő (304 db) barlangokra egyedileg készítendő, speciális barlangkezelési terveken **kell alapulnia**; mely utóbbiak körében 50 kezelési terv jóváhagyása már megtörtént.

A feladatok ellátása szempontjából ugyancsak meghatározó az érintett területek, értékek **vagyonkezelői jogának** kérdése, amelynek átadása a kizárólagos állami tulajdonban álló és forgalomképtelen barlangok háromnegyede esetében már megtörtént az illetékes nemzeti park igazgatóságok számára. E **speciális vagyontömeg** (együttesen 229 km hosszúságú barlangjárat-rendszer) természetvédelmi vagyonkezelésének egységes alapelvek szerinti, mintaszerű ellátását szolgálja a barlangok 2007-ben kidolgozott és jóváhagyott vagyonkezelési koncepciója.

Az élettelen természeti értékek **megőrzése**, állaguk és **állapotuk fenntartása sok esetben csak műszaki beavatkozással biztosítható**. A védelmet, a helyreállítást szolgáló beavatkozásoknak a közelmúltban megvalósult legjelentősebb elemei a nemzetipark-igazgatóságok által üzemeltetett Abaligeti-, Pál-völgyi-, Szemlő-hegyi-, Baradla- barlangok teljes rekonstrukciója.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2004-ben elfogadott Ajánlásoknak megfelelően, a földtani örökség, a geodiverzitás megőrzése érdekében hazánkban is **erősíteni kell** a védelemre méltó földtudományi értékek **számbavételét, védelmük jogi és közgazdasági eszközeinek biztosítását**, továbbá jelentőségük, meg nem újuló és meg nem újítható voltak társadalmi tudatosítását.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Kiemelt célunk a **geoparkok** hálózatának kialakítása, elsőként a Balaton-Bakony Geopark 2010-ig történő megalakítása.

További feladat a fokozottan védett és a megkülönböztetett védelmet igénylő **barlangok kezelési terveinek** teljes körű kidolgozása és az azokban foglaltak végrehajtása.

Gondoskodni kell arról, hogy valamennyi magyarországi barlang bejárat nyílása az ingatlan nyilvántartási rendszerben feltüntetésre kerüljön.

Felgyorsítjuk a már ismert, jelentős élettelen természeti értékek: földtani alapszelvények, ősmaradványok, mesterséges üregek **védté nyilvánításának** előkészítését, valamint a védelemre méltó egyéb földtudományi értékek: jelentős ásvány- és ősmaradvány-lelőhelyek, felszínalaktani képződmények **országos számbavételét**.

Biztosítjuk, hogy a 2007-2013 közötti időszakban a KEOP Természeti értékeink jó kezelése prioritási tengelynek az élettelen természeti értékek megőrzésére, rekonstrukciójára, illetve a regionális operatív programok és más vidékfejlesztési források geoturizmusra fordítható keretei hatékonyan hasznosuljanak.

5.1.4 Tájvédelem

A természetvédelmi törvény a nem védett természeti értékek és tájak, valamint azok biológiai sokféleségének megőrzését és fenntartható használatának elősegítését is célul tűzte ki. Ez a nyitás lehetővé tette a még meglévő, védett természeti területen kívüli természeti területek és tájak védelmét, amelynek célja a **tájak természetes és természetközeli állapotának megőrzése**, továbbá a tájak esztétikai adottságait és a jellegét meghatározó természeti értékek, természeti rendszerek és az egyedi tájértékek fennmaradásáról történő gondoskodás.

A táj védelmének szabályozása egyrészt a hatósági eljárásban, másrészt a tervezési rendszereken keresztül történik. A tájvédelmi szabályok alkalmazását a közelmúltban elkészült és terjesztett „**Tájvédelmi Kézikönyv**” segíti elő a hatóságok, szakhatóságok, az önkormányzatok, tervezők, beruházók, és az építkezni kívánók számára. A tervezés területén a tájvédelmi és ezzel egyetemben a természetvédelmi érdekek a vonatkozó jogszabályok alapján megvalósuló egyeztetések, illetve véleményezések során jutnak érvényre.

Jogszabály írja elő az **egyedi tájértékeknek** a településrendezési tervekben történő szerepeltetését. Így biztosított, hogy a **települések szándékával összhangban** történjen a jövőben az egyedi tájértékké minősítés, illetve az egyedi tájértékek hosszú távú megőrzése. Eddig 547 település 9183 egyedi tájértékének felmérése és kataszterezése fejeződött be.

Magyarország is csatlakozott az **Európai Táj Egyezményhez**, amely európai szinten fogalmazta meg az általános tájvédelmet, ezzel biztosítva Európa hagyományos tájszerkezetének, táji értékeinek, táji örökségének védelmét. Az Európai Táj Egyezményről szóló törvény alapján elő kívánjuk segíteni a természetvédelmi oltalom alatt nem álló területekre vonatkozó, úgynevezett általános tájvédelmet, ezzel megőrizve hazánk hagyományos tájszerkezetét, táji értékeit, táji örökségét, beleértve a védelemre érdemes egyes tájrészleteket, tájelemeket is.

Célunk a **védt és nem védett természeti területek táji értékeinek megőrzése**, mint a magyar táji örökség védelme, beleértve a beépített (települési környezetet) és külterületeket egyaránt.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Kiemelt célunk a természeti értékekben is gazdag, arra érdemes, vagy már a **Világörökség** várományosi listán szereplő területek Világörökségként való elfogadtatása.

Programot indítunk a **hazai tájak felmérésére**, a hazai tájak tájkaszterének kidolgozására, mely elősegíti, hogy a Táj Egyezmény által előírt tájvédelem, az okszerű tájfejlesztés biztosítható legyen. E körben további feladatot jelent az egyedi tájértékek felmérésének befejezése, országos kataszter felállítása és az értékek megőrzése.

A Táj Egyezmény értelmében kezdeményezzük a „**Táj Díj**” létesítését és az arra érdemesek számára történő odaítélését.

5.2 Éghajlatváltozás, klímapolitika

Különböző társadalmi-gazdasági tevékenységek következtében az iparosodás időszaka óta mind több üvegházhatású gáz – elsősorban szén-dioxid – került a légkörbe, és ennek hatására növekvő mértékben kell számolni a **globális éghajlatváltozás** veszélyével. Az ENSZ égisze alatt 1992-ben nemzetközi egyezményt fogadtak el a legfontosabb teendőkről, majd 1997-ben megszületett a kötelezettségeket szigorító Kiotói Jegyzőkönyv. E megállapodások elsősorban az éghajlatváltozást kiváltó légköri kibocsátások szabályozásáról, és a már elkerülhetetlennek látszó környezeti változásokra való felkészülésről szólnak. Az **Európai Unió tagállamai** átfogó cselekvési programot dolgoztak ki és az EU a nemzetközi együttműködési folyamatban is meghatározó szerepet tölt be. A jelenlegi időszak legfontosabb célkitűzése – az eddigi kötelezettségvállalások maradéktalan teljesítése mellett – egy új, átfogó nemzetközi megállapodás kidolgozása a kibocsátások jelentős mértékű csökkentéséről annak érdekében, hogy a globális felmelegedés ne legyen nagyobb, mint a már kritikusan tekintett +2°C. Az EU álláspontja az, hogy **a fejlett országoknak a kibocsátásokat 2020-ra az 1990-es szinthez képest 30%-kal kell csökkenteni**. Az új nemzetközi megállapodás elfogadásáig is az EU tagállamok önállóan is vállalják, hogy e kibocsátásokat átlagosan legalább 20%-kal csökkentik. Ehhez megfelelő közösségi és tagállami intézkedésekre van szükség, többek között az energiahatékonyság és megújuló energiák arányának növelésére.

Célnak tekintjük, hogy 2020-ban a hazai üvegházhatású gáz kibocsátások ne haladják meg a jelenlegi szintet, sőt ahhoz képest minél alacsonyabb szintűek legyenek: ez lenne az első lépés ahhoz, hogy **a hazai üvegházhatású gáz kibocsátás lényegesen csökkenjen, azaz alacsony „karbon-kibocsátásúvá” váljon a magyar gazdaság. E cél hosszabbtávú elérése előnyös környezeti szempontból és megfelelő intézkedések esetén kifejezetten hozzájárulhat a versenyképesség jelentős erősítéséhez.**

Mindezzel összhangban alapvető hazai célunk olyan **éghajlatváltozási stratégia** kidolgozása és végrehajtása, amely hozzájárul – arányos felelősségünk elismerésével – a nemzetközi, illetve európai közösségi kibocsátás-csökkentési törekvésekhez, s egyúttal a magyar gazdaság számára versenyképességet is erősítő megoldásokat szorgalmaz. Egyúttal elő kell segíteni a hazai felkészülést az éghajlatváltozásból adódóan várhatóan módosuló hidrometeorológiai, környezeti feltételekre, a már elkerülhetetlennek látszó változások káros hatásainak mérséklésére, a célszerű alkalmazkodásra. Mind a kibocsátás-csökkentés, mind a hatások és az alkalmazkodás terén további vizsgálatok szükségesek a megalapozott és költséghatékony cselekvés érdekében.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Az EU-szintű egyeztetések függvényében az „önálló”, legalább 20%-os mértékű átlagos közösségi kibocsátás-csökkentéshez igazodóan 2020-ra 16-25%-os **hazai kibocsátás-csökkentést** kell megvalósítani az 1990-es kibocsátási szinthez képest. Az ezt szolgáló hazai erőfeszítéseknek egyúttal hozzá kell járulniuk a társadalmi-gazdasági fejlődésünk környezetbarát útra tereléséhez, illetve a legtágabb értelemben az ország fenntartható fejlődéséhez. Az EU-szintű közös célkitűzés és hatékony végrehajtás e téren egyúttal azt is jelenti, hogy a közös célkitűzés eléréséhez jelentős közösségi együttműködési, támogatási, finanszírozási eszközök biztosítására lesz szükség.

A kibocsátások alacsony szinten tartása, illetve közép- és hosszabbtávú csökkentése érdekében és figyelembe véve a költséghatékonyság követelményeit is:

- a gazdaságban különösen az energia termelése és fogyasztása területén olyan **technológiákra kell áttérni, amelyek kisebb szén-dioxid és más üvegházhatású gáz kibocsátást eredményeznek;**
- fokozni kell az **energiahatékonyságot**, különösen a lakossági energiafelhasználásban és a közsférában, ami pénz- és kibocsátás-megtakarítással jár együtt;
- a jelentős kibocsátással járó termékek és szolgáltatások iránti keresletet mérsékelni kell, illetve elő kell segíteni és ösztönözni is szükséges az ezek kiváltására képes **korszerű, energiatakarékos, alacsony kibocsátással járó termékek és szolgáltatások** elterjedését;
- növelni kell a **légtörő szén-dioxid megkötését** biztosító természeti rendszerek területét (erdőtelepítések, gyepesítések, természetközeli állapotú élőhelyek stb.) és a megújítható erőforrások használatát;
- fokozni kell az **energiahatékony és természetkímélő termelési rendszerek** bevezetését a mező- és erdőgazdálkodásban (természetkímélő agrárrendszerek, tartamos erdőgazdálkodás stb.);
- mérsékelni kell a **közlekedési eredetű kibocsátások** növekedését (hibrid, gázüzemű és elektromos hajtású gépjárművek, integrált tömegközlekedési rendszerek elterjedésének segítségével).

A változó éghajlati feltételekhez, a várhatóan szélsőségesebbé váló meteorológiai, hidrometeorológiai viszonyokhoz történő **alkalmazkodás** rendszerének további szakmai megalapozása, illetve kidolgozása, működtetése is fontos feladat. Ez számos ágazatot érint és hatással van az állampolgárok életvitelére is. Lényegesebb hatások a következő területen jelentkezhetnek: természetes élővilág; emberi környezet, humán egészségügy; vízgazdálkodás; mezőgazdaság: növénytermesztés, állattenyésztés, erdőgazdálkodás; épített környezet és infrastruktúra. A változásból fakadó várható káros hatásokat minimalizálni kell, de egyúttal törekedni kell az előnyösnek látszó hatások kihasználására.

A fentieknek megfelelően kell elkészíteni és végrehajtani – az intézkedések széles körére való tekintettel, az érintettekkel együttműködve – a hosszabbtávra szóló **Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiát**. Minden olyan hazai szakpolitikai, ágazati, fejlesztési programban érvényesíteni kell a klímapolitikai szempontokat, amelyek lényegesen összefüggnek az üvegházhatású gázok kibocsátásával, valamint az éghajlatváltozásból adódó hatások kezelésével. E programok sorában kiemelkedő jelentősége van az energiagazdálkodás jövőjét meghatározó programcsomagnak. A Stratégiában előírányzott célkitűzések végrehajtására két éves időtartamra szóló intézkedési programokat kell kidolgozni.

A hazai kibocsátások számottevő mértékben elmaradnak majd a Kiotói Jegyzőkönyv alapján előírt szinttől és az így fennmaradó kibocsátási egységek egy része értékesíthetővé válik a **nemzetközi kibocsátás-kereskedelmi** piacon. Az így keletkező bevételek felhasználásával – a Zöld Beruházási Rendszer keretében – 2012-ig elő kell segíteni a kibocsátás-csökkentést elsősorban a lakosság és a közsféra számára, ami egyúttal hozzájárulhat az ország energiabiztonságának növeléséhez és a lakosság, valamint a közsféra terheinek csökkentéséhez is.

5.3 Vizeink védelme és fenntartható használata

5.3.1 Vízhőminőség-védelem, a vízszennyezés csökkentése

Bár hazánk felszíni és felszín alatti vizekben is gazdag, a vízkészlet védelme – figyelembe véve az ország földrajzi adottságait is – komoly kihívást jelent.

A vizek védelmével és fenntartható használatával kapcsolatos tevékenység keretét a **Víz Keretirányelv** (VKI) jelenti, mely több vonatkozásban is **új követelményeket támaszt** a korábbi hazai és európai gyakorlattal szemben. Sajátossága, hogy a keretszabályozást az EK leányirányelvek kiadásával folyamatosan fejleszti. Ilyen a felszín alatti vizek védelméről szóló, illetve az „árvizek” irányelv, és e körbe tartozik majd a vizeket szennyező ún. elsőbbségi anyagok vízminőségi követelményeiről szóló (környezetminőségi határértékeket tartalmazó) új irányelv is, melynek megjelenése 2008-ban várható.

A VKI legfontosabb célja, hogy 2015-ig el kell érniünk vizeink „jó állapotát” (a minősítés alapja a felszíni vizek esetében az ökológiai és kémiai minőség, felszín alatti vizek esetében a mennyiség és a kémiai minőség). A VKI értelmezése szerint a „jó állapot” azonban nemcsak a víz tisztaságát jelenti, hanem a vízhez kötődő élőhelyek minél természetesebb állapotát, illetve a megfelelő vízmennyiséget is, eléréséhez tehát elengedhetetlen, hogy a **felszíni és felszín alatti vízkészleteink minőségi védelme, azaz a szennyezőanyag-terhelés csökkentése mellett megvalósuljon a „mennyiségi” védelem, vagyis az ésszerű és takarékos vízhasználat is.**

A fenti célok elérésében különös hangsúlyt kell hogy kapjon a **vízgyűjtő szemlélet**. Mivel Magyarország a Duna-vízgyűjtőkerülethez tartozik, ahol összesen 19 ország érintett, továbbá felszíni vízkészletünk 95%-a országhatáron túlról érkezik, a vízgyűjtő szemlélet érvényesítése az érintett tagországok jól összehangolt tevékenységét feltételezi. A tevékenység nemzetközi szintű összehangolása Magyarország számára számos előnnyel, ugyanakkor kötelezettségekkel is jár. Előnye például, hogy a felvízi országoknak csökkenteniük kell a felszíni vizekbe juttatott szennyező anyagok mennyiségét, de ugyanezen kötelezettség hárul Magyarországra az alvízi országokkal szemben.

A VKI-ban megfogalmazott további elvárás a vizekre vonatkozó összes **intézkedés, szabályozás hatásának komplex vizsgálata**, a gazdasági eszközök szélesebb körű alkalmazása, az érdekeltek tájékoztatása és egyetértésük megszerzése is a tervezett intézkedésekhez.

A jó ökológiai állapot eléréséhez szükséges intézkedéseket a fentieknek megfelelően össze kell hangolni az árvízi, illetve belvízi védekezéssel, a településfejlesztési elképzelésekkel, legyen szó szennyvízkezelésről, az ivóvíz kérdéséről, vagy a vízi közlekedés esetleges fejlesztési elképzeléseiről. A különböző **tervek összehangolását** csak úgy lehet elérni, ha az önkormányzatok, a területen működő különböző érdekcsoportok (ipari, mezőgazdasági és egyéb vízhasználók, természetvédő szervezetek, stb.) is részt vesznek az intézkedések tervezési folyamatában.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A VKI és a kapcsolódó hazai jogszabályoknak megfelelően, vizeink jó állapotának elérése érdekében 2009 végéig elkészítjük **vízgyűjtő-gazdálkodási terveinket**. Az első vízgyűjtő-gazdálkodási terv tervezete 2008 végéig készül el, majd ezt követően kezdődik meg társadalmi vitája. A vízgyűjtő-gazdálkodási tervnek intézkedési programokat kell tartalmaznia. Kiemelt figyelmet kell fordítani a szennyezés csökkentési intézkedési programok kidolgozására és időben történő megvalósítására mind a pontszerű, mind a diffúz szennyezéseket illetően.

2007-től üzemszerűen működik a VKI követelmények szerinti **felszíni vízmennyiségi és vízminőségi monitoring rendszer**, amely a korábban kialakított megfigyelő rendszer továbbfejlesztése. A folyamatos működtetés mellett gondoskodni kell a rendszer egyes elemeinek fejlesztéséről, korszerűsítéséről és a kapcsolódó adatbázisok kezelését szolgáló informatikai fejlesztésekről.

A mennyiségében növekedő (veszélyes anyagok, biológiai komponensek) és minőségében is változó (pl. taxonómiai és hidrobiológiai vizsgálatok) **mérési kötelezettségek** teljesítésére a hatósági mérőhálózat megerősítésére és megfelelő háttérintézményi szakértői bázis megteremtésére van szükség.

Világszerte kiemelt célkitűzés az édesvízkészletek védelme és fenntartható használata. Magyarországon a kiépített kapacitás több mint 60%-a sérülékeny vízbázisra települt, ezért **különös jelentősége van annak, hogy a hiányzó természetes védelmet műszaki intézkedésekkel pótoljuk, melyeket az Ivóvízbázis-védelmi Program foglal össze.**

A VKI célkitűzéseinek eléréséhez számos, tematikus intézkedési programokban nevesített intézkedést kell végrehajtani. Ilyen intézkedési program a 2008-ban induló II. Nitrát Akcióprogram, amely a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát terhelésének csökkentését szolgálja.

A jó állapotra vonatkozó követelményeket kell szem előtt tartani a vízkitermeléssel járó geotermikus energia hasznosítása során is.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Az **Ivóvízbázis-védelmi Program** végrehajtását szolgáló beruházásokhoz 2007-től a KEOP révén pályázatos formában támogatás nyerhető, mely 262 üzemelő és 17 távlati vízbázist érinthet. A megkezdett beruházások finanszírozása hazai forrásból történik.

Az ország területének mintegy felét kitevő **nitrát-érzékeny területen** a gazdálkodóknak be kell tartaniuk a Helyes Mezőgazdasági Gyakorlat követelményeit. A beruházással járó előírások megvalósítását (pl. állattartó telepek trágyatárolóinak szigetelését, gépbeszerzést) az Új Magyarország Vidékfejlesztési Terv támogatásai segítik elő.

Magyarország kiemelkedő **geotermikus adottságainak** – a fenntarthatóság követelményeinek megfelelő – hasznosítását a KEOP nyújtotta támogatási lehetőségek segítik. Ezek magukban foglalják a meglévő hasznosító művek energiahatékonyságának javítását, a vizek komplex (víz, hő és ásványanyag tartalmának együttes) hasznosítását, a zárt rendszerű, energetikai célú hévízhasznosítás és visszatáplálás támogatását, valamint a kapcsolódó célvizsgálatok elvégzését. Ugyanakkor vizsgálni kell a használt, visszatáplálásra nem alkalmas termálvizek felszíni vizekre gyakorolt hatásait, csökkenteni szükséges az általuk okozott környezeti terhelés mennyiségét.

5.3.2 A vízgazdálkodás térségi összefüggései

Nagy tavaink komplex védelme és hasznosítása

Nagy tavaink jelentős nemzeti kincset képviselnek. Ezek a „sekély” tavak különösen érzékenyek az éghajlatváltozásra, s ez a körülmény csak fokozza a komplex vízvédelmi programok jelentőségét. A **Balaton** vízminőségének javítására számos program indult a korábbi évtizedekben, és ennek eredményeképp fokozatosan javult a víz minősége, melyet folyamatosan ellenőrzünk, illetve amelyeket közzéteszünk a balatoni információs rendszerben. Az elmúlt csapadékszegény időszak különösen ráirányította a figyelmet a vízkészlet-gazdálkodási, vízszint-szabályozási intézkedések fontosságára is. Nagy tavaink **komplex védelmét** úgy kívánjuk biztosítani, hogy összefüggéseiben kezeljük a vízmennyiségi és –minőségi kérdéseket, emellett figyelembe vesszük a hasznosításra vonatkozó igényeket is. Fontos, hogy nagytavaink – a Balaton, a Velencei-tó, a Tisza-tó – állapotáról Magyarország lakossága folyamatos tájékoztatást kapjon.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Nagy tavaink védelmére az EU társfinanszírozásával indítunk projekteket.

A **Kis-Balaton Védelmi Rendszer** II. ütem végrehajtásával befejeződik a **Kis-Balaton** helyreállítása. A tó bemosódásból, lefolyásból adódó terhelésének csökkentése a szűrőmezők programjával valósul meg. A Sió-csatorna rehabilitációja lehetővé teszi a mindenkori igényeknek megfelelő vízszinttartást, amely nemcsak a víz rekreációs célú hasznosításához, hanem a víz jó minőségéhez, a vízcserle lehetőségéhez is elengedhetetlen. A tóparti növényzet, elsősorban a nádasok rehabilitációját is tervezzük. Szükséges még bizonyos vízrendezési munkálatok elvégzése a különböző ágrendszerek között a víz mozgásának, a jó áramlási viszonyok biztosításának érdekében.

Működtetjük és a tárca honlapján hozzáférhetővé tesszük a Balaton, a Velencei-tó és a Tisza-tó **Információs és Tájékoztató Rendszerét**, mely rendszer összesíti nagytavaink egyes jellemzőbb környezetvédelmi, környezet-egészségügyi, meteorológiai, vízügyi és természetvédelmi adatait.

A Tisza-völgy vízgazdálkodásának fenntartható fejlesztése

A Tisza-völgy alföldi területein egyaránt károkat okoz a **víztöbblet** (az árvíz és a belvíz), valamint a **víz hiánya**, az aszály. Az érintett lakosság életfeltételeinek biztosítása, a gazdálkodás fenntartása, valamint az élet- és vagyonbiztonság olyan vízgazdálkodást igényel, amely a víztöbblet és a vízhiány okozta negatív hatásokat egyaránt kezelni tudja. A Tisza-völgy térségét az elmúlt évtizedben öt rendkívüli árvíz sújtotta. Ezek közül a 2001. márciusi árvíz töltésszakadásokkal járt, előntve a Beregben fekvő települések harmadát. Az 1999. évi és a 2000. évi **árvizek** a Közép-Tisza vidékén, a 2006-ban a Közép- és Alsó-Tisza vidékén minden korábbi magassági és tartóssági rekordot megdöntöttek, mind az előtéssel veszélyeztetett területek kiterjedését, mind a fenyegetett lakosság lélekszámát, mind a potenciális veszélynek kitett javak értékét tekintve. A Tisza-völgyben fokozódott a lakosság veszélyérzete, és megnőtt biztonságigénye.

A Tisza árterén a környezeti állapot romlásának része van a **térség leszakadásában**. Az árvízi, belvízi, aszályosodási folyamatok szélsőségei növekednek, a természeti értékek fogatkoznak és fokozódik a környezet elszennyeződése. E tények arra szólítanak fel, hogy a kormányzat a területrendezés eszközeivel is segítse a megoldás kimunkálását.

A célok megvalósításának egyik eszköze a **Vásárhelyi-terv továbbfejlesztésének programja** (VTT). E program kiterjed a veszélyeztetettség szempontjából racionális területhasználat kialakítására, a térség fenntartható fejlődésének megalapozását célzó tájgazdálkodás megvalósítására, az árvízi biztonság és az árvizekkel való gazdálkodás feltételeinek egyidejű megteremtésére. Ezen túlmenően a program további célja a kapcsolódó Tisza-menti települések infrastruktúrájának (belterületi vízrendezés, szennyvízelvezetés és -tisztítás, ivóvízkezelés, közúthálózat) fejlesztése.

A VTT a Tisza-völgy árvízvédelmi biztonságának növelését egyértelműen az **árvízszintek csökkentésében** határozta meg **a nagyvízi meder vízszállító képességének javításával**, és **a hazai ártéren kiépíthető árapasztó tározásos rendszer megvalósításával**, úgy, hogy a katasztrófával fenyegető árvizek árapasztása együtt járjon az ártér szabályozott vízkivezetéssel történő reaktiválásával. Elsődleges feltétel, hogy a beavatkozások ne okozzanak környezeti károkat, és ne csak **illeszkedjenek a területfejlesztési elképzelésekhez**, hanem segítsék elő **a térség adottságaihoz igazodó tájhasználat váltást** is.

A Tisza árvizeinek árapasztása gazdaságilag és ökológiailag is előnyösen szolgálja a térség fejlődését. A program feladata, hogy elősegítse a folyó és ártere közötti kapcsolat szabályozott, a társadalom által ellenőrzött helyreállítását. Egyidejűleg javaslatot tesz a kapcsolódó kistérségekben az életfeltételeket javító földhasználatokra és infrastrukturális fejlesztésekre. Az alapvető cél olyan fenntartható tájgazdálkodási rendszer létrehozása, melynek – az árvízvédelmi biztonság megteremtésén túl – egyértelmű a társadalmi hatékonysága.

Olyan **tájhasználat-váltás** szükséges, amely:

- egyrészt a hullámtéren, amellyel, hogy biztosítja az árvízlevezetés feltételeit, a támogatási rendszeren keresztül érdekeltté teszi, és egyidejűleg kötelezi a tulajdonosokat annak hosszú távú fenntartására;
- másrészt a tározókban olyan folyamatos és célzott emberi beavatkozást jelent, melynek célja az időszakos elöntésekhez való alkalmazkodás, és lényege az ártér természetes rendszereinek a helyreállítása, a térség természeti értékeinek, ökológiai és gazdasági potenciáljának a növelése.

A tervezett fejlesztések eredményeként jelentősen nő az árvízi biztonság, javul a térség versenyképessége, befektetés-vonzó szerepe, foglalkoztatási helyzete. Ezzel egyidejűleg lényegesen csökkenni az árvizek által okozott károk, illetve az árvízvédekezés költségei.

Az integrált vidékfejlesztési célok megvalósítása érdekében **az érintett tárcák közötti szoros együttműködés szükséges**. Emellett elengedhetetlen a térség lakosságának, társadalmi és közigazgatási szervezeteinek együttműködése a program megvalósítása érdekében. Ehhez egyértelmű és hatékony felvilágosító munka, összehangolt kommunikáció szükséges.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A **VTT program** térségi fejlesztéseinek **koordinációja** a területfejlesztésért felelős tárca feladata. Az ágazati fejlesztéseket a tárcák saját hatáskörben, saját fejlesztési forrásait felhasználva végzik. A zöldtárca hatáskörébe az árvízvédelmi fejlesztések megvalósítása és a természetvédelmi szempontok érvényesítése tartozik.

A Program keretében megvalósuló árvízvédelmi fejlesztések folyamata 2003-2004 években az előkészítő munkákkal indult meg. 2005-2007-ben összesen 22 helyszínen folyt, illetve folyik kivitelezés. A megkezdett létesítmények jelentős részének építése (18 helyszínen) 2007 végéig be is fejeződött. Befejeződött a Tisza-szigeti töltésfejlesztés a Szeged-országhatár

közötti szakaszon, a Tivadari híd környékén a tereprendezés, partbiztosítás, a Kódsdi-zsilip megszüntetéséhez kapcsolódó töltésepítés, a Lónyay-főcsatorna torkolati zsilip építése, a Csongrád térségi partbiztosítások megvalósítása, a Csongrádi partfal építése, a Tiszadobi nyári gát fővédvonallá fejlesztése, valamint a Beregi töltéserősítés.

2008-ban teljes mértékben elkészül és üzembe helyezhető a Cigánd-Tiszakarádi tározó és a hozzá kapcsolódó tájgazdálkodási mintaterület, valamint a Tiszaroffi tározó és a Bivaly-tói töltésáthelyezés.

A VTT 2007-től beépült az Új Magyarország Fejlesztési Tervbe, az újonnan induló árvízvédelmi létesítmények fedezetét a KEOP biztosítja. A VTT komplex, térségfejlesztési program sikerének azonban feltétele a három fő szakterülethez (vízgazdálkodás, területfejlesztés, vidékfejlesztés) tartozó programelemek - időben és térben - összehangolt megvalósítása. Ehhez az érintett operatív programokban és az ÚMVP-ban rendelkezésre álló források összehangolására van szükség.

A teljes program csak szakaszosan, hosszabb idő alatt valósítható meg, beleértve a szükséges tervezési munkák, a társadalmi és hatósági egyeztetések, a területszerzés, a kulturális örökségvédelem időigényét, valamint figyelembe véve a forrás-biztosítás reális lehetőségeit.

A Duna-völgy magyarországi szakaszára irányuló vízgazdálkodási célú fejlesztések

A Duna-völgy vízgazdálkodásának fejlesztése érdekében három fő területre összpontosítunk:

- A megfelelő méretű **védőtöltések kiépítése** szükséges a folyó magyarországi szakaszán. A Dunán 2006-ban levonult rendkívüli árvíz tapasztalatai rávilágítottak azokra szakaszokra, ahol az **állami védművek** a magassága illetve kiépítése nem felelnek meg a hatályos műszaki előírásoknak. A növekvő árvízszintek a védvonalak meghosszabbítását, valamint altalaj állékonysági problémák, vagy keresztaszvénny hiányosságok miatt - gyakorlatilag az egész hazai Duna szakasz mentén - lokális erősítési feladatok végzését teszik szükségessé. Szükséges továbbá az **önkormányzatok felelősségi körébe tartozó védművek** terveinek áttekintése, korszerűsítése is.
- Biztosítani kell a **Szigetközben a talajvízszint csökkenésének megállítását**, és a vízpótlást. A Duna belépcsőzése, a kis- és közepes vízállások csökkenése, illetve 1992. évi elterelése miatt 1994-től – a mindenkori költségvetési források függvényében – szükséges a Szigetközi vízpótló rendszer üzemeltetése. A Duna elterelése, illetve a folyamatos medersüllyedés miatt a mérések és megfigyelések alapján indokolt a vízpótlásnak az Alsó-Szigetközre történő kiterjesztése úgy a hullámtéren, mint a mentett oldalon. Ez a cél hatékonyan csak a Mosoni-Duna – Lajta vízrendszer párhuzamos rehabilitációjával érhető el. A magyar-szlovák jogvita illetve a határvízi tárgyalások keretében megoldást kell keresni az Öreg-Duna meder vízszállító képességének fenntartására, vízszintjének lehetőség szerinti helyreállítására is.
- **Javítani szükséges a Ráckevei- (Soroksári-) Duna vízminőségét.** Az 58 km hosszú Ráckevei- (Soroksári-) Duna (RSD) vízszállító képessége és vízminősége nem felel meg a mai elvárásoknak. Az RSD környéke felszíni, felszín alatti vízkészletei a térség jelentős természeti erőforrásai közé tartoznak, melynek jelentőségét tovább növeli Budapest közelsége és az üdülőterületi jelleg. A vízminőség javítása érdekében:
 - csökkenteni kell a külső terheléseket a dél-pesti szennyvíztisztító tisztított szennyvizének a Dunába történő átvezetésével és a parti települések szennyvíztisztítási csatornázási rendszereinek fejlesztésével;

- csökkenteni kell a belső terhelést iszapkezeléssel, mely beavatkozás egyúttal javítja a vízvezetőképességet;
- a biztonságos kezelhetőség és a vízforgalom javítása érdekében Tassnál műtárgyat kell építeni.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Az előírásoknak megfelelő **védképesség** biztosítása érdekében - EU támogatással - indult a **Duna nagyprojekt**, amely magában foglalja az állami védművek kiépítését, illetve az önkormányzati szakaszok tervezését. A klímaváltozás kedvezőtlen hatásainak ellensúlyozására felértékelődött az okszerű vízgazdálkodás, vízviasszatartás, vízpótlás, a vízhiányos területek rehabilitációja. A tervezett **szigetközi létesítmények** a hullámtéri és a mentett oldali vízpótlásra, a Mosoni-Duna és a Lajta vízgazdálkodás fejlesztésére, összességében elsődlegesen a vízmennyiség biztosítására, a vízszállító képesség helyreállítására irányulnak. Az állami feladatok ellátásához szükséges forrásokat a KEOP hivatott biztosítani.

A **Ráckevei- (Soroksári-) Duna** esetében szintén nagyprojekt indult, amelynek főbb létesítményei a Duna-ág ökológiai állapotának javítását, külső és belső terhelésének csökkentését, illetve vízforgalmának biztosítását szolgálják.

E munkálatokban fő partnereink az adott térség önkormányzatai. A projektek megvalósítása egyrészt növeli az érintett települések biztonságát, másrészt a rehabilitált, megfelelő vízháztartású vízfelületek alapul szolgálhatnak további területfejlesztési, önkormányzati-, vállalkozói (pl. turisztikai célú) elképzelések megvalósításához. Ezek sorából nagyságrendjük miatt külön kiemelhetők a **Duna-Tisza közti homokhátság** vízháztartásának javítását célzó elképzelések, amelyek elősegítik a térség táji értékeinek fenntartható hasznosítását és növelik a térség népességmegtartó képességét. Ennek feltételei szorosan kapcsolódnak a Ráckevei- (Soroksári-) Duna vízháztartásához.

A síkvidéki vízgazdálkodás feltételrendszerének kialakítása

Magyarország területének síkvidéki részét morfológiai szempontból a rendkívül kis magasságkülönbségek, a medence jellegű elhelyezkedés és a természetes vízhálózat kis sűrűsége jellemzi. Emellett nagy kiterjedésben található itt **rossz vízgazdálkodású talajok**. A 43.705 km² síkvidéki területből 3.490 km² erősen, 11.723 km² közepesen **belvízveszélyes**. A belvizek előfordulási valószínűsége az éghajlatváltozás következtében még nőni fog. Ugyanakkor minden második évben az ország valamely területén aszály megjelenésére, 10-20 év közötti visszatérési idővel pedig, súlyos aszályra kell számítani. Előfordulhat, hogy egy évben mindkét jelenség bekövetkezik.

Célunk egyrészt a **belvizek okozta károk csökkentése** bel- és külterületen egyaránt (a racionális földhasználat megvalósításával), és ezáltal az állami, lakossági és a **gazdálkodói területhasználati kockázatvállalás csökkentése**, másrészt a **vízviasszatartáson alapuló belvízgazdálkodás gyakorlatának kialakítása**.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A **racionális földhasználat** elterjesztésére, valamint a **vízviasszatartáson alapuló belvízgazdálkodás** gyakorlatának kialakítására irányuló program megvalósítása a 2007-2013. közötti időszakban a regionális operatív programok keretében kezdődik meg. A munkában a környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok mellett legfontosabb partnereink: a tárcák közül a

Hegy- és dombvidéki vízgazdálkodás

Az ország területének közel 55%-a hegy- és dombvidék, melynek vízgyűjtőterületét mintegy 57.000 km vízfolyás hálózta be. E vízfolyások révén a nagy intenzitású, rövid idejű, heves záporokból jelentős károkat okozó árvizek alakulhatnak ki. A lehetséges vízkárok mérséklésének egyedüli módja a megelőzés, amely a felszíni lefolyás késleltetését, a víz visszatartását jelenti. Kiemelt fontosságú feladat a Víz Keretirányelvnek megfelelően a **természetközeli patakszabályozás**, illetve revitalizáció, és a hasznosítási lehetőségek keretében az ún. **tározó-program**, azaz a tavak és záportározók építési és rekonstrukciós programja.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A **tározó-program** megvalósításával a hegy- és dombvidéki állami vízfolyásokon 109 tározó építése és 56 tározó rekonstrukciós munkái kezdődhetnek meg. A ráfordítások az árvizek kárainak csökkenésében és a víz szabályozott levezetésében térülnek meg. A végrehajtás fontos közreműködői a környezetvédelmi és vízügyi igazgatóságok, a Regionális Fejlesztési Tanácsok, a vízgazdálkodási társulatok, valamint az önkormányzatok.

5.4 Talajok védelme és fenntartható használata

A zöldség- és gyümölcs-terület védelmével, az átfogó (holisztikus) talajvédelmi megközelítés biztosításával kapcsolatos feladatai szorosan összefüggnek az EU készülő Talajvédelmi Tematikus Stratégiájában és a tervezett **Talajvédelmi Keretirányelv**ben foglaltakkal. A tervezett szabályozás egyik fontos, új eleme e kérdéskör beépítése az egyes ágazati tevékenységekbe (területrendezés, közlekedés, energia, mezőgazdaság, vidékfejlesztés, erdőgazdálkodás, nyersanyag-kitermelés, kereskedelem, ipar, termékpolitika, turizmus, éghajlatváltozás, környezet, természet, táj).

A tervezett szabályozás célja a **talajvédelem és a talaj fenntartható használata közös stratégiájának megvalósítása**, amelynek alapjait a talaj funkcióinak (ökológiai, társadalmi, gazdasági, kulturális) a fenntartható használat általi megőrzése, a talajt fenyegető veszélyek elkerülése, illetve ezen veszélyek hatásainak csökkentése, valamint a károsodott talajoknak az aktuális és a jóváhagyott jövőbeli használattal összeegyeztethető működőképesség szintjére való helyreállítása jelentik.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Az egyes veszélyek, mint például az erózió, a szennyezés, a szerves anyagok csökkenése, a tömörödés, a szikesedés, savanyodás és a földcsuszamlások a konkrétan veszélyeztetett területeken fordulnak elő. Ezeket be kell azonosítani, le kell határolni. A veszélyeztetés mértékének meghatározása kockázatelemzéssel, modellezéssel történik. Erre alapozva az adott területekre vonatkozóan intézkedési tervek készülnek az azonosított **veszélyek feltárására és megelőzésére, az együttes hatások kezelésére, illetve a szennyezéssel károsodott talajok állapotának helyreállítására**. Mindemellett a talajok tartós lefedettségének, beépítésének, „lezáródásának” korlátozása és a hatások csökkentése érdekében is intézkedéseket kell hozni.

Kiemelt feladatot jelent a **szennyezett területek kezelése** és ezek jegyzékének elkészítése, valamint a nemzeti helyreállítási stratégia és ehhez kapcsolódóan a gazdátlan, szennyezett területek helyreállítására vonatkozó finanszírozási mechanizmus kidolgozása.

A készülő Talajvédelmi Keretirányelvnek megfelelően fel kell készülni olyan **globális hatásokra**, mint pl. az elsivatagosodás, illetve a klímaváltozás.

A talaj-állapot **megfigyelő rendszerek és adatbázisok** fejlesztése, az egyes talajkárosító folyamatokat elemző modellek kidolgozása és bevezetése az előkészítés fontos feladatait jelentik.

Elő kell segíteni a **talajok védelmét szolgáló ismeretek** növelését, a talajszennyezés megelőzését segítő tájékoztató és nevelőmunkát.

5.5 Ásványkincsekkel való fenntartható gazdálkodás

A környezet védelmének általános szabályairól szóló törvény a föld védelmét kiterjeszti a felszín alatti rétegekre, a kőzetekre és az ásványokra is. Az ásványkincsek legjelentősebb igénybevétele az ásványi nyersanyagok bányászata során valósul meg. Ezt a tevékenységi kört a bányatörvény szabályozza. Hiányzik azonban egy, az ország hosszú távú érdekeit is figyelembe vevő **nemzeti ásványvagyon-gazdálkodási koncepció** és stratégia. Az ásványvagyon-gazdálkodás részletes követelményeinek kidolgozására az Országgyűlés a bányatörvényben a Kormányt hatalmazta fel.

A szükséges és kidolgozandó szabályozás az ásványi nyersanyag kitermelést jelentősen csökkentené, illetve a megfelelően korlátozott keretek közé szorítaná a környezetterhelést és a bányászati tevékenységgel rendszerint együtt járó tájrombolást. A szabályozással a nemzetgazdasági és fenntarthatósági szempontokat olykor figyelmen kívül hagyók pillanatnyi érdekeivel szemben a környezeti elemek védelmét hatékonyabban lehet majd érvényesíteni. Ugyanakkor a stratégiai jelentőségű ásványvagyon védelme is biztosított lesz más beruházásokkal, egyéb tevékenységekkel szemben.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A környezeti elemek védelme érdekében a tárcának ösztönöznie, és szakértői szinten támogatnia kell egy olyan **ásványvagyon-gazdálkodási koncepció és stratégia** kidolgozását, amelynek segítségével jelentősen csökkenthető lesz a bányászati tevékenységből eredő környezetterhelés és természetkárosítás.

A stratégiai jelentőségű ásványvagyon fogalmának és körének meghatározása elősegítheti a legtöbb esetben ellentétes ágazati érdekek közötti egyensúly megteremtését.

6 A fenntartható termelés és fogyasztás elősegítése

A stratégiai terület ahhoz kíván hozzájárulni, hogy a különböző érintettek (gazdasági szféra, civil szféra, oktatás, tudományos szféra, tanácsadók és lakosság) együttműködésének eredményeként a társadalom minél szélesebb körében tudatosuljon a fenntarthatósággal összefüggő értékrend. A társadalmi és gazdasági élet mindennapos döntéseiben **megerősödjön a jövő generációkért érzett felelősség** annak érdekében, hogy a jövőben is lehetőség, esély legyen a szükségletek maihoz hasonló szintű kielégítésére.

Egyfelől a **lakosságot mint fogyasztót** kívánjuk megszólítani, fogyasztási szokásai olyan irányú alakítása érdekében, mely az életminőség javítását környezetbarát módon szolgálja.

Másfelől a **termelő-szolgáltató szektorhoz** fordulunk gazdálkodási folyamatainkban a környezeti szempontok fokozott figyelembevételére érdekében.

A fenntartható termelés:

- **forrástakarékos** (beleértve az anyag-, a víz-, a terület-, a termőföld- és energiahasználatot, az újrahasználatosság és a tartósság tervezését, az anyagciklusok körfolyamattá zárását);
- **csökkenti** a környezetre gyakorolt **káros hatásokat** (kibocsátások és hulladékok minimalizálása, a megújuló erőforrások fenntartható mértékű használata),
- **növeli** a termékek és szolgáltatások **értékét** (a fogyasztók számára).

A zöldségtermelés azt kívánja elősegíteni, hogy a gazdaság szereplőiben minél szélesebb körben alakuljon ki az a gondolkodásmód, melynek hatására már **fejlesztéseik tervezésénél figyelembe veszik a környezetvédelem szempontjait**. Célunk, hogy a gazdálkodó szervezetek működésük során érdekeltté váljanak a természeti erőforrások hatékonyabb és takarékosabb használatában, a megújuló energiaforrások szerepének növelésében, az energiahatékonyság fokozásában, az anyagtakarékosabb termelésben, a hulladék keletkezésének megelőzésében, a keletkező hulladék újbóli felhasználásában, amely lépések elősegítik a fenntartható fejlődés irányába történő előrelépést és javítják az ország versenyképességét. Szükséges, hogy a gazdasági szereplők is felismerjék, hogy a korszerű, környezetbarát technológiák bevezetése, a szennyezés-megelőzés hosszú távon mikro szinten is versenyelőnyt eredményez.

A **fogyasztói magatartás** és a kínálat környezetileg fenntarthatóbb, organikus termékek, és szolgáltatások felé történő elmozdulása ösztönzésének további eredménye, hogy keresleti oldalról is erősíti a termelői folyamatok „zöldülését”. A klímavédelmi intézkedések következményeként előtérbe kell, hogy kerüljenek az „alacsony széntartalmú” technológiák, általánossá váljon a megváltozó éghajlathoz való alkalmazkodásra történő felkészülés többek között a mezőgazdasági, egészségügyi, vízügyi, településfejlesztési intézkedések során.

Mindezek elősegítik, hogy – a fenntarthatóság elveinek megfelelően – a környezet ügyének szolgálata **szervesen összeforrjon a társadalmi fejlődés és az ország versenyképességének** hosszú távú érdekeivel.

A fenntartható termelés megvalósítását szolgálja a teljes életciklust figyelembe vevő **környezetbarát terméktervezés** (EU öko-címke, nemzeti környezetbarát termék, termékek öko-tervezése), a tisztább technológiák elterjesztése, a környezetirányítási rendszerek alkalmazásának ösztönzése és az EU környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerének (EMAS) széles körű bevezetése. A különböző iparágak és termelő egységek közötti együttműködések szinergikus hatást érhetnek el az öko-hatékony, fenntartható termelés terén.

6.1 Az energiagazdálkodás környezeti szempontjai

Az elmúlt évtizedben a hazai energiaszektorban számos változás történt: mérséklődött a gazdaság energiaigényessége, **csökkent a nagy energia-felhasználók által okozott környezetterhelés**. Ugyanakkor a hazai energiafelhasználás forrás összetétele továbbra sem kiegyensúlyozott, magas a fosszilis energia aránya és az energiaszint közel háromszorosa az EU átlagnak. Az **energiahatékonyság az utóbbi években növekedett**, de még mindig jelentősen elmarad a legfejlettebb országokhoz képest. Az épületek nagy részének rossz a szigetelése, az energiafogyasztó készülékek és a távfűtési rendszer hatásfoka alacsony. A megújuló energiahordozók felhasználásának elterjedését – bár az elmúlt években szintén növekvő tendenciát mutatott – számos tényező hátráltatja (technológiai nehézségek, a szabályozási és támogatási rendszer problémái).

Stratégiai **célkitűzésünk** - az EU-célokkal is összhangban - **az energiafelhasználás csökkentése** és az energiaigények **fenntartható módon** történő kielégítése az **energiatakarékosság** és –hatékonyság javításával (mind a termelésben, mind a fogyasztásban), valamint a **megújuló** energiaforrások hasznosításának **növelésével**. Mindez egyúttal hozzájárul az ellátásbiztonság és a versenyképesség növeléséhez is. Cél a környezetkímélőbb energiaszerkezet felé való elmozdulás, ami által csökkenthetők az energiatermelés és felhasználás kedvezőtlen környezeti hatásai.

A 2007. márciusi Európai Tanács határozata alapján 2020-ra az EU energiafogyasztását relatíve 20%-kal kell csökkenteni, az energiafelhasználáson belül átlagosan 20%-al kell növelni a megújuló energiafelhasználás arányát, az üzemanyag felhasználáson belül 10%-ra kell növelni a bioüzemanyagok arányát.

A Kormány 2007 novemberében elfogadta a 2007-2020-as időszakra szóló új magyar energiapolitikai keretdokumentumot, amelynek legfontosabb alappillérei **az ellátásbiztonság, a versenyképesség és a – környezeti értelemben vett – fenntarthatóság**. A fenntartható energiagazdálkodás megteremtésénél legfontosabb szempont, hogy Magyarország megújuló energiafelhasználása az ország adottságainak és mindenkor teherbíró képességének, valamint a környezetvédelmi szempontoknak megfelelően növekedjen, továbbá a hazai energiaigények minél takarékosabb, hatékonyabb módon kerüljenek kielégítésre. Ezt figyelembe véve, környezetvédelmi szempontból fontosnak tartjuk, hogy 2020-ra az **összes megújuló energia részaránya** a 2006. évi 4,7%-ról legalább 14-15,9%-ra emelkedjen, a bio-üzemanyagok részaránya pedig a közlekedési üzemanyag felhasználáson belül a 2006. évi 1,7%-hoz képest elérje a 10%-t 2020-ra. Emellett olyan hazai energiahatékonyság-javításra – cselekvési tervre – van szükség, amely 2016-ig évi legalább 1%-os hazai **energiamegtakarítás** elérését teszi lehetővé az EU emisszió-kereskedelmi rendszerének hatálya alá nem tartozó végső energiafelhasználás vonatkozásában. Ezt követően pedig – az EU-előírásnak is megfelelően – a végső energiafelhasználáson belül el kell érni 2020-ig a 20%-os mértékű energiatakarékossági célt. A cselekvési terv fő beavatkozási területei: lakossági és az intézményi szektor épületállománya, energiaátalakítás, közlekedés-szállítmányozás, az építészeti (új építésű épületek, felújítások), valamint azok a tipikus energiafogyasztó termékcsoportok, amelyek jelentősebben befolyásolhatják az energiaigények mértékét.

Ezek a célok szorosan összefüggnek a készülő Nemzeti Éghajlatváltozás Stratégiával, amely az energiaigények hosszú távú csökkentését tűzi ki célul, oly módon, hogy a szolgáltatás szintjében ne következzen be csökkenés. A fenntartható energiagazdálkodás kialakítása érdekében az energiaforrások diverzifikációja, a környezetkímélőbb energiaszerkezet felé való elmozdulás, valamint az energiatermelés és -felhasználás kedvezőtlen környezeti hatásainak (kiemelten az üvegházhatású gáz kibocsátás) csökkentése szükséges.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Az **energiatakarékosság és -hatékonyság** növelése érdekében a következő területeken kell cselekedni:

- Az **energia-előállítás** során a villamosenergia-termelő erőművek elérhető legjobb technikáknak megfelelő korszerűsítése és a kapcsolt villamos- és hőenergia termelés arányának növelése szükséges.
- Az **ipari termelés** során ösztönözzük az energiatakarékos és –hatékony beruházások megvalósítását, valamint az energia-intenzív iparágak által termelt anyagok (pl. acél, üveg, papír) újrahasznosításának növelését.

- Kulcsfontosságú az **épületek energiahatékonyságának javítása**, amely hozzájárul a lakosság költségeinek csökkentéséhez is. Ösztönző erejű támogatásban kell részesíteni az épületek energetikai korszerűsítését (szigetelés, nyílászárók, épületgépészeti berendezések energetikai korszerűsítése stb.) és az alacsony vagy működése során nulla külső energiafelhasználású, ún. „passzív házak” építését.
- Szorgalmazzuk a legkisebb energiafelhasználást eredményező, energia-hatékony építési technológiák, fűtési/hűtési berendezések, világítási rendszerek elterjedését elősegítő adókedvezmények, adójóváírások bevezetését.
- Az **épületek energiataúsítvány** rendszerének bevezetése, az építési/energetikai szabványok szigorítása, továbbá megfelelő épülettervezéssel, tájolással a mesterséges világítási igények mérséklése is jelentős energia-megtakarítást eredményez.
- Ösztönözzük a korszerű (legkedvezőbb hatásfokú és a működés során legkisebb környezetterhelésű) energiafogyasztó készülékek, berendezések elterjedését, az elavult készülékek cseréjét, és a készenléti energiafogyasztás csökkentését. A **távhőszolgáltatás** fejlesztése (műszakilag korszerű rendszerek kialakítása, a meglévő termelői, elosztási és fogyasztói rendszerek korszerűsítése) is nagymértékben hozzájárulhat az energiafelhasználás hatékonyságának növeléséhez.
- Kiemelt figyelmet kell fordítani a **panelépületek** hőszigetelésének javítására, a belső fűtési rendszerek korszerűsítésére, a megbízható szabályozás és a hőfelhasználás egyedi szabályozásának, mérésének megoldására.
- Szorgalmazzuk a megfelelő finanszírozási feltételek megteremtését, a gazdasági ösztönzők – támogatások, adóintézkedések és jogi előírások – megteremtését és alkalmazását.

Hazánk jelentős tartalékokkal rendelkezik a **megújuló energiaforrások** használatában, de az energetikai hasznosítás, felhasználás tervezését és kivitelezését a környezet- és természetvédelmi szempontokkal összhangban kell megvalósítani.

- Kezdeményezzük a megújuló energiaforrások felhasználásának növelését elősegítő **szabályozási, adózási és támogatási rendszer korszerűsítését**.
- Szorgalmazzuk a környezeti szempontból kedvező, időjárásfüggő megújuló energiaforrások (szél, nap) jelentősebb növelése érdekében a hazai **villamosenergia-rendszer jelenleg fennálló szabályozhatósági problémáinak megszüntetését**, technológiai fejlesztések bővítését, új környezetkímélő energiátárolási lehetőségek bevezetését.
- A **biomassza** hasznosításoknál elsősorban a bio-hulladék, mezőgazdasági melléktermék alapú megoldásokat célszerű preferálni az energetikai növénytermesztés mellett.
- Biomassza alapú hulladék, geotermikus energia (földhő) és a napenergia hasznosítása – megfelelően hatékony technológia alkalmazása esetén – ökológiai szempontból a legkedvezőbb megoldás. A biomassza hasznosításoknál kiemelten kell kezelni a kiaknázható potenciál tekintetében kisebb jelentőségű, de mind energetikai, mind környezeti és vidékfejlesztési szempontból ígéretes és sokoldalúan felhasználható biogázt.
- Szorgalmazzuk a tisztított **biogáz** földgázhálózatba való betáplálásának elősegítését, komplex megoldásának vizsgálatát. A tisztított biogáznak a hálózatba való bevezetése – hazai gázhálózat kiépítettsége miatt is – megfelelő támogatási feltételek biztosításával kedvező környezetvédelmi, klímavédelmi szempontból.

- A megújuló energia hasznosításoknál a **decentralizált energiatermelés** preferált a helyi adottságok függvényében, a szükséges alapanyag biztosítása, a szállításból eredő szennyezések minimalizálása érdekében.

Az energiagazdálkodással kapcsolatos környezeti, illetve a legtágabban vett fenntarthatósági követelmények jelentőségére vonatkozó **ismeretterjesztés, szemléletformálás** erősítése kulcsfontosságú és kezdeményezzük ennek az oktatási tananyagokban, iskolai nevelésben történő hangsúlyosabb megjelenítését is.

6.2 A közlekedési eredetű környezet-terhelés csökkentése

A közlekedés jelentős hatással van a környezetre és az emberi egészségre. Szerepe meghatározó a **levegőszennyezésben** és a **zajkibocsátásban**, de nem elhanyagolható a közlekedési infrastruktúrák természeti környezetre gyakorolt hatása sem.

A **fenntartható közlekedés** kialakítása társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból is alapvető érdeke Magyarországnak, egyúttal európai uniós tagként közösségi szerepvállalásának és kötelezettségeinek is kiemelt tényezője.

A közlekedési igények növekedése, a közúti közlekedés térnyerése mind a személy, mind az áruszállításban, valamint a közösségi közlekedés szerepének folyamatos csökkenése az egyéni közlekedéssel szemben arra mutat, hogy **a jelenlegi közlekedési rendszer nem környezetbarát, nem fenntartható.**

Az **utak téli sózása** a csúszásmentesítés érdekében például jelentős káros hatással van a környezetre: károsodik a növényzet, a talaj, a vizek, az épületek, a hidak, sőt maga az útfelület, valamint az úttest alatt elvezetett közművek is. Környezetvédelmi szempontból nem elhanyagolható kérdés, hogy az utak téli biztonságos üzemeltetése érdekében milyen vegyi anyagot és abból mennyit használnak fel az arra kötelezett szervezetek, önkormányzatok, vállalkozások és a lakosság. Környezetvédelmi cél, hogy a téli csúszásmentesítés környezetkímélő megoldásainak elterjesztésével kellő alternatívája legyen a jelenleg elterjedt sósósos gyakorlatnak.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A **környezeti szempontból fenntartható közlekedést** csak az alábbi intézkedések összehangolt végrehajtásával lehet megvalósítani:

- **mérsékelni kell a közlekedési, szállítási igényeket** a településfejlesztés- és rendezés, az informatika, a logisztika, az ipar- és kereskedelempolitika, valamint a gazdasági szabályozás eszközeivel;
- elő kell segíteni a **nem motorizált közlekedés** (kerékpározás, gyalogos közlekedés) elterjesztését, infrastruktúrájának fejlesztését;
- jelenlegi szinten meg kell őrizni, ha lehet, növelni kell a **közösségi közlekedés** személyközlekedésen belüli részarányát, eszközállományának, infrastruktúrájának, szolgáltatási színvonalának fejlesztésével;
- növelni kell a **környezetbarát közlekedési-szállítási módok** (vasút, belvízi hajózás, kombinált áruszállítás) közlekedésen-szállításon belüli részarányát (különös tekintettel az országon áthaladó tranzitforgalomra és környezeti terhelésre), eszközállományának, infrastruktúrájának, szolgáltatási színvonalának fejlesztésével;

- a közlekedési módokon belül a fajlagosan alacsonyabb károsanyag-kibocsátás és energiafelhasználás ösztönzése (pl. a tehergépjárművek szállítási hatékonyságának javításával, a személyautók befogadóképességének jobb kihasználásával, az elérhető legjobb technológiák alkalmazásával);
- javítani kell a **gépjárműállomány** átlagos emissziós állapotának színvonalát a jogi szabályozás továbbfejlesztésével (az újonnan forgalomba helyezett gépkocsikra vonatkozó szigorú előírások bevezetésével), a gépjárműállomány megújítási ütemének – az adókedvezmények felhasználásával is történő – felgyorsításával, az üzemben lévő gépjárművek környezetvédelmi ellenőrzésére vonatkozó szabályozás szigorításával;
- javítani kell az **üzemanyagok** minőségét (szigorú minőségi előírások bevezetése);
- támogatni és népszerűsíteni szükséges a fenntartható módon előállított megújuló energiaforrások használatára épülő technológiai megoldásokat;
- elő kell segíteni a környezeti szempontból megfelelő **közlekedési infrastruktúra hálózat** kialakítását (elkerülő utak, megfelelő minőségű közúthálózat, vasúthálózat);
- a gazdasági tárcával közösen felül kell vizsgálni a **téli csúszásmentesítő anyagok** felhasználásának és forgalmazásának szabályait a környezetvédelmi érdekek szigorúbb érvényesítése érdekében;
- az alternatív, környezetbarát csúszásmentesítési megoldások és alkalmazási feltételeinek kidolgozása és népszerűsítése a lakossági és önkormányzati alkalmazási körben.

E feladatok végrehajtása kormányzati szintű cselekvést igényel. A környezetvédelmi tárca feladata, hogy a kormányzati munkában elősegítse a fenti szempontok közlekedéspolitikába történő integrálását.

A **közlekedésből származó szennyezőanyag kibocsátás csökkentésére** irányuló közvetlen műszaki, gazdasági intézkedések bevezetése, fejlesztése feladatcsoporthoz kapcsolódóan a környezetvédelmi tárca az alábbi feladatokat kezdeményezi:

- a környezetvédelmi szempontok érvényesítése a **közbeszerezés** keretében vásárolt gépjárműveknél;
- a lehető legkisebb terhelést jelentő járművek használatának ösztönzése;
- a gépkocsik rendszeres **környezetvédelmi felülvizsgálatának** továbbfejlesztése a forgalomban lévő járművek szennyezésének minimalizálása érdekében.

6.3 Az ipari, bányászati eredetű környezetterhelések megelőzése, csökkentése

Az utóbbi évtizedben javult az ipari üzemek környezeti teljesítménye. Több iparágban nagy volumenű környezetvédelmi fejlesztések valósultak meg, a nagy ipari és mezőgazdasági cégek csak a minden környezeti elemre kiterjedő egységes környezethasználati engedély birtokában és feltételeit betartva üzemelhetnek. 2007-ben már 13 szervezet 16 telephelye volt tagja az EU környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerének (EMAS). (Magyarország ezzel az újonnan csatlakozott tagországok viszonylatában a második helyen áll.) Az erőforrás felhasználás hatékonyságának növelése és a környezetterhelés csökkentése érdekében számos területen történt előrelépés, azonban az **ipari tevékenységbe integrálódott környezetvédelem megvalósítása** terén jelentős fejlesztési lehetőségek vannak még, mivel az ipar évről-évre növekvő értékű környezetvédelmi beruházásainak nagy részét még mindig a közvetlen,

„csővégi” környezetvédelmi beruházások teszik ki. A környezetállapot javítása érdekében az ipari üzemek nyersanyag-, víz- és energiafelhasználásának csökkentése, illetve hatékonyságának javítása, valamint a kibocsátások csökkentésének fokozása szükséges.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A fenti célkitűzések megvalósítása érdekében:

- Figyelemmel kísérjük a környezetvédelmi technológiák, **tisztább termelési rendszerek** nemzetközi fejlődését, és ösztönözzük hazai elterjedésüket. Jogi és gazdasági szabályozókkal, útmutatók kidolgozásával és terjesztésével elősegítjük, hogy minden iparágban teljes körűen érvényesüljön az **elérhető legjobb technika** követelménye.
- A környezetvédelmi hatóságok **egységes környezethasználati engedélyek** kiadásával és ellenőrzésekkel biztosítják az érintett ipari üzemek megfelelő környezeti teljesítményének elérését. A beruházások folyamatában a környezeti hatásvizsgálatra vonatkozó szabályozás hatékony működtetése segíti a várható környezetterhelés feltárását, a megelőzési módszerek kidolgozását. A környezetvédelmi hatóságok ellenőrzési tevékenységét és azok szankcionáló lehetőségeit erősíteni fogjuk.
- A cégeket **önkéntes jogkövető magatartásra** kívánjuk ösztönözni, fokozzuk az EU környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerének (EMAS) elismertségét, támogatjuk bevezetését az ipari cégek minél szélesebb körénél, a példamutatás elve szerint prioritásként kezelve a közintézményekben történő megvalósítását is.
- Támogatjuk a kis- és középvállalkozások környezetvédelmi teljesítményének növelését.
- Az ipari üzemek környezetvédelmi teljesítményének javítása érdekében a technológiák környezetbarát, energia- és nyersanyag-takarékos fejlesztése mellett kiemelt figyelmet fordítunk az előállított **termékek minőségére** (minél hosszabb életű és újrahasználatos termékek létrehozása).
- Új ipari beruházások létrehozása során a zöldmezős beruházások helyett a **barnamezős** beruházások előnyben részesítését támogatjuk.
- Fontosnak tartjuk a termelésből képződő **hulladékok mennyiségének, illetve veszélyességének csökkentését**, és el kell érni, hogy a termelés bővülésével ne növekedjen a hulladék képződése. Ösztönözzük, hogy a képződő hulladékok legalább 50%-a kerüljön hasznosításra, szolgáljon ismételten nyersanyagként az ipar részére. A nem hasznosuló veszélyes és nem-veszélyes ipari hulladékok biztonságos és ellenőrzött körülmények közötti ártalmatlanítása szükséges.
- Ösztönözzük azokat a fejlesztéseket, amelyek **ipari ökoszisztéma** alapú szerveződésekhez kapcsolódnak, és elősegítik a térségen belüli anyag- és energiagazdálkodási ciklusok kialakulását.
- Ösztönözzük a kibocsátói **szennyezés-csökkentési programok** kidolgozását és megvalósítását.
- Fejlesztjük a meglévő információs fórumokat és a környezeti teljesítmény mérését szolgáló indikátorokat. A nyilvánosság tájékoztatása érdekében a környezetvédelmi tárca a szennyezőanyag-kibocsátás és szállítás adatairól külön nyilvántartást alakít ki.

A fentiek megvalósítása érdekében célunk a vállalkozások, a környezetvédelmi hatóság, a civil szervezetek és a helyi lakosság együttműködésének erősítése.

6.4 Környezeti szempontok a mezőgazdaságban

Az agrárgazdaság szerkezete és ezzel összefüggésben **környezeti hatása** a vonatkozó EU szabályozás, támogatáspolitikája és a piaci viszonyok változása miatt **jelentősen átalakult**. Az utóbbi években egyre erőteljesebben, de még mindig nem a súlyuknak megfelelően kerülnek előtérbe az **agrár-környezetgazdálkodási intézkedések**. Magyarország termőterülete és mezőgazdasági területe jelentősen csökkent 2000 óta és ezzel párhuzamosan megnőtt a művelésből kivont terület aránya. A termőföld mennyiségi védelmére vonatkozó előírások gyakran más érdekek előtérbe helyezése miatt nem érvényesülnek (pl. autópálya-építés, bevásárlóközpontok).

Mind környezeti, mind versenyképességi szempontból fontos cél az agrár-környezetgazdálkodási **intézkedésekkel érintett területek kiterjedésének növelése**, kiemelten az Érzékeny Természeti Területeken és a Natura 2000 területeken, valamint a természetvédelmi célprogramokra jogosult, illetve támogatott területek kiterjedésének megduplázása. (Ma hozzávetőlegesen 500 ezer hektáron elérhetők ezek a kifizetések, melyből 120 ezer hektár támogatott). A Natura területeken a 2007/2008. évtől kezdődően elindul a gyepterületeken történő kompenzációs kifizetések folyósítása, amelyet fokozatosan növelni kell mind az intézkedések, mind a területek tekintetében.

Kiemelt szerepet kell kapnia a **mezőgazdasági technológiák** környezetvédelmi előírásoknak történő megfeleltetésének. Az EU a közeljövőben fogadja el a növényvédő szerek fenntartható használatára vonatkozó stratégiáját, valamint a kapcsolódó jogszabályokat. A stratégia főbb céljai: a peszticidek felhasználásából eredő környezeti, egészség-kockázatok minimalizálása; a káros hatóanyagok felhasználásának csökkentése, helyettesítése; az alacsony peszticid felhasználású és a peszticid-mentes gazdálkodás, integrált növénytermesztés elősegítése; a vízi környezet fokozott védelme.

A Magyar Országgyűlésnek a géntechnológiai tevékenységgel, annak mezőgazdasági és élelmiszer-előállítási alkalmazásával kapcsolatos magyar stratégiáról szóló 2006. évi határozatával összhangban, az ország mezőgazdasági piacainak, termékei védelmének érdekében **prioritásnak tekintjük az ország GMO mentességének megőrzését**.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A természet- és környezetkímélő gazdálkodási módok széleskörű elterjesztése érdekében ösztönözzük:

- a **Natura 2000 területek kompenzációs kifizetéseinek** lehetőség szerinti, minél több művelési ágra és területre történő kiterjesztését;
- a **környezet- és természetvédelmi szempontok hatékony integrációját** és érvényesítését a kölcsönös megfeleltetési rendszeren keresztül (2009-től változnak a közösségi agrártámogatási kifizetések feltételei);
- a mezőgazdálkodásban az **elérhető legjobb technikák és a helyes mezőgazdasági gyakorlat** elterjedését, az ökológiai adottságokhoz illeszkedő, környezetbarát gazdálkodás kialakítása érdekében.

Magyarországon mielőbb ki kívánjuk dolgozni a **növényvédő szerek** fenntartható használatára vonatkozó Nemzeti Cselekvési Tervet és elkezdni a terv megvalósítását.

Hatékonyan közreműködünk az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) időarányos teljesítésében (agrár-környezetgazdálkodási intézkedések, Natura 2000 kompenzáció stb.).

Szorgalmazzuk, hogy 2010 végéig (az ÚMVP támogatások igénybevételével) minden nagy **állattartó telep** feleljen meg a környezetvédelmi előírásoknak.

Fontosnak tekintjük **az agrár- és vidékfejlesztési pályázatok értékelési rendszerének folyamatos fejlesztését**: a hagyományosan alkalmazott gazdasági mutatók mellett a termelési tényezők takarékos használata, a káros környezetterhelés megelőzése, a megvalósításhoz kapcsolódó környezeti hatások, kockázatok elemzése érdekében.

Törekvésünk, hogy az FVM, a KvVM és területi szerveik megfelelő egységei közötti hatékonyabb **együttműködés** valósuljon meg a stratégiai jellegű döntések, a konkrét programok megvalósítása és a rendelkezésre álló források elosztása területén.

Az ökológiai gazdálkodás további terjedésének és a hazai biotermék fogyasztás növekedésének elősegítésére kezdeményezzük egy **ökomarketing stratégia** kidolgozását és a szaktanácsadói rendszer bővítését.

Magyarország GMO mentességének megőrzése és a jelenleg fennálló, ún. MON810 géntechnológiával módosított kukoricára vonatkozó moratórium fenntartása továbbra is elsődleges. Alapvető fontosságúnak tartjuk mind az európai uniós, mind pedig a hazai engedélyezés során, hogy a GMO-k egészségre és környezetre gyakorolt hatásait – beleértve a hosszú távú hatásainak, lehetséges kockázatainak felmérését – a lehető legalaposabban vizsgálják ki. Fontosnak tartjuk annak elismertetését, hogy a GMO-k környezetre gyakorolt hatásait regionális szinten vizsgálják, tekintettel arra, hogy az egyes országok, régiók ökoszisztémái nagyon eltérnek egymástól. Ennek megfelelően e hatásokat Magyarországon, a természeti értékekben rendkívül gazdag, egyedülállóan sokszínű Pannon biogeográfiai régióban is értékelni kell. Kiemelt feladatnak tekintjük azt is, hogy a közvélemény és a gazdák megfelelő tájékoztatást kapjanak a GMO-kkal kapcsolatos ismeretekről.

6.5 Az erdőgazdálkodás környezeti aspektusai

A magyar társadalom túlnyomó része nem rendelkezik erdőtulajdonnal, ennek ellenére szinte mindenki igényli az **erdő szolgáltatásait**. A társadalom környezettudatosságának erősödésével jelentős mértékben megváltoztak az erdőkkel szemben támasztott társadalmi elvárások. Míg korábban a faanyag megtermelése, az erdők gazdasági szerepével kapcsolatos igények voltak a döntőek, ma egyértelműen az erdők közcélú, **környezetvédelmi** (éghajlatváltozás, szénmegkötés, klíma-, talaj-, zajvédelem stb.), **természetvédelmi** (biológiai sokféleség, fajok és élőhelyek védelme), **közjóléti** (egészségügyi, szociális, turisztikai) és **esztétikai** funkciói kerültek előtérbe. A társadalom igényei az erdők fenntartását, az erdők állapotának javítását, természetközelségének fokozását hangsúlyozzák, természetesen nem feledve a megújítható erőforrás termelésére alkalmas gazdasági (faanyagtermelés, biomassza-előállítás, egyéb erdei termékek előállítása) funkciót sem. A megváltozott elvárások azonban a hagyományos erdőgazdálkodással szemben egy új típusú erdőkezelés szükségességét vetik fel. Az utóbbi években egyre erőteljesebben kerülnek előtérbe az **erdő-környezetvédelmi intézkedések**.

Mind környezeti, mind gazdasági szempontból fontos cél az erdőterületek kiterjedésének növelése, a meglévő erdők megőrzése, biológiai változatosságának fokozása, az erdők természetközeli kezelése, az erdő-környezetvédelmi intézkedések alá vont erdőterületek növelése (kiemelten a védett természeti területeken és a Natura 2000 területeken). Erre az EU-s támogatási források köre lehetőséget biztosít.

Kiemelkedő fontosságú az erdőben élő – és az erdei ökoszisztéma egyensúlyát veszélyeztető – **feldúsított nagyvad állomány létszámának csökkentése** olyan szintig, mely mellett a természetes erdődinamikai folyamatok (kiemelten az erdő természetes megújulása) akadály

nélkül végbemehet. Az új erdőgazdálkodási módszerek bevezethetőségének alapfeltétele az erdők eltartó képességéhez igazított nagyvadlétszám.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A természetes folyamatokat érvényesítő **természetvédelmi erdőkezelési és természetközeli erdőgazdálkodási eljárások** bevezetése, alkalmazása mindazokban az erdőkben, melyeknek védettsége, állapota, a bennük található természeti értékek ezt megkövetelik, vagy lehetővé teszik.

Fontos feladat a kiemelkedő értékű **erdőssztyepp és ártéri erdők** fennmaradásának biztosítása, területének növelése, a síkvidéki erdőssztyepp tölgyesek természetvédelmi szempontból elfogadható, természetközeli felújításának biztosítása.

Folytatni kell a hazánk legjelentősebb természetszerű erdőtársulásaiban lejátszódó **természetes folyamatok megismerését, kutatását**. Ehhez kapcsolódik az erdők biológiai sokféleségének és természetességének mérésére szolgáló **monitorozó rendszer** kialakítása és működtetése.

Gondoskodni kell az erdőben élő mesterségesen feldúsított **nagyvadállomány** létszámának az erdők felújulását biztosítani képes szintre történő lecsökkentéséről.

6.6 Fenntartható fogyasztás

A Föld népességének növekedése és a termelés rohamos bővülése következtében egyes természeti erőforrások – különösen a víz, az élelmiszerek és az energia – egyre szűkösebbek, sőt némelyek kimerülőben vannak, a hulladék mennyisége folyamatosan növekszik, ami komoly fenyegetést jelent – nemcsak a jelenlegi fejlődésre, hanem gyermekeink, unokáink jövőjére is.

Az elmúlt évtizedek vizsgálatai igazolták, hogy csupán a termelési eljárások hatékonyságának növelésével és a környezetterhelés csökkentésével nem valósítható meg a fenntartható fejlődés; **a fogyasztói szemlélet, a fogyasztási szokások átalakítására** is szükség van. Ez megköveteli a fogyasztók (háztartások, vállalkozások, intézmények, tehát mindenki) szemléletének és gyakorlatának megváltoztatását, ami nem egyszerű feladat. A megszokott, beidegződött magatartási szokások megváltoztatása jelenti az egyik legnagyobb kihívást a környezetvédelem területén. Ezért kiemelten fontos a környezeti nevelés és szemléletformálás a környezettudatos fogyasztási szokások elterjesztése szempontjából.

A fogyasztói társadalom értékrendje, a fenntarthatóság elveivel ütköző szemlélete miatt a fenntartható fogyasztás magatartásformái alig terjednek. A környezeti nevelésben megjelenő normákat a mindennapi élet gyakorlata nem erősíti, a reklámok, a média által sugallt életmódok általában ellentétesek a fenntarthatósággal. A felmérések szerint a lakosságnak csupán a fele van tisztában azzal, hogy a fogyasztásának kedvezőtlen környezeti hatásai vannak, háromnegyedük azonban úgy véli, a problémát technikai fejlődéssel át lehet hidalni. A technikai fejlődés azonban nem kellő mértékben követi a folyamatosan növekvő környezeti terhelést, mely egyértelmű következménye a civilizált világban terjedő fogyasztási és életmód mintáknak. Ezen kívül **a korszerűbb technológiai megoldásokkal előállított javak növekvő mértékű fogyasztása teljesen felemésztheti a technológiai fejlesztés eredményeképpen elért kedvező környezeti hatást.**

Mivel az emberek fogyasztásukat nem szívesen korlátozzák, ezért a meglévő és folyamatosan újratermelődő fogyasztói igények kielégítésére a környezeti követelményeknek megfelelő **helyettesítő termékeket, illetve szolgáltatásokat kell elérhetővé tenni**, továbbá a termékben és

szolgáltatásban foglalt környezeti előnyöket fogyasztói előnyökké alakítani. Ennek elősegítése érdekében **széleskörű tájékoztatást** kívánunk nyújtani a lakosságnak a Föld környezeti állapotáról és a várható folyamatokról, ezeknek a jelenlegi fogyasztási- és életmódminóttákkal való összefüggéséről, valamint a változtatás lehetséges módjairól. A tájékoztatás célja, hogy az ismeretek elmélyítésével érdeklődés alakuljon ki az emberekben a környezeti szempontból kedvezőbb termékek, szolgáltatások és magatartásminták iránt.

A fogyasztók tudatos vásárlásának eszközeként kifejlesztett EU öko-címke termékminősítő rendszer példájára 1994-ben Magyarország is létrehozta az önkéntes vállalati pályázati rendszeren alapuló nemzeti **környezetbarát termék minősítő rendszerét**, melynek fejlődése töretlen volt az elmúlt 10 évben. Eredményeinket jól alátámasztja a kidolgozott mintegy 52 db minősítési feltételrendszer és az a több mint 300 termék, amely viseli a környezetbarát védjegyet. Az EU öko-címke rendszer és a nemzeti környezetbarát rendszer egymást kiegészítve működik Magyarországon.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A célkitűzések megvalósításához első lépésként kiemelt célcsoportot jelentenek a gyermekek, a fiatalok és a helyi közösségek; a célterületek közül pedig, az élelmiszerfogyasztás-táplálkozás, a közlekedés, a hulladék, valamint az energiatelhasználás:

- **Szemléletformáló kampányok**, a fenntarthatóság elveinek, szemléletének megismertetése, értékeinek, értékrendjének elterjesztése (rendezvények, műsorok, reklámok, adatbázisok és egyéb kezdeményezések megvalósítása, kialakítása).
- Fenntarthatóbb életmódot és fogyasztási alternatívákat bemutató, népszerűsítő és terjedésüket elősegítő **mintaprojektek**, beruházások. Fenntartható közösségek feltételrendszerének kiépítése, gyakorlatának kialakítása (pl. tartós fogyasztási javak közös használata; energiatakarékosság, együttműködés, közösségvállalás elveinek érvényesítése, lakóhelyhez és közösséghez való kötődés kialakítása, erősítése stb.). Tartós és „zöld” termékek (pl. biotermékek, környezetbarát termékek), szolgáltatások elterjesztését elősegítő mintarendszerek. A hulladék képződésének megelőzését, a képződő hulladék veszélyességének mérséklését és az anyagában történő hasznosítást segítő kezdeményezések. Középületek és egyéb nagy látogatottságú építmények fenntartható módon történő átalakítása.

Kiemelt cél az **EU öko-címke** és a **nemzeti környezetbarát termék** minősítő rendszer jelenlegi ismertségének, elismertségének jelentős javítása, a termékek és szolgáltatások körének kiterjesztése a különösen jelentős környezeti hatással járó termékek és szolgáltatások területére.

A fenti célok megvalósításának fontos eszközét képezik a vonatkozó operatív programokban, kiemelten a KEOP-ban megjelenő támogatások.

A rendszer további fejlesztéséhez a jogszabályi keretek, a zöld közbeszerzés és a pályázati, támogatási rendszerek fejlesztését, az intézményi, és PR lehetőségek felülvizsgálatát, hatékonyságuk javítását, a meglévő információs fórumok (honlap, konferenciák, díjátadó rendezvények, kiadványok stb.) továbbfejlesztését, új rendszerek kialakítását kell megvalósítanunk.

7 A környezetbiztonság javítása

Az emberiség jövőbeni fejlődésének egyik legnagyobb kihívása a globális és regionális biztonság megteremtése, melyhez szorosan kapcsolódik a Magyar Köztársaság biztonsági stratégiája, melynek a **környezetbiztonság** is részét képezi.

A környezetbiztonság fogalma integrálja azokat a valószínűsíthető káreseményeket, és az ezek ellen tett intézkedéseket, amelyek egyrészt a **váratlan és szélsőséges természeti folyamatok** (árvizek, szélviharok, földrengések) következményeiként veszélyesek a környezetre, másrészt **az emberi gondatlanság miatt bekövetkező** mérgezések, veszélyes anyagokkal okozott haváriák (vegyi balesetek) és **természeti katasztrófák** (erdőtüzek) miatt okoznak súlyos környezeti krízishelyzeteket.

Magyarország földrajzi helyzetéből következően különösen érzékeny a szomszédos országokból érkező, felszíni vizeket érintő szennyezésekre, illetve az uralkodó szélirányból érkező levegőszennyezésekre. Az ipari katasztrófák környezetbiztonsági vonatkozásait áttekintve megállapítható, hogy jelenleg Magyarországon a vegyipar a legnagyobb kockázati tényező, de kiemelt jelentősége van a nukleáris környezetbiztonságnak is. A közlekedés és szállítás területén a mérgező vagy robbanásveszélyes anyagok szállítása jelent különös veszélyt.

Hazánk környezetbiztonsági **szempontjait a szomszédos országok tekintetében is érvényesíteni kell**, a **megelőzésre** helyezve a hangsúlyt. Az érdekérvényesítés akkor a legsikeresebb, ha széles körű politikai-társadalmi-tudományos támogatással történik.

A környezetbiztonság megteremtése (a megelőzés, a felkészülés és az elhárítás) interdiszciplináris tevékenység, így az több – esetenként különböző szinten érintett – hatóság, állami, önkormányzati szervezet, közüzemi szolgáltatók, az érintett veszélyes létesítmény, illetve a hatásterületén levő más létesítmények és a lakosság részvételét, közreműködését igényli. A hatékony és eredményes feladatteljesítés feltétele **a szereplők tevékenységének koordinációja**.

A legfontosabb környezetbiztonsági **cselekvési irányok** a következők:

- a hazai és a környező országok potenciális veszélyforrások megismerése, kezelése,
- a jelenlegi adatbázisok, nyilvántartások felülvizsgálata, harmonizációja,
- a lakossági jelzésekre történő „gyors reagálás” feltételrendszerének kialakítása,
- az ismeretlen elkövetők hatékony felderítése,
- a lakosság környezeti ismereteinek bővítése mellett érvényt kell szerezni a jog visszatartó erejének,
- integrált környezetbiztonsági mérő- és ellenőrző rendszer kialakítása.

7.1 Az árvízi kockázatok felmérése és kezelése, az árvízvédelmi rendszer biztonságának növelése

Az ország **vízkar-veszélyeztetettségét** alapvetően meghatározza földrajzi fekvésünk, hiszen Magyarország területének közel egynegyede árterület.

Az árhullámok a környező hegyvidéki vízgyűjtőkről jellemzően a tél végén, kora tavasszal, illetve nyáron érkeznek. A vízgyűjtőn az atlanti-óceáni, a mediterrán és a kontinentális éghajlat, illetve ezek egymásra hatása érvényesül. Emiatt bármely folyónkon, az év bármely szakaszában előfordulhat nagy árvíz. Ez a **veszélyeztetettség** az éghajlatváltozás hatására még

nagyobb mértéket ölthet, ezért a megelőző árvízvédelmi intézkedéseknek fokozott jelentőségük van. A Duna-völgyben szükséges a megfelelő méretű védtöltések kiépítése, a Tisza-völgy alföldi területein pedig olyan komplex vízgazdálkodási tevékenységet igényelnek, amely az itt előforduló víztöbblet és vízhiány okozta negatív hatásokat egyaránt kezelni képes. Ezzel a célkitűzéssel kezdődött el a **Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztésének** végrehajtása. (Lásd „A vízgazdálkodás térségi összefüggései” fejezetben)

Az utóbbi évek rendkívüli, az ország több száz települését érintő káreseményei ismételten ráirányították a figyelmet arra, hogy az élet- és vagyonvédelem érdekében az önkormányzati vízgazdálkodási feladatokon belül nagyobb hangsúlyt kell fektetni a vízkár-elhárítási feladatokra, a megelőzést szolgáló fejlesztésekre, illetve rekonstrukciós munkákra.

Az árvíz elkerülhetetlen természeti jelenség, de egyes emberi tevékenységek és az éghajlatváltozás hozzájárulnak az árvizek valószínűségének növekedéséhez és káros hatásainak súlyosbításához.

Hazánk árvíz-veszélyeztetettsége egész Európában egyedülálló, kizárólag Hollandiához hasonlítható, hiszen **Magyarország területének közel egynegyede árterület**, amelynek 97%-át mintegy 4200 km hosszú elsőrendű védvonal, többségében árvízvédelmi töltés védi. A védelmi rendszer folyamatos fejlesztése ellenére az előírt műszaki feltételeknek a védvonalak csupán 65%-a felel meg.

Az árvizekkel kapcsolatos, elsősorban az emberi egészségre és életre, a környezetre, a kulturális örökségre, a gazdasági tevékenységekre és az infrastruktúrára gyakorolt káros következmények kockázatának csökkentése az ország **biztonságpolitikájának része**. E kockázatok csökkentését célzó intézkedéseket azonban – amennyire lehetséges – az egész vízgyűjtő területén össze kell hangolni, hogy azok hatékonyak lehessenek.

Az árvízi kockázatok felmérése és kezelése terén **két fontos, kötelező erejű nemzetközi folyamat indult** el az évezred elején:

- A Duna-védelmi Nemzetközi Bizottság keretében elkészült „**A Duna-medence fenntartható árvízvédelmének Cselekvési Programja**”, mely az egész Duna-medencére kiterjedő legfontosabb célkitűzések (az árvízi korai riasztás és előrejelzés javítása, a nemzeti és regionális rendszerek összekapcsolása; a rész-vízgyűjtők árvízvédelmi cselekvési tervei elkészítésének koordinálása, támogatása; az árvíznek kitett területek felmérésére és az árvízi kockázatok értékeléséhez közös módszertan kidolgozása) mellett 2009-ig előírja a részvízgyűjtők árvízi cselekvési terveinek a tagállamok együttműködésében történő kidolgozását.
- Az EU **Árvízi kockázat felmérési és kezelési Irányelvet** dolgozott ki, melynek célja az emberi egészségre, a környezetre és a gazdasági tevékenységre gyakorolt árvízi kockázatok csökkentése, ezáltal az árvízi biztonság növelése, a természeti katasztrófák megelőzése és kezelése.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Elkészítjük a **részvízgyűjtők árvízi cselekvési tervét** a Duna-védelmi Nemzetközi Bizottság Cselekvési Programjának megfelelően, valamint a nemzeti és regionális rendszerek összekapcsolásával erősíteni fogjuk a környező országokkal kialakult együttműködést az árvizek megelőzése, a korai riasztás és előrejelzés javítása érdekében.

Különösen fontos feladatnak tekintjük, hogy:

- nemcsak a jelenleg ismert, hanem a jövőben előrelátható potenciális árvízi kockázatot is a felmérés és kezelés tárgyává tesszük, azaz a klímaváltozás és a jövőbeli területhasználati tervezés hatásaira is figyelmet kell fordítanunk;
- az árvízi kockázatkezelést, annak teljes ciklusára (megelőzés, védelem, felkészültség, védekezés, helyreállítás, tapasztalatok beépítése) kiterjesztjük;
- folytatjuk a VTT megvalósítását.

Folytatjuk a **védvonalak rekonstrukciós munkáit**.

7.2 Belvízgazdálkodás

A kármegelőzés és a védelem jelenleg elsősorban állami feladatként jelenik meg. A belvízgazdálkodás terén alapvető kérdés az **állami felelősség- és szerepvállalás** tartalmának és mértékének meghatározása, törvényi szintű rendezése. Alapvető kérdés, hogy milyen mértékű kockázat kezelése tartozzék az állami feladatok körébe. Az állami és gazdálkodói kockázatvállalást csökkenti a **racionális földhasználat**. Célunk egyrészt a **belvizek okozta károk csökkentése** bel- és külterületen egyaránt, többek között a racionalis földhasználat megvalósításával (pl. külterületen a rossz minőségű földterületeken a szántó művelés felcserélése rétfellegelő gazdálkodásra, belterületen a mélyfekvésű területek beépítésének tilalma) és ezáltal az állami, **lakossági** és a **gazdálkodói területhasználati kockázatvállalás csökkentése**, másrészt a **vízviisszatartáson alapuló belvízgazdálkodás gyakorlatának kialakítása**. Az okszerűen hasznosított területeken a belvízzel és az aszályval kapcsolatos kártérítési igények minimalizálhatók.

Azokat a síkvidéki vízrendezési műveket – medreket – célszerű állami tulajdonban tartani, amelyek feladata többrétű, azaz jelentős szerepet töltenek be a védett öblözet belvizeinek elvezetésében, az érdekeltek, érintettek száma jelentős, és a mű többcélú hasznosítási lehetőségeket is biztosít a belvíz-mentesített területen.

A társadalmi szintű ésszerűséget szem előtt tartva támogatandónak tartjuk a területhasználat és művelési mód megváltoztatását olyan területeken, ahonnan sokkal drágább a belvíz elvezetése, mint a helyben tartása következtében előálló károk nagysága. Célunk az élet- és vagyonbiztonságot közvetlenül veszélyeztető települési belvizek és csapadékvizek értelemeszerű elvezetése mellett, vízviisszatartással, tározással a lefolyások csökkentése, a vizek jó ökológiai állapotának eléréséhez szükséges feltételek biztosítása, a természetvédelmi, vidékfejlesztési szempontok figyelembevétele, a bel- és külterületi vízrendezés összhangjának megteremtése, a meglévő vízrendezési létesítmények hasznosításának bővítése.

Az ésszerű belvízgazdálkodás mellett az ország belvízzel veszélyeztetett területeinek vízkár-érékenysége mérséklődik, kártételek csökkennek, a helyben tartott vizek, mint vízkészletek a globális felmelegedés következtében lehetséges „szárazodás”, aszály mérséklésére is felhasználhatók.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A **vízviisszatartáson alapuló belvízgazdálkodás** egyik feltétele a földhasználat-váltás, amelynek birtokrendezéssel is kell társulnia. A belvízvédelmi rendszerek az árvízvédelmi és öntözőrendszerekkel együttesen a nagytérségi vízháztartás-szabályozás eszközei, ezért a „védekezés” nem emelhető ki a vízgazdálkodás egészének folyamatából.

A **belvízgazdálkodás** terén kettős célt kell követnünk: a hangsúlyt a kármegelőző intézkedésekre kell helyezni (ilyen lehet, pl. racionális földhasználat gyakorlata a belterületeken és a mezőgazdasági területeken), és ezzel – az ökológiai vízigény biztosítása érdekében – párhuzamosan meg kell teremteni a **vízviisszatartás** feltételeit is (természetközeli patakszabályozás, revitalizáció, tározó-program).

A belvízelvezető rendszereket egyrészt a mértékadó vízelvezetési helyzetre alkalmas műszaki állapotba kell hozni, másrészt a vízviisszatartás-vízkezelés és -tározás eszközeit alkalmazva kell a vízkészletekkel gazdálkodni, és ezzel a belvizekkel való ésszerű gazdálkodás mellett az aszály kártételeit is csökkenteni.

7.3 Belterületi vízrendezés fejlesztése

Az utóbbi évek árvizekkel és belvizekkel kapcsolatos eseményei, a rendkívüli csapadékok okozta helyi vízkár-események kritikus helyzetet teremtettek az ország több száz településén. Mindez ismét ráirányította a figyelmet arra, hogy az emberi élet és a településeken felhalmozódó, egyre nagyobb nemzeti érték védelme érdekében az **önkormányzati vízgazdálkodási feladatokon belül** nagyobb hangsúlyt kell adni a vízkár-elhárítási feladatoknak, nevezetesen a belterületi vízkáresemények megelőzését szolgáló fejlesztéseknek, illetve a rekonstrukciós munkáknak.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A belterületi **csapadékvíz elvezetési program** megvalósítása 2007-ben megkezdődött. A szükséges források a regionális operatív programok keretében pályázati úton nyerhetők el. A végrehajtásban együttműködő intézmények: Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium, Regionális Fejlesztési Tanácsok, önkormányzatok.

7.4 Környezeti kárelhárítás

A környezeti károk elhárításának leghatékonyabb módja a prevenció, azaz a kár bekövetkezésének megelőzése, vagy legalábbis a kialakuló környezeti kár minimalizálására való törekvés, legyen szó természeti erők okozta környezeti károkról, vagy az emberi tevékenység nyomán kialakuló környezetkárosodásról. Az **egységes környezeti kárelhárítás** érdekében 2007-ben minden környezeti elemre, azaz a felszíni és felszín alatti vízre, a földtani közegre és a természeti értékekre is vonatkozó egységes eljárásrend készült.

A megelőzésben kiemelt szerep hárul az iparra, mely a biztonságos termelés mellett a védelmi tervek kidolgozásával készül fel egy esetleges **ipari baleset kárelhárításának** végrehajtására. Ezt a felkészülést az ipari biztonsági, a katasztrófák elleni védekezés irányítására vonatkozó, valamint a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni tevékenység ellátására irányuló nemzetközi egyezményekben foglaltak hazai érvényesítése biztosítja. Az ehhez kapcsolódó hatósági tevékenységet ellátó BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság mellett a környezet védelme érdekében a veszélyes ipari üzemek védelmi tervezési folyamata kialakításában szerepet vállal a környezetvédelmi ágazat is.

A legnagyobb környezeti veszélyt a jogszabályok be nem tartásával, vagy **engedély nélkül végzett ipari tevékenységek** jelentik. Ezek felderítésére hasznos eszköznek bizonyult a „Zöldkommandó”, mely a hatóságok (Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség, ÁNTSZ, katasztrófavédelem) közös, egy-egy régióra szisztematikusan

kiterjedő ellenőrzéseivel ért el jelentős eredményeket. A Zöldkommandós ellenőrzéseknek a szankciókon túlmenően komoly szerepe lehet a környezettudatos vállalkozói kultúra fejlesztésében is.

A közelmúlt váratlan időjárási eseményei nyomán kialakult jelentős helyi környezeti károk komoly **lokális veszélyhelyzeteket** eredményeztek. Ezek kezelésével mind gyakrabban lesz kénytelen szembesülni a kárelhárítás országos szervezését végző hivatal. A megfelelő erővel történő **gyors reagálás** feltételeinek megteremtése központi kormányzati feladat.

A környezeti kárelhárításra való felkészülésben, és a konkrét kárelhárítási feladatokban egyaránt elengedhetetlen a központi kormányzati szervek, a dekoncentrált államigazgatási szervek és a helyi önkormányzatok közötti együttműködés.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

A környezeti veszélyhelyzetek elsősorban **baleseti szennyezések** következtében állnak elő, ezért fontos, hogy a potenciálisan veszélyes üzemek a balesetek megelőzésére és az esetleg bekövetkező balesetek esetére védelmi terveket és a kárelhárítás rendjére üzemi kárelhárítási tervet készítsenek.

A vízügyi igazgatóságok a területükre eső veszélyeztetett elemekre és potenciális veszélyforrásokra, valamint a védekezés lehetőségeire **környezeti kárelhárítási területi terveket** készítenek.

A környezeti kárelhárítás keretében több **kétoldalú együttműködési megállapodás** megfogalmazása van folyamatban, melyeket éves intézkedési tervek fognak kiegészíteni. Ezen együttműködések fenntartása és hatékony működése kulcsfontosságú a hatékony környezeti kárelhárításban.

Folytatjuk a „Zöldkommandó” országos akciósorozatot, melynek keretében közös hatósági ellenőrzési tevékenység lebonyolítására kerül sor a veszélyes anyagokkal kapcsolatos balesetek és a környezetet károsító cselekmények megelőzése érdekében. A zöldhatóságok tevékenységében nagyobb mértékben érvényesíteni kívánjuk az ellenőrzési funkciókat.

7.5 Szennyezett területek felszámolása, kármentesítése

Magyarország ivóvízellátásának több mint 94%-a felszín alatti vizekből származik és jelentős a felszín alatti vizek ipari és mezőgazdasági igénybevétele is. Emiatt Magyarországon az egységes hidraulikai rendszert alkotó **felszín alatti víz** mással nem pótolható, **stratégiai jelentőségű természeti kincs**. Ez a tény alapozza meg Magyarország felszín alatti vizekre vonatkozó politikáját, melynek végrehajtását az Országos Környezeti Kármentesítési Program (OKKP) segíti.

A program célja - felelősségi köröktől függetlenül - az elmúlt évszázadokban a földtani közegben (talajban), a felszíni és felszín alatti vizekben hátra maradt, **felhalmozódott szennyezettségek**, valamint a természetben okozott károk felderítése, megismerése, a szennyeződések mértékének feltárása, a veszélyeztetett területeken a szennyezettség kockázatának csökkentése, a szennyezett területeken a szennyezettség mérséklése, vagy megszüntetésének elősegítése. Magyarországon a valószínűsíthető szennyezettséget okozó potenciális szennyező-források száma mintegy 30-40.000 db.

Magyarországon eddig a Felszín Alatti Víz és Földtani Közeg Környezetvédelmi Nyilvántartási Rendszer részét képező **Kármentesítési Információs Alrendszerben** közel 15.000 szennyező-forrás került nyilvántartásba, az adatlapokon több mint 1 millió adattal,

amely 7 csoportban 208 jellemző tevékenységre és 407 jellemző szennyezőanyagra terjed ki. A hulladékok okozta szennyezettség részaránya 46%, az ásványolaj és származékaié 32%, gyógyszerek, növényvédő szerek, műtrágyák okozta szennyezettség 5%-ot tesz ki.

A felszín alatti hátramaradt (örökölt) szennyeződések veszélye, hogy **az emberi szem előtt rejtve**, a talajban és ezeken keresztül a felszín alatti vizekben megmaradnak és **károsító hatásuk térben és időben gyakran elkülönülve** (máshol, később) jelenik meg. Jelentős részüknél a talaj és a felszín alatti vizek szennyezése csak akkor válik egyértelműen ismertté, amikor az már közvetlen veszélyt jelent az élővilágra, sok esetben az emberek egészségére, akadályozza a területfejlesztést, az ingatlan-forgalmat. Az OKKP lehetőséget ad arra, hogy Magyarország szennyezett területei ütemezetten kármentesítésre kerüljenek, ezáltal újrahasznosíthatóvá váljanak, illetve mérséklődjön a felszín alatti vizek szennyezettsége, megszűnjön az ivóvízbázisok veszélyeztetése.

Az állami felelősségi körbe tartozó kármentesítési feladatok végrehajtása a kormányzati munkamegosztás szerinti felelős miniszterek feladata. Az érintett tárcák kármentesítési beruházásait az Országos Környezeti Kármentesítési Program al-programjai keretében valósítják meg.

1994-2006 között költségvetési forrásokból több mint **500 területen 117,8 Mrd Ft értékben** valósult meg kármentesítés. Ebből a környezetvédelmi és vízügyi tárca beruházásában több mint 50 területen 15,3 Mrd Ft-ból valósult meg munka.

Fontos éles határt vonni a **barnamezős területek rehabilitációja**, valamint a humánökológiai kockázat csökkentése, illetve az egyre nagyobb értéket képviselő ivóvízbázisok védelme érdekében környezetvédelmi okokból végrehajtott kármentesítési beavatkozások között. Barnamező a használaton kívül került vagy jelentős mértékben alulhasznosított, általában leromlott fizikai állapotú és jellemzően környezetszennyezéssel terhelt egykori iparterület, gazdasági terület, vasútterület, illetve felhagyott katonai terület, laktanya. A barnamezős területek rehabilitációja során az alulhasznosított, legtöbbször szennyezett terület új funkciót(kat) kap, a kármentesítés csak a folyamat kiegészítő eleme. A **kármentesítés végrehajtása a terület értéknövekedését eredményezi**, amelyből a terület tulajdonosa bevételekre tehet szert. Ma Magyarországon 120 km² barnamezős területről van tudomásunk, de a nyilvántartás nem tekinthető teljesnek.

A környezetvédelmi szempontú kármentesítések nem bevételtermelő beruházások, végrehajtásuk a környező receptorok, hatásviselők, végső soron a társadalom, a Magyar Állam érdekeit szolgálják.

Szükséges ugyanakkor annak hangsúlyozása, hogy az állam kármentesítési feladatköre nem terjed ki azokra az esetekre, amikor a szennyező azonosítható. A **szennyező fizet elv** alapján meg kell találni azokat a hatékony jogi eszközöket, amelyek lehetővé teszik az okozott kár mentesítésével kapcsolatos költségek szennyezőre hárítását. Annak érdekében, hogy felléphessünk a környezetünket károsítók ellen, a büntetőjog eszközeit is fel kell használni.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Elsődleges feladat az **Országos Környezeti Kármentesítési Program** hosszú távú stratégiai fejlesztési feladatainak meghatározása (a területi hatóságok feladataként a szennyezett területek és potenciális szennyező források nemzeti listájának nyilvánossá tétele, az állami és egyéb pénzügyi alapok felhasználásával a szennyezett területek környezeti kármentesítésének elősegítése).

További feladat a KEOP vizeink jó kezelése prioritási tengely kármentesítési intézkedései pályázati előkészítésének, tervezésének és lebonyolításának szakmai felügyelete.

Magyarország számára kiemelt fontosságú, hogy a nyilvántartásban szereplő közel 15 ezer szennyezett és potenciálisan szennyezett terület minél nagyobb arányban részesedjen a rendelkezésre álló közösségi forrásokból, és ezzel csökkenjen a szennyezett területek okozta egészségügyi és környezeti kockázat, növekedjen a földterületek újrahasznosíthatóságának aránya.

Ehhez kapcsolódik az Országos Környezeti Kármentesítési Program általános és országos feladatainak folytatása, a nagy – sok esetben EU forrásból finanszírozott - projektek megvalósítása, illetve felügyelete.

A felszámolási és csődeljárások következtében állami felelősségi körbe kerülő szennyezett területek számának csökkentése érdekében szabályozási módosító javaslatokat kell előkészíteni.

Kezdeményezzük a **Nemzeti Barnamezős Stratégia** kidolgozását.

A további környezeti kármentesítések várható fedezetének megteremtését az Európai Unió felelősséggel kapcsolatos Irányelve a tagállamok hatáskörébe utalja. Szükségesnek mutatkozik a környezeti szempontból kockázatos tevékenységet folytatók számára a **biztosítékadási kötelezettség bevezetése**, a jövőben felmerülő környezeti károk finanszírozásának megnyugtató megoldása érdekében. A tevékenység megkezdésétől a tevékenység befejezéséig rendelkezésre álló pénzügyi letét, bankgarancia vagy biztosítási szerződés lesz hivatott arra, hogy a továbbiakban bekövetkező környezeti károk helyreállítása ne a központi költségvetés terhére történjen.

7.6 Kémiai biztonság javítása

Az emberi egészséget és a környezetet súlyosan károsító **váratlan események száma** világszerte aggasztóan emelkedik. A kémiai eredetű váratlan események következményeinek felismerésére, diagnosztizálására, megoldására a kémiai biztonságért felelős szervezeteknek fel kell készülniük.

A kémiai eredetű váratlan események nemcsak az esemény színhelyén (gyár, raktár, közút, vasút stb.) fejthetik ki az emberi élet elleni hatásukat, hanem súlyosan veszélyeztetik a környezetet, és jelentős anyagi károkat is okoznak.

Magyarországon ez idáig elsősorban természeti csapásokkal (árvíz, földrengés) lehetett számolni, de mindinkább szembe kell néznünk **más eredetű rendkívüli eseményekkel** is. Ezek közé sorolhatjuk a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos baleseteket; az országba belépő folyóink szennyezését; az országba illegális kereskedelem, esetleg terrorcselekmény révén jutó különlegesen veszélyes kémiai tényezők (betiltott vegyi anyagok, harci anyagok) okozta egészség- és környezetkárosító hatásokat. Figyelemre méltó továbbá a nagy fogyasztói létszámot egyidejűleg fenyegető élelmiszermérgezők gyakori előfordulása is.

A kémiai biztonság hazai helyzetét „A **Kémiai Biztonság Nemzeti Profilja**” alapján általánosságban megfelelőnek minősíthetjük.

A kémiai biztonság – és ezen belül a legkülönbözőbb veszélyes anyagok (ipari, mezőgazdasági biocidok, gyógyszerek stb.) helyes kezelésének vagy az élelmiszerbiztonságnak – felügyelete számos tárca és a hozzájuk tartozó **intézményrendszerek révén biztosított**. A vegyi anyagok gyártásával, forgalomba hozatalával kapcsolatban a hazai felelős intézmény az Országos Kémiai Biztonsági Intézet, a hatósági feladatokat az ÁNTSZ látja el. A KvVM a közösségi szintű döntéseknél a környezeti vonatkozások tekintetében – a vegyi anyagok környezeti sorsának, hatásainak értékelésével – lát el feladatot, a

Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség pedig szakhatósági feladatokkal rendelkezik. A kémiai biztonság intézményrendszere azonban túlságosan szerteágazó, hatékonysága nehezen megítélhető. Célszerűnek látszik átláthatóságát, egyszerűsítését, egységes irányítását, gazdaságosságát, hatékonyságát hatástanulmányok segítségével értékelni és fejleszteni.

Az Európai Unióban 2007-ben **új keretjogszabály**: a vegyi anyagokra vonatkozó egységes bejegyzési, értékelési és engedélyeztetési rendszer (REACH) lépett érvénybe. A törvénykezés célja az emberi egészség és a környezet fokozott védelme a káros kémiai anyagokkal szemben. Készül a vegyi anyagok osztályozásáról, címkézéséről szóló új rendelet is.

A kémiai biztonság színvonalának **világméretű fejlesztésére** irányul a Kémiai Biztonság Kormányközi Fórumának tevékenysége és a 2005-ben elfogadott Vegyi Anyagok Kezelésének Nemzetközi Stratégiája, amikhez kapcsolódó hazai programok egy része a KvVM feladatkörében valósul meg.

Cselekvési irányok, alapvető feladatok

Az átfedésektől mentes, egységes irányítás kialakítása érdekében át kell tekinteni a kémiai biztonság különböző szektorait irányító és működtető tárcák, kormányzati hivatalok tevékenységét és hatékonyságát. Minthogy a jelenleg működő rendszerben csaknem valamennyi tárca érintett, szükség szerint erősíteni kell a **koordinációt**, a feladatok koncentrálását, a tárcaközi testületek operatív tevékenységét.

A cél a **nagy mennyiségben gyártott és a környezetre kockázatot jelentő vegyi anyagok teljes körű regisztrációja, a legveszélyesebb anyagok engedélyezési eljárás alá vonásával**, indokolt esetben helyettesítéssel vagy korlátozások érvényesítésével a környezeti kockázat elfogadható szintre való csökkentése érdekében.

A gazdaság és a környezetvédelem céljait a tudományos kutatások, valamint a technológia – tiszta technológiák elterjesztése, „**zöld kémia**” fejlesztése – nyújtotta fejlesztésekkel, illetve lehetőségekkel jobban összhangba kell hozni.